

GRZEBSKI

STANISLAI GRSEPSII
DE MVLTIPLICI SICLO ET TALENTO HEBRAICO.

ITEM,

DE MENSVRIS HEBRAICIS, TAM aridorum quàm liquidorum.

HIS PRAEMISSA EST EPITOME DE ponderibus & mensuris, quæ apud profanos leguntur auctores, ex Budæo potissimum desumpta.

INVENIES hic multa hactenus nostri sæculi hominibus incognita.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini.
M. D. LXVIII.

CLARISSIMO VIRO

DOMINO STANISLAO MILOSHEVIO SACRÆ REGIÆ MAIESTATIS A SECRETIS, DOMINO ET AMICO MVLTIS NOMINIBVS COLENDO, STANISLAVS GRSEPSIVS, S. P. D.

VM Geometriam noſtram ante biennium hoc, ſub tuo nomine in lucem emitterem, vir clariſſime, pollicitus ſum melius aliquid in poſterum, & quod maioris eſſet momenti, nomini tuo me dedicaturum. promiſſis igitur ſtare volens, libellum hunc, cùm edere in publicum conſtituiſſem, tibi dedicandum putaui: exiguum qui-

dem illum fateor : ſed ſi animo & viribus offerentis eum metiaris, abunde magnum, nec diffido noſtrũ hoc qualecumq; munuſculum gratum fore tuæ præſtantiæ, ſi non alia re, certè nouitate ipſa; noua enim ſunt quæ à nobis in lucem nunc proferuntur. Nam de ſiclo multi ſcripſerunt, ſed de multiplici ſiclo nullus, quorum quidem ego viderim ſcripta. Itidem de menſuris, quæ in ſacris leguntur libris, non pauci ſcripſere; ſed quàm multiplex corus, bathus & aliæ menſuræ fuerint apud Hebræos, nemo hucuſque tradidit. Hoc idem de anno quoque dixerim, neminem hactenus docuiſſe, quorum ſcri-

pta ad nos peruenerint, quàm variè apud Hebręos accipiatur annus, etiamsi permultum referat hęc scire ad intelligendas sacras litteras. Sed qualecumque tandem est quod per nos pręstantiæ tuę offertur, hilari frõte, sat scio, accipies: nempe ab eo cuius tu studiis à teneris annis impensè delectatus es, ita vt etiamnum præceptoris Grsepsij memoria apud te longè gratissima sit, & in summo habeatur precio. bene vale, vir clarissime, & Grsepsium tuum ita, vt soles, ama. Cracouiæ ex collegio maiori tertio, Idus Augusti. cIↃ. IↃ. LXVII.

STANISLAVS GRSEPSIVS LECTORI S.

Ibri Budæi de asse, candide lector, quantam voluptatem pariter & utilitatem legentibus afferant, facile qui legit perspicit. Ego autem opus illud cùm attentius legissem, non mediocriter dolui, quòd in Hebraicis ponderibus & mensuris inuestigandis vir ille non posuisset tantum operæ, quantum in iis posuit, quæ apud profanos leguntur auctores. Hebraica enim Budæus in genere tantùm tractat, ostendens apud Hebræos magna & parua atque adeò etiam minima talenta fuisse. Sed quantum fuerit aliquod talentum, non definit. Nos igitur cupientes cognoscere, quæ à Budæo sunt omissa, plurimum in eo negotio laborauimus, sed qua felicitate, iudicabunt alij qui nostra hæc cognoscere non grauabuntur.

Nostri

Nostri certè in hac parte (quorum quidem ego scripta post assem Budæi viderim) nihil ferè norunt nisi quæ Rabini docent: nempe talentum Hebraicum duplex & siclum duplicem. De regio autem talẽto, & siclo regio, & item de minimis & maximis talentis siclisque, nihil penitus nouerunt. Sed nec illud obseruarunt, talentum auri & siclum diuersum esse à talẽto & siclo argenti: sicut æris ferriq; pondera diuersa fuerunt à ponderibus argenti & auri. Nec mensuras etiam melius cognitas habuimus. nam quæ Hebræi neoterici de mensuris sentiunt, ridicula sunt. Josephus autem nunc corum decem Atticorum medimnorum dicit esse, nunc septuaginta coros efficere dicit Atticos medimnos quadraginta & vnum. quæ quomodo cohærẽat, hucusque nemo ostendit. Itidem bath mensuram Septuaginta interdum transferunt bathum, interdum metretem, aliquãdo choea, id est congium,

nonnunquam cotulam, quorum rationem reddere nemo, quod equidem ſciam, reddere conatus eſt; quaſi aut Septuaginta minus rectè tranſtulerint, aut hæc ſcire non magni ſit momenti. Atqui Septuaginta illos interpretes, & Ioſephum probabile non eſt hæc ignoraſſe, qui templo & repub. Hebræorum ſtante, & ceremoniis veteris legis durantibus, vixerunt ſacerdotes & ſacrarum litterarum ſcientia clari, ita vt ignorare talia nefas illis eſſet. Quod autem non parui ſit momenti hæc noſſe, manifeſtum eſt, cùm in ſacris libris nuſquam non obuia ſint: vt qui ignarus eorum fuerit, neceſſe ſit in multis ſcripturæ locis eum hærere atque halucinari. Vt ne commemorem quòd nec rationē anni Hebraici ſcire poterit qui hæc non nouit.
Quàm variè enim annus apud Hebræos accipiatur, hucuſque nemo tradidit. ex quo autem ſemel amiſſa eſt cognitio huius rei, nō poteſt recuperari niſi ex proportio-

ne ponderum & mensurarum. In mensuris enim & ponderibus Hebraicis *eadem proportio inuenitur. mensurarum autem suarum modos prisci illi habita temporum ratione instituerunt: proinde annus apud* Hebræos *eodem modo diuiditur quo pondera & mensuræ, vnde qui hæc intelligit, & annum facile intelliget: cuius cognitio quàm sit necessaria ad intelligendas scripturas, is demum cognoscit, qui diligenter perpendit quantas tenebras ignorantia temporum parere solet. Ego verò cognitionem* Hebraicorum *non solum ad sacras scripturas, verum etiam ad profanos auctores intelligẽdos vtilem esse video. Sicut enim* Hebraica *ex collatione* Græcanicorũ & Italicorum, *ita &* Græcanica Romanáque, *si conferantur cum* Hebraicis, *melius intelliguntur. Cur nonnulli aurei dicantur hemiecta apud Athenieñses, non facile rationem dare poterit qui* Hebraica *non tenet. Item talen-*

 tum

tum Atticum apud Plinium cur ſedecim ſeſtertiis taxetur: & apud Xenophontem tria millia aureorum Daricorum, qua ratione decem talenta dicantur, aliáque id genus multa, facile intelligit qui Hebraica tenet. Quin & Romana pondera menſuraſque, ſicut Budæus docuit, eadem cum Atticis ponderibus menſuriſque fuiſſe. quamuis antea non dubitauerimus, meditandis tamen Hebraicis magis in noſtra confirmati ſumus ſententia. vnde mirari ſubit Georgium Agricolam, virum alioqui doctum, quòd quæ Budæus rectè docuit, conuellere auſus eſt, aſſerens pondera & menſuras Romanas diuerſas eſſe ab Atticis, & argumentis Budæi, quod nihil ad Bacchum facit, opponens pondera & menſuras medicorum. Hinc complures auctorum locos perperam interpretatur; aut, ſi deprauati ſint, tuetur ac defendit. cuius rei exemplum vnum & alterum adducam. Suetonius de Iulio Cæſare

ita

ita scripsit: Populo Romano hortos circa Tyberim & viritim tricenos sestertios legauit. Appiani autem Latina exempla pro CCC *sestertiis, quinque & octoginta drachmas Atticas habent. quem Appiani locum Budæus, corruptum esse iudicans, emendauit. Agricola autē contendit rectè scriptum esse, etiamsi nec ita scriptus ad institutū ipsius satis quadret. Ceterùm locum hunc in Latinis exemplaribus vitiatum esse, & Budæum rectè emendasse, Græca exemplaria docent:* τῷ δήμῳ δὲ ἦσαν οἱ κῆποι ἐνδιαίτημα δεδομένοι καὶ κατ᾽ ἄνδρα ῥωμαίων τῶν ἔτι ἐν ἄστει, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἀττικαὶ δραχμαί. *Est & alter Appiani locus cum Suetonio mirè congruens. Suetonius ita habet· Populo præter frumenti denos modios & totidem olei libras tricenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diuisit, & hoc amplius centum pro mora. Appianus autem Cæsarem post triumphum*

pecu-

pecuniam diuisisse refert, ita vt promissa superaret, & addit singulis è populo datam esse minam Atticam: quem locum Agricolam quia contrarium sibi videbat, conatus est eludere. Suetonius (inquit) tricenos sestertios populo datos dicit, Appianus autem minam Atticam; Mina igitur Attica non centum sed septuaginta quinque denarios valet. quasi Suetonius CCC. *tantum nummos & non* CCCC. *singulis è populo datos esse dicat, aut quasi Appianus non plura dedisse Cæsarem scribat quàm promisisset. Sed hæc quàm friuola sint, nemo est qui non cernat. Nec meliori fide mensuras tradit Agricola: vult enim Romanas mensuras & Atticas diuersas esse. & hoc dum conatur probare, docet amphoram Atticam seu metretam congios duodecim capere, & congium sextarios sex; sextarium duas cotulas; & versus Fannij citat.*

Attica

Attica præterea dicenda eſt amphora nobis
Seu cadus, hanc facies noſtræ ſi adieceris vrnam.

Ex quibus poſtea argumentatur: Si Attica amphora capit amphoram Romanam & vrnam; Romana verò amphora cõgios octo, vrna quatuor: nonne ſequitur metretem continere choas, qui Romanis congij dicuntur, duodecim? Ita probat amphoram Atticam diuerſam eſſe à Romana. Nec videt interim ſe ſibi contrarium eſſe. Si enim Attica amphora capit tres vrnas, & congij ac cotulæ totidem ſunt cum Attica amphora: quot in tribus vrnis Romanis neceſſariò conſequitur cõgios & cotulas Atticas cum Romanis congiis & cotulis æquales eſſe, quod contra Agricolam eſt; qui omnem, quod aiunt, lapidem mouet vt hæc diuerſa eſſe oſtendat. Et Budæus quidem, cùm menſuras tractat, oſtẽdit ex multis auctorum locis ſe veritati

conſo-

consona docere. Agricola autẽ, vt ne alia commemorem, Atticum chœnicem, qui est diurnus hominis cibus, adeò exiguum fecit, vt gallinæ potius quàm hominis diurnus cibus sit dicendus. Hoc *autem Agricolæ ex eo contigit quòd cùm medicus esset, medicas mensuras & pondera cum publicis eadem esse voluit. Firmamentum autem argumentorum ipsius in Romano sextario Galeni consistit: cuius mensuram ostendit Galenus ex alia mensura quæ libra dicitur.* ὃ πάμπολυ καθ' ὅλω τὴν πόλιν ἐστιν. *quæ mensura (inquit) frequentissima est in tota vrbe. Quod autem Galenus de libra dicit, dicturus erat & de sextario si publicum & non medicorum intelligeret sextarium; neque enim minus frequens erat sextarius publicus in vrbe Romana, quàm libra; nec minus notus, vt propterea mensura ipsius ex libra esset ostendenda. Sed de Agricolæ scriptis hæc admonuisse sufficiat. Vt autem ad institutum redeamus,*

mus, nos de ponderibus & mensuris Hebraicis ante aliquot annos quæ habuimus conscripsimus, breuiter quidem & nudè vtpote quæ inter commentandum scripsimus iuuandæ memoriæ gratia, ne videlicet meditata exciderent ac dilaberentur. Sed tamen ea puto commoditate in lucem prodeunt, vt ne breuitas nimia molestam obscuritatem legentibus facessere possit. Vt autem Hebraica facilius intelligãtur, præmisimus iis epitomen ex Budæo potissimum desumptam de ponderibus & mensuris Græcorum & Romanorum: quamuis & hic complura ex auctoribus addidimus, quæ ad intelligenda Hebraica faciunt, & in asse Budæi non reperiuntur. Omnia autem hæc ad vernacula nostra, nempe Sarmatica pondera & mensuras reduximus. Sed ita vt exemplo simili hæc eadem ad sua quisque reducere possit. sub finem autem libelli complura de anno Hebraico addidimus: cognitio enim

pon-

ponderum & mensurarum est veluti via quædam ad cognitionem anni. proinde traditis ponderibus & mensuris Hebraicis non alienam ab instituto nostro nec ingratam legentibus rem facturos nos arbitrabamur, si aliqua de anno adiiceremus, præsertim quæ ab aliis nondum essent obseruata. Vale lector, & operam nostram boni consule.

EPITOME EX LIBRIS BVDAEI DE ASSE POTISSIMVM DESVMPTA.

S vel aſſis apud veteres quæuis res, quæ in duodecim diuiditur partes.

As enim aliquando dicitur libra, quæ in duodecim partes, hoc eſt, vncias diuiditur. Aliquando nũmus libralis, hoc eſt, vnius libræ. Aliquando pes, quæ menſura duodecim vncias, hoc eſt, pollices habet. Aliquando iugerum, quod duodecim vnciis ſeu partibus conſtat. Dicitur & de menſura liquidorum, vt poſtea dicemus. Sed & hæreditas dicitur as: vnde ex aſſe hæredem facere, id eſt totius hæreditatis. Vſura quoque centenaria pro aſſe intelligitur: quæ dimidiata dicitur ſemis, & rurſus ſemis dimidiatus, quadrans, ſimilis ratio de trientario fœnore.

Breuiter, quicquid in duodecim partes diuidebant veteres, aſſem vocabant; & partes, vncias.

As in duodecim vncias diſtribuitur.

1	vncia.	2	ſextans
3	quadrans.	4	triens.
5	quincunx.	6	ſemis vel ſemiſſis.
7	ſeptunx.	8	bes vel beſſis.
9	dodrans.	10	dextans.
11	deunx.	12	as vel aſſis.

As igitur, vt ad id quod instituimus veniamus, libralis nummus fuit, libram grauis æris pendens. Nam Romani primo graui ære, id est, nummo rudi & informi vsi sunt. Postea ære signato, quod fuit sub sexto demum rege. Deinde argento signato, quod quinque annis ante primum Punicum bellũ fuit. Seruius rex primùm apud Romanos signauit æs: signatum est autẽ nota pecudũ, vnde & pecunia dicta.

Quadrans, teruncius aliter dicitur, à tribus vnciis, quod sit libellæ quarta pars; quomodo & quadrans assis.

Triens tertiam assis partem valebat.

Semis autem duos quadrantes.

Sestans sexta pars assis: nummulus erat quadrante minor duas vncias valens.

Vnciaria stips apud Plinium dimidio minor quàm sextentaria.

As dipondius duos asses valebat. Ab asse veniunt tressis, quadrassis, nonussis, decussis, centussis, &c. pro tribus, quatuor, nouem, decem & centum assibus.

As & libella idem. sed libella argentea fuit, vnde & argentea libella dicta. As nunquam fuit argenteus, sicut denarius, nunquam fuit æreus. sed ante argentum signatum æreus decussis vt centussis æreus fuit.

Cùm apud antiquos mille æris legimus, mille asses intelligere debemus. mille autem asses, centum denarios valent.

Denarius, vt diximus, nunquam fuit

æreus

æreus apud Romanos, ſicut nec drachma apud Græcos, ſed ſignata ſtatim argentea pecunia conſtitutum vt denarius libris æris decem valeret, id eſt, decem aſſibus, & ſeſtertius (nam & hic nunquam æreus fuit) dipondio & ſemiſſe : vnde quatuor ſeſtertii denarium vnum æquabant.

Quinarius quinque aſſes, hoc eſt duos ſeſtertios valebat. hic etiam victoriatus dictus fuit: nos non amplius tres vidimus tales.

Denarios verò permultos vidimus & complures etiam nacti ſumus. Nam in Sarmatia etiamnum multi reperiuntur effigies & inſcriptiones conſulum & Cæſarum Romanorum habentes : nacti ſumus & Gallicanæ monetæ pondera, quibus Budæus in explicandis ponderibus antiquorum vtitur. & ex his omnibus deprehendimus denarij Romani pondus eſſe quantum eſt quatuor ſemigroſſorum noſtrorum, paulo minus, ſemiſiciliquo Cracouienſi.

Quod vt exactius intelligatur, conferemus libram noſtrã cum Romana, & quid inter hanc & illam interſit, dicemus.

Libra aurificum noſtrorum in totidem ſiciliquos, in quot & Romana, diuiditur. Romana enim libra habuit duodecim vncias, vncia quatuor ſiciliquos, atque ita libra Romana habuit quadraginta octo ſiciliquos. Noſtra autem libra diuiditur in ſelibras, ſeu marcas duas, & marca in

XXIIII ſiciliquos, vnde libra noſtra XLVIII ſiciliquorũ eſt, ſicut & Romana.

Pondus autem libræ & marcæ noſtrorum aurificum non eſt idem vbiq;. Marca Cracouienſis, Poſnanieñ. Vvratiſlauieñ. & Lublineñ. eſt eadem: Leopolienſis autem eſt maior trium ſiciliquorum pondere. In Maſouia & Pruſſia eſt minor Cracouienſi. Torunenſis Marca vnius ſiciliqui pondere, & duæ marcæ, hoc eſt, libra, minor eſt Cracouienſi pondere duorum ſiciliquorum. Romana autem libra ſuperatur à Cracouienſi ſeptem denariis Romanis & quadrante, hoc eſt, tribus ſiciliquis Cracouienſibus & ſemidodrante ferè ſiciliqui.

Nummulariorum autem noſtrorum libra quantum coniicere licet ex iis quibus nunc vtimur nummis, minor eſt quàm libra Cracouienſium aurificum. & groſſi quidem grauiores ſunt. ſemigroſſi verò exactè cum ponderibus Romanis conueniunt. Octo enim in ſiciliquum Romanum ſignati ſunt, etiamſi alii aliis paulo ſint vel grauiores vel leuiores. Deprehendes hoc etiam in maiori pondere. Si enim in altera lance ponas libram aut ſelibram Romanam; in alteram autẽ ſemigroſſos, qui pondere æquent libram ſelibramúe, inuenies in ſingulos ſiciliquos octo ſemigroſſos cedere. Cùm autem dico ſemigroſſos, excipio illos, qui Piorunki vocantur; illi enim leuiores ſunt, nec iuſtum pon-

pondus habere iudicati ſunt, etiam tunc cùm primum ſignati eſſent. Habet autem pondus ſemigroſſus noſter idẽ quod Auſtriacus Cruciatus, nempe Vienenſis. Ex hoc autem ſemigroſſorum pondere ego coniicio libram Nummulariam apud nos antiquitus Romanum pondus habuiſſe. Cuius rei argumento ſunt etiam menſuræ noſtræ cum Romanis menſuris conuenientes, vt inferius oſtendemus. Vnde antiquitus cùm in vſu fuiſſent apud nos denarij Romani, marca pecuniæ, hoc eſt, quadraginta octo denarij, marcam argenti valebat, & ex eo etiamnum quadraginta octo groſſi dicuntur marca, etiamſi marcam argenti nec valore nec pondere æquent.

Romanos autẽ denarios apud nos fuiſſe in vſu, apparet ex eo, quod etiam nunc multi reperiuntur in agris, & ſingulis annis multi per totum fere regnum ab aurificibus conflantur. Quod autem denarius ſeu nummus denarij pondere ſignatus in Gallia etiamnum vocetur groſſus, teſtatur Budæus de aſſe.

Cæterum quod libram Romanam dixi fuiſſe duodecim vnciarum, hoc intelligẽdum eſt, non de libra Nummulariorum. Nam libra nummularia apud Romanos, quæ etiam mina & pondo dicitur, centenaria fuit, id eſt, centum denarios habuit, ſeu quod idem eſt, duodecim vncias & ſemiſſem, quæ ſiciliquos efficiunt quinqua-

ginta Romanos. Hanc minā Cracouienſis libra ſuperat, ſeſquiſiciliquo ferme, nēpe tribus denariis & dodrante ſcrupuli.

Eſt autem ſcrupulus ſexta pars ſiciliqui, & denarij tertia; tres enim ſcrupuli denarium appendunt, & ſex ſcrupuli ſiciliquū. Sed poſtquam de pondere denarij diximus, atque adeò etiam de pondere libræ, ac minæ Romanæ; nunc quanti æſtimanda ſint hæc, dicamus. Marca argenti puri Cracouiæ æſtimari ſolet florenis octo : & duæ marcæ, hoc eſt, libra, ſedecim florenis. Interdum tamen argenti pretium augetur, vel minuitur. Marca argenti nūc venditur octo florenis & quatuor groſſis; & libra ſedecim florenis & octo groſſis.

Nos verò inter vtramque æſtimationē hanc incedentes ſtatuemus libram argenti, plus quàm ſedecim florenos valere, minus tamen quàm ſedecim florenos & octo groſſos. Ita vt mina Romana, quæ minor eſt Cracouienſi ferè ſeſquiſiciliquo, æſtimetur quindecim florenis & ſemiſſe, & præterea tribus groſſis, quæ ſumma nouem Vngaricos valet aureos: quandoquidem Vngaricus aureus, nunc quinquaginta duobus permutatur groſſis. Quod autem Romana mina (quæ Cracouienſi minor eſt, vt diximus, ferè ſeſquiſiciliquo) rectè a nobis nouem Vngaricis aureis æſtimetur, ita colliges. Adde quindecim groſſos, & ſi libet etiam ſemiſſem, ad prædictam ſummam, nempe ad nouem Vnga-

Vngaricos, pro ſeſquiſiciliquo (quo libra ſeu mina Romana ſuperatur à Cracouiẽſi) habebis precium Cracouienſis libræ; ſedecim florenos & tres groſſos cum ſemiſſe: quæ ſumma, ſicut vides, mediũ tenet inter vtramque æſtimationem, nempe inter eam, quæ eſt ſedecim florenorũ, & eam quæ eſt ſedecim florenorum & octo groſſorum.

Si igitur minam, hoc eſt, centum denarios ſtatuemus nouem Vngaricos valere, denarius vnus valebit ferè quatuor groſſos & duos ſolidos; & ſeſtertius nummus groſſum vnum, & tria ferè minuta. As autẽ paulo plus valebit, quàm octo minuta, ſemigroſſum videlicet non integrum. Et hæc eſt denarij & minæ ſimplex æſtimatio. Budæus autem minam Romanam æſtimauit coronatis Gallicis decem. Sed Gallicus coronatus tunc minori precio permutabatur in Gallia, quàm nunc permutatur. Non enim auri & argenti idem eſt precium ſemper, nec in omnibus regionibus, ſed pro diuerſitate regionum & temporum variare ſolet. quapropter nec mirum videri debet, ſi quid æſtimatio noſtra diſcrepat ab æſtimatione Budæi.

Denarius drachmæ Atticæ pondus habuit & æſtimationem, & ſicut drachma apud Græcos diuiditur in ſex obolos, ſic denarius apud Romanos in quatuor ſeſtertios, ita vt ſeſtertius ſeſquiobolum Atticum penderet, quod pondus etiam ſe-

migroſſus noſter habet. Seſtertius & num mus idem. Seſtertius ex eo dictus eſt quòd duos aſſes & ſemiſſem valeret, quaſi ſemiſtertius.

Libra Romana, ſicut diximus, quæ & mina & pondo dicitur, cẽtenos dena rios, ſeu, quod idem eſt, centenas drachmas ha buit. Cùm igitur denarius quaternos ſeſtertios æquaret pondere & æſtimatione, liquet in libra Romana quadringentos fuiſſe ſeſtertios, & duabus libris & ſelibra, mille ſeſtertios. qua ratione fit, vt ſeſtertia ſingula numero plurali millenos ſeſtertios valeant, hoc eſt, duas libras & ſemiſſem: vt enim ſeſtertius nummus dicitur ex eo quòd duos aſſes & ſemiſſem valebat, hoc eſt, duas libras æris grauis & ſelibram: Ita ſeſtertia numero plurali & genere neutro ideò dicuntur, quòd ſingula duas libras & ſelibram argenti valerent, hoc eſt, ducentos & quinquaginta denarios, ſiue mille ſeſtertios, quod idem eſt: ſic fit vt decem ſeſtertia & decem millia ſeſtertium nummorum pro eodem ab antiquis dicerẽtur.

Mille ſeſtertij æſtimatione noſtra viginti duos aureos & ſemiſſem valent. Dicitur autem mille ſeſtertij & mille nummi: vel mille ſeſtertium & mille nummum, vel copulatè mille ſeſtertium nummum.

Decem millia nummum, vel decem millia ſeſtertium, quod idem eſt, ducentos vigintiquinque Vngaricos valebant. Hæc etiam decem ſeſtertia dicũtur, cùm ſingu-

ſingula ſeſtertia ſingula millia ſignificant.

Decies ſeſtertium idem eſt quod decies centena millia ſeſtertium. quæ ſumma centies maior eſt decem ſeſtertiis. idem eſt enim decies ſeſtertium quod mille ſeſtertia. Cùm enim ſingula ſeſtertia millenos nummos ſeſtertios valeant, ſi mille ſeſtertios millies multiplices, fient decies centena millia, quem lingua vernacula millionem vocant.

Decies igitur ſeſtertium centies ducentos viginti quinque Vngaricos valent, hoc eſt, viginti duo millia & quingẽtos: ſic fiet vt millio Romanus viginti duo millia aureorum & quingentos aureos valeat.

Hoc igitur tenere oportet, quòd quemadmodum cùm à nummis ſeſtertiis ad ſeſtertia genere neutro fit tranſitus, numerus millies multiplicatur; ita cùm ad eam loquutionem ventum eſt, quæ per aduerbia numeralia enuntiatur, ſeſtertia ſingula centuplicata creſcunt. vt verbi gratia, ſi centum ſeſtertia dicam, centum millia ſeſtertium intelligere debeas: quod ſi centies ſeſtertium dicam, non iam centum ſeſtertia, ſed centies cẽtena ſeſtertia, ſeu centies centena millia ſeſtertium intelligendum ſit.

Vt autem facilis & obuia ſit vnicuique earum ſummarum intelligẽtia, quæ apud auctores identidem leguntur: ſubiectas hic oculis propoſuimus, calculandi tædio ſtudioſos leuare volentes.

Decem ſeſtertia : ducenti vigintiquinque aurei Vngarici.
Viginti ſeſtertia : quadringenti quinquaginta aurei.
Triginta ſeſtertia : ſexcenti ſeptuaginta quinque aurei.
Quadraginta ſeſtertia : noningenti aurei.
Quinquaginta ſeſtertia : Mille centum vigintiquinque aurei.
Sexaginta ſeſtertia : Mille trecēti & quinquaginta aurei.
Centum ſeſtertia : duo millia ducenti & quinquaginta aurei.
Ducenta ſeſtertia: quorum millia & quingenti aurei.
Quadringenta ſeſtertia : Nouem millia aureorum.
Cenſus equeſtris ſub Iulio Cæſare.
Quingenta ſeſtertia : vndecim millia & ducenti quinquaginta aurei.
Sexcenta ſeſtertia : Tredecim millia & quingenti aurei.
Octingenta ſeſtertia : Decem octo millia aureorum.
Cenſus ſenatorius ante Auguſtum.
Notandum quòd ſupra mille ſeſtertia, Romani ferè ſemper per aduerbia loquebantur. infra mille, nūquam per aduerbia locuti ſunt, hoc modo:
Decies ſeſtertium, id eſt, mille ſeſtertia : viginti duo milla & quingenti aurei.
Duodecies ſeſtertium : vigintiſeptem millia aureorum.
Cen-

Cenſus ſenatorius ſub Auguſto.
Quindecies ſeſtertium : Triginta tria millia ſeptingenti & quinquaginta aurei.
Vicies ſeſtertium : quadragintaquinque millia aureorum.
Tricies ſeſtertium : ſexaginta ſeptem millia & quingenti aurei.
Quadragies ſeſtertium : nonaginta millia aureorum.
Quinquagies ſeſtertium: centum & duodecim millia aureorum & quingēti aurei.
Sexagies ſeſtertium : cētum trigintaquinque millia aureorum.
Centies ſeſtertium : ducenta vigintiquinque millia aureorum.
Tanti æſtimatus eſt vnio Cleopatræ.
Quadringenties ſeſtertium : noningenta millia aureorum.
Tanti æſtimatus eſt à Plinio ornatus Loliæ.
Millies ſeſtertium : bis & vicies centena & quinquaginta millia aureorum.
Id eſt duo milliones & ducenta quinquaginta millia.
Bis millies ſeſtertium : quadragies quinquies centena millia.
Quater millies ſeſtertium : nonagies centena millia aureorum.
Decies millies ſeſtertium : vigintiduo milliones & quingenta millia aureorum.
Quadragies millies ſeſtertium : noningenties centena millia aureorum, id eſt,
nona-

nonaginta milliones.

Vicies ſepties millies ſeſtertium coegiſſe Tiberius dicitur, id eſt, ſexaginta milliones, ſepties centena & quinquaginta millia aureorum.

Præter libram duodecim vnciarum & minam nummulariorũ, fuit Italica mina, ſicut Epiphanius docet, viginti vnciarum. Idem legimus in libello De ponderibus & menſuris titulo Galeni. Atque huius minæ ſeu libræ ſemiſſis, hoc eſt, decem vnciæ libra ſeu mina etiã dicta fuit, ſicut Priſcianus De ponderibus tradit. Et ex eo apud Romanos menſura olei vocabatur libra, quòd caperet olei libram ponderis decem vnciarum. Nec mirum cuiquam videri debet, quod ſemiſſis minæ ſeu libræ dicatur libra, cùm ſemiſſis talẽti apud Græcos dicatur talentum, ſicut inferius docebimus, & apud Oribaſium legimus minam octo vnciarum, quæ eſt ſemis minæ ſedecim vnciarum. fuit enim mina ſeu libra medicorum ſedecim vnciarum, quæ Ægyptia mina quoque dicitur.

Legimus præterea, Italicã minam fuiſſe vnciarum decem octo, quæ ſeſquiplam habuit proportionem ad libram duodecim vnciarum, & huius ſemis ſunt nouem vnciæ, ſeu quod idem eſt, ſeptuaginta duæ drachmæ, mina Attica, quæ poſtea auctior facta eſt tribus drachmis, quemadmodum & libra duodecim vnciarum aucta eſt quatuor drachmis, & facta eſt cẽtenaria: quod

ex

ex proportione auri ad argentum cõtigit, vt inferius dicemus. Legitur & octoginta quatuor drachmarum libra, apud Latinos medicos, eam proportionem habens ad libram ſeptuaginta duarum drachmarum, quam libra duodecim vnciarum habuit ad libram octoginta & quatuor drachmarum. Sed Romanis vſitatiſſima fuit & maximè vernacula libra duodecim vnciarũ, as & aſſis dicta, & poſt hanc cẽtenaria, quæ & mina & pondo dicitur.

Sicut autẽ as ſeu aſſis diuiditur in duodecim vncias; ita vncia in quatuor ſiciliquos, & ſiciliquus in duas drachmas ſeu denarios: ita vt vncia octonas contineat drachmas. Drachma rurſus diuiditur in terna ſcrupula quæ à Græcis γράμματα, id eſt, litteræ ideò dicuntur, quòd quatuor & viginti litteras Græci in alphabeto ſuo habent quot vncia ſcrupulos capit, & dies ciuilis horas.

Scrupulum diuiditur in ſex ſiliquas. Siliqua eſt genus minuti ponderis à ſiliquæ grano, cuius habet pondus, ſic dicti. Eſt enim ſiliqua genus fructus cuius ſex grana ſcrupulum appendunt. noſtri hoc genus fructus, panẽ S. Ioannis, vernacula lingua vocant, in officinis pharmacopolarum inuenitur. ſcrupuli pondus non multum abeſt à pondere ſemiargentei noſtri, quem Triplicem vocamus. Drachma ſeu denarius, põdus habet duodecima parte maius quàm Vngaricus aureus. Proinde vndecim

cim drachmæ appendunt duodecim Vngaricos.

SVPPVTATIO GRÆCORVM.

DRACHMA Attica denarij Romani pōdus & æſtimationē habuit. Idē de mina Attica & Romana ſentiendum eſt. Mina Attica centum drachmas Atticas habuit. Drachma ſex obolos, obolus ſemiſcrupuli Romani habuit pondus. Obolus octonos valuit chalcos, id eſt, æreos. Bini chalci τεταρτημόριον, id eſt, quadrans dicti ſunt. quadrantem enim oboli valebant.

Obolus iuxta proportionem æſtimationis drachmæ eſt æſtimādus. Si enim drachma Attica, ſicut & denarius Romanus, quatuor groſſos & duos ſolidos valet; obolus Atticus, cùm ſit ſexta pars Atticæ drachmæ, valebit duos ſolidos & minuta duo. Atque ita chalcus, id eſt, æreus, valebit pauxillo minus duobus minutis, nempe minutum vnum & dodrantem.

Talentum Atticum (inquit Pollux) Atticas drachmas valebat numero ſex millia. Babylonium ſeptem millia. Ægineum decem millia. Syrium mille & quingentas, ſi quis ſupputationem ad drachmas Atticas faciat. Itidem minas Atticas Atticum quidem talentum ſexaginta: Babylonium ſeptuaginta: Ægineum centum iuxta proportionē habuit. Porrò mina ipſa vt apud Athenienſes centenas drachmas; ita apud alios quoque totidem ſuas cuiuſque gentis.

tis: quæ pro ratione cuiusque talenti plus minusúe valerent augmento vel decremento. Quæ verba Pollucis Budæus explicans, ex his, inquit, verbis ad formulã vnam omnia propemodum genera talentorum minarumque redigere possumus. Quomodo enim Atticum talentum sexagenas minas capit, & mina Attica centenas suas drachmas, sic Babylonium sexagenas minas Babylonias quæ centenas & ipsæ drachmas vernaculas capiũt, & Æginense talentum totidem minas Æginenses, & Ægineticæ rursus minæ centenas drachmas Ægineticas. Verùm enimverò vt Babylonium talentum proportionem ephectam, id est, sesquisextam (vel vt alij loquuntur supersextam) ad talentum habet Atticum, sexta enim parte hoc ab illo superatur; sic drachma Babylonia Atticã drachmam sesquisexta proportione superat: Et vt Æginense talentum proportionem superpartientem ad Atticum talentum habet, vtpote quod semel id capit & duas insuper eius partes (ita enim se habet centenarium talentum ad sexagenarium) sic eandem quoque proportionem Æginea drachma ad Atticam drachmam habet, vt quæ denos obolos Atticos capiat, quos Attica tantum senos. Hactenus Budæus. Notandum verò est, quòd sicut Pollux hoc loco dixit, Babylonium talentum septuaginta minas Atticas habere; ita Herodotus hoc ipsum talentum, nempe Babylo-

bylonium, Euboicas minas itidem ſeptuaginta valere dicit, vnde colligitur minam Atticam & Euboicá æquales fuiſſe. Quod ſi mina Attica & Euboica ſunt æquales, proculdubio & talentum Atticum cum Euboico ſunt æqualia. Pro magnitudine enim talenti eſt magnitudo minæ, quandoquidem ſexaginta minas quoduis talentum pro quantitate ſui habet. Porrò Euboica pondera eadem cum Atticis ponderibus fuiſſe, arguméto eſt etiam talentum magnum, nempe octoginta minarú, quod vtriſque fuit commune.

Babylonium tamen talentum paulo maius ſeptuaginta minis Euboicis fuiſſe, ex ipſius Herodoti computatione, qua Babylonia talenta reducit ad Euboica, colligit Budæus; quare Herodotus, cùm Babylonium talentum dicit ſeptuaginta minas Euboicas valere, non ad viuum reſecuiſſe rem credendus eſt: ſicut nec Iulius Pollux cùm Babylonium talentú ſeptuaginta minas Atticas habere dicit. Quod ex Æliano etiam probari poteſt, qui hoc libro primo variæ Hiſtoriæ capite XXII. exactius tradidit, his verbis, δύναται δὲ τὸ τάλαντον τὸ βαϐυλώνιον δύο καὶ ἑβδομήκοντα μνᾶς ἀττικάς. id eſt, valet autem talentum Babylonium duas & ſeptuaginta minas Atticas. Quare talenti Babylonij ad talentum Atticum Euboicumúe proportio non eſt ſeſquiſexta ſeu ſuperſexta, ſed ſeſquiquinta, ſeu ſuperquinta, népe quam ſex habent ad quinque

eadem-

eademque erit proportio minæ Babyloniæ ad minam Atticam Euboicamúe, & drachmæ ad drachmam.

Talentum Atticum minus ſeu Euboicum, hoc eſt, ſexaginta Atticæ ſeu Romanæ minæ efficiunt libras aurificum Cracouienſiũ ferè quinquaginta octo & quinque ſiciliquos, ſeu quod idem eſt, centum & ſedecim marcas & ſiciliquos quinque. Si quis autem æſtimet ſingulas minas, ſicut nos æſtimauimus nouem aureis Vngaricis, talentum Atticum, hoc eſt, ſexaginta minæ argenti valebunt quingentos & quadraginta aureos Vngaricos.

Maius autem talentum Atticum ſeu Euboicum octoginta minas appendit, hoc eſt, ſeptuagintaſeptem libras Cracouienſes, & fere ſemiſſem, centum quinquagintaquinque marcas. Porrò octoginta minæ argenti iuxta æſtimationem noſtram valẽt ſeptingentos & viginti aureos Vngaricos.

Hoc talentum Græci cõmune habuerunt cum Ægyptiis.

Ægineum talentum ſermone noſtro poteſt dici *centnar*: centum minas appendit, hoc eſt, nonaginta ſex libras noſtras & quadraginta vnum ſiciliquum, nempe cẽtum nonaginta tres marcas Cracouienſes, & decem ſeptem ſiciliquos.

Valent autem centum minæ, hoc eſt talentum Ægineum æſtimatione noſtra noningentos aureos.

Babylonium talentum maius quidem

ſeptuaginta duas minas Atticas valuit, quæ efficiunt ſexaginta nouem libras, & dodrantem, hoc eſt, centum triginta nouẽ marcas & duodecim ſiciliquos aurificum Cracouienſium.

Minus verò idẽ cum Euboico ſeu Attico minore fuit. His enim põderibus, ſicut ex Herodoto diſcimus, Perſarum reges vſi ſunt, quibus Babylonica pondera fuerunt in vſu.

Syrium talentum fuit quadrans Attici talenti, libras noſtras appẽdit circiter quatuordecim & ſemiſſem. marcas vigintinouem & ſiciliquum.

Præter hæc autem legimus talentum paruum fuiſſe numiſmaticum, nempe talenti iuſti aliquotam partem, ſicut apud Athenienſes talentum fuit numiſmaticũ minoris talenti ſexta pars, maioris autem octaua. Apud Perſas autem, qui Babyloniis ponderibus vſi ſunt, numiſmaticum fuit maioris quidem talenti ſexta pars, minoris autem quinta. Attici talenti numiſmatici Suidas meminit in dictione obolus: Talentum inquiens eſſe moderna quatuor; numiſmatica autem octo & ſex. Minam autem ſexageſimam talenti partem &c. Quomodo autem intelligendũ ſit, quod dicit, talẽtum eſſe moderna quatuor, inferius dicemus, cùm de põderibus Hebraicis tractabimus. Quòd autem dicit talentum eſſe, numiſmatica octo & ſex, hoc intelligitur de maiori, & minori talen-

to Attico; maius enim octo talenta numiſmatica efficit,& minus ſex: vnde colligitur numiſmaticum talentū apud Athenienſes decem minas Atticas Romanasúe valuiſſe; ſicut apud Babylonios numiſmaticum talentum decem minas Babylonicas valuit, quæ eſt ſexta pars Babylonij talenti. Meminit autem Babylonij talenti numiſmatici Xenophon libro primo Anabaſeos Cyri hiſce verbis.

Ἐνταῦθα κῦρος σιλανὸν καλέσας τ̀ ἀμβρακιώτην μάντιν, ἔδωκεν αὐτῷ δαρεικοὺς τρισχιλίους, ὅτι τῇ ἑνδεκάτῃ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας πρότερον πυθόμενος, εἶπεν αὐτῷ, ὅτι βασιλεὺς οὐ μαχεῖται δέκα ἡμερῶν· κῦρος δ' εἶπεν, οὐκ ἄρα ἔτι μαχεῖται, εἰ μὴ ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις μαχεῖται, ἐὰν δὲ ἀληθεύσῃς ὑπισχνοῦμαί σοι δέκα τάλαντα· τοῦτο τὸ χρυσίον τότε ἀπέδωκεν, ἐπεὶ παρῆλθον αἱ δέκα ἡμέραι.

Hoc eſt, vt Romulus Amaſæus tranſtulit: Ibi Cyrus vatem Silanum Ambraciotem ad ſe vocatum, Daricis ter mille donauit, quod vndecimo die ante proximis decem diebus regem, cùm id ex eo quæreretur, prælium commiſſurum negaſſet. Cui Cyrus reſponderat, non præliaturum certè illum, ſi intra decem dies non eſſet congreſſus: quod ſi id euento ipſo verum eſſe cognouiſſet, talenta ſe illi decem receperat daturum. Hoc igitur aurum (ſiue pecuniam auream) tunc illi reddidit cùm decē dies præteriiſſent. Hactenus Xenophon. Hic manifeſte vides, ter mille Daricos decem talenta dici: vnde ſequitur talentum vnum eſſe trecentos Daricos. Daricus au-

tem ſicli Hebraici pondus habuit, hoc eſt, quatuor Atticarum drachmarum,ſicut ex Ioſepho diſcimus, qui libro antiquitatum tertio, pro decem auri ſiclis iuxta ſiclum ſanctuarij decem Daricos interpretatus eſt. Nec ignoro ſcripſiſſe quoſdam aureum Daricum fuiſſe didrachmalem & viginti drachmas argenti valuiſſe. Sed hoc falſum eſſe coarguitur etiam ex Xenophonte, qui ſcribit ſtipendium menſtruum Græcorũ militum qui in caſtris Cyri merebãt,fuiſſe aureum Daricum, etiamſi poſteaquam ſuſpicari cœpiſſent Græci, ſe aduerſus regem Perſarum duci & proinde ſequi recuſarent, Cyrus ſtipendia iis auxerit & pro Darico promiſerit ſeſquidaricum. Quod ſi Daricus didrachmus fuit, & viginti drachmas valuit; quomodo credibile eſt Græcos tam leuis mercedis gratia tranſmarinam militiam ſuſcepiſſe, idque apud Perſas ad quos non niſi magna ſpe lucri propoſita in militiam proficiſci conſueuerant? Legimus apud Xenophontem ſtipendia militũ Græcorum in Peloponeſo ternos obolos Ægineticos fuiſſe in ſingulos dies,tres autem oboli Æginetici valent quinque Atticos, vnde colligitur ſingulos milites in menſem vigintiquinque Atticas drachmas accipere ſolitos. Apud Athenienſes autem ſtipendium militum fuit drachma Attica in ſingulos dies : vnde ſequitur ſtipendium menſtruum fuiſſe militis triginta Atticas drachmas. Non igitur

Daricus didrachmus fuit, nec viginti drachmas valuit. Quis enim credat Græcos tam parua ſtipendia in caſtris Perſarũ meruiſſe? ſed ſicut Ioſephus transfert ſicli Hebraici, id eſt, quatuor Atticarum drachmarũ pondus habuit. Atque ita non viginti drachmas, ſed plusquàm quadraginta drachmas valuit: ex puriſſimo enim auro ſignabantur Darici, ſicut Herodotus teſtatur. Nos antiquiſſima vidimus aurea numiſmata Philippi, & Alexandri filij ipſius, & item Lyſimachi, quorũ pondus deprehendimus tredecim ferè obolos Atticos & ſemiſſem, niſi quòd Lyſimachei aurei pondus non detritum, ſed ab initio, vt apparet, fuit diminutum, quemadmodum & argentei ſtateris. Nam vidimus & argenteos ſtateres Lyſimachi duos pulcherrimos ſanè, qui non attriti appendebãt obolo minus quatuor Atticas drachmas. Sed Macedonicos aureos pondus arguit Cygicenis aureis fuiſſe æquales. Legimus enim apud Demoſthenem Cygicenum aureum valuiſſe vigintiocto drachmas, quanti & Macedonici poſſunt æſtimari. Si quis enim pro Macedonico aureo pauxillo plus quàm duodecies tantũ argenti appẽdat, iuxta auri ad argentũ analogiã antiquis vſitatam, habebit vigintiocto drachmas argenti. Præter hos autem vidimus aureum Alexandri longè maiorem & forma diuerſa factum, non enim galeatum, ſicut in illis prioribus, ſed diademate ornatum caput

in eo apparet, & quanquam adulterinus ſit, elegantiſſimè tamen ad exemplar probi aurei videtur eſſe factus. Tales ego nummos Alexādræos poſt deuictos Perſas crediderim percuſſos pondere Daricorum, ea enim magnitudo nummi illius eſt. Vt niſi adulterinus ſit, quatuor Atticas drachmas appendere poſſit, hoc eſt, quatuor Vngaricos & trientem fere. Sed vnde digreſſi ſumus reuertamur. Trecenti Darici pondus habent mille ducentarũ Atticarum drachmarum, quæ minas Atticas efficiunt duodecim: Babylonias verò decem. Decem autem Babylonicæ minæ ſunt ſexta pars talenti Babylonij, ſicut decem Atticæ minæ ſunt ſexta pars talenti Attici. Sed de talento numiſmatico adhuc dicetur, cùm de ponderibus Hebraicis tractabimus. Babylonium talentum numiſmaticum viginti tres marcas Cracouienſes & quadrantem appendit. Atticum autẽ talentum numiſmaticum decemnouem marcas Cracouienſes & ſiciliquos ferè nouem.

De avreo nvmismate græcorvm.

Stater aureus apud Græcos dimidiũ pondus argentei ſtateris habuit. Stater argenteus tetradrachmus fuit, hoc eſt, quatuor drachmarum; aureus verò ſtater fuit didrachmus, hoc eſt, duarum drachmarum, ſicut teſtatur Pollux.

Fuit apud Athenienſes, ſicut idẽ auctor

tradit

tradit, præter ſtateres didrachmos aliud genus aureorum, qui ſemiſtateres & tetraſtateres vocabantur. Semiſtateres quidem, vt apparet, dicti, quòd ſemiſſem argentei ſtateris appenderent : tetraſtateres verò, quòd, ſicut Pollux dicit, quatuor ſtateres argenteos valerent, iidem vocabantur hemiecta octonum obolorum pondus habẽtes. Hemiectum enim ſignificat ſextæ partis dimidium, ſicut mẽſura quatuor Chœnicum dicta eſt hemiectum, quòd ſextæ partis medimni eſſet dimidium: & ſemiobolus apud Heſychium hemiectum dicitur, quòd oboli, qui eſt ſexta pars drachmæ, ſit dimidium. Ad hunc igitur modum & aureus octo obolorum hemiectum dictus eſt, quòd quatuor ſtaterum, à quibus etiam nomen accepit, ſextæ partis dimidium appẽderet. Si enim hemiectum octo obolorum fuit, ſexta pars haud dubiè ſedecim obolos habuit, & integrum ipſum ſexies ſedecim, hoc eſt, nonagintaſex obolos, qui ſtateres quatuor efficiunt, tetradrachmos. Quod verò ſtateres tetradrachmos valerent huiuſmodi aurei, res ipſa arguit. Si enim pro octo obolis auri appendas duodecies tantum argenti (nam & hæc auri ad argẽtum analogia antiquitus fuit) habebis nonaginta ſex obolos, hoc eſt, quatuor ſtateres tetradrachmos. Non iniuria ergo tetraſtateres dicti ſunt huiuſmodi aurei à precio, quandoquidem quatuor ſtateres valebant tetradrachmos: Semiſtate-

res verò quoniam ſemiſſem ſtateris argentei appendebāt. Apparet enim apud Græcos fuiſſe etiam ſtateres argenteos ſedecim oboloru͂, qualis planè fuit Corinthius ſtater, qui ſicut Pollux ſcribit, decalitros, dictus fuit, quòd decem valeret litras. Litra autem, eodem teſte, obolum Ægineticum valuit, vnde ſtater Corinthius valuit decem obolos Ægineticos, qui ſedecim ferme Atticos obolos efficiunt. Si ergo nu͂mus qui ſedecim obolos Atticos appe͂dit, ſtater dicitur, ſemiſſis huius, hoc eſt, octo oboli, dicetur ſemiſtater. Iam igitur ex iis quæ diximus, vides aureos nummos apud antiquos dimidium pondus argenteorum habuiſſe. Deinde illud etiam animaduertere debes, quòd ſtater ſedecim oboloru͂, eſt didrachmum, talenti maioris Attici, & ſemiſtater octo obolorum, drachma: ſex millia enim drachmarum octonum obolorum efficiunt talentum octogenarium, ſicut ſex millia drachmarum ſenum obolorum conſtituunt talentum ſexagenariu͂.

Vnde ſtater apud Græcos, ſicut & ſiclus apud Hebræos, didrachmi ratione͂ habet, & ſemiſtater drachmæ. Hinc ſeptuaginta ſiclum Hebraicum, qui idem cum ſtatere tetradrachmo Græcoru͂ fuit, didrachmum ſolent transferre: propterea quòd talenti Hebraici didrachmum ſit, vt inferius, Deo volente, oſtendemus.

Præter aureos verò iam dictos fuerunt & alij maiores aurei, nempe octo drachmi, qui

qui minam, hoc eſt, centum drachmas valebant, ſicut talentum auri ſex drachmas Atticas appendens minam Atticam ſeptuagintaquinque drachmarũ valuit. Fuit enim apud Athenienſes mina non ſolum centum drachmarum, ſed & ſeptuagintaquinque drachmarũ, eam proportionem habens ad minus talentum, quam centenaria mina habuit ad talentum maius. Cæterùm talentum ſex drachmarum non ſolum apud Atheniẽſes, ſed & apud Siculos fuit in vſu. Siculum enim talentum, ſicut Pollux ex Ariſtotele annotauit, antiquum quidem valuit vigintiquatuor nummos, poſterius verò talentum duodecim nummos. Nummus autem ſeſquiobolum valuit, vnde vigintiquatuor nummi ſex drachmas efficiunt, & duodecim nummi tres drachmas.

De avreis romanis.

Avrevs Romanus Attici aurei didrachmi pondere percuſſus fuit, quod pondus habent octo ſemigroſſi noſtri. Hoc igitur fuit iuſtum pondus aurei Romani, duæ videlicet drachmæ Atticæ, ſeu quod idem eſt, duo denarij. Verùm Cæſares Romani ſenſim diminuerunt põdus, de qua re Budæus plura ſcribit: ad extremum autem pro duobus tres ſignari cœperunt, ita vt tres aurei Romanorum principum quatuor drachmarum pondus haberent, quod

ſuit pondus antea duorum aureorum. Tales autem aurei vocabantur ſolidi & pondus quatuor ſcrupulorum habuerunt. Nos vidimns huiuſmodi cõplures, ex quibus alij quatuor ſcrupulos, alij minus appendebant: nam & horum pondus ſucceſſu temporis diminutum eſt. Probabile eſt autem fuiſſe apud Romanos & octodrachmos aureos, ſicut apud Athenienſes. Nam vidimus multos huiuſmodi non aureos quidem illos, ſed aurum imitantes, ad exemplar, vt apparet, proborum aureorum elegantiſſime factos; nominatim, Claudij, Cæſaris, Neruæ, Neronis, Vitellij, Antonij pij, Veſpaſiani, Domitiani, &c. quorum ea magnitudo fuit, vt ſi aurei eſſent, vnciam potuiſſent appendere. Sed & aureum extare audio apud Magnificum D. Ioannem Chriſtophorum Comitem à Tarnou Caſtellanum Vvoynicenſem, non diſſimilem aureis Romanis cum inſcriptione Græca ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ. ſicut amicus quidam mihi retulit aulæ ipſius addictus, qui pondus nummi illius decem aureorũ eſſe dixit. Sed hæc hactenus.

DE AVRI AD ARGENTVM ANALOGIA.

AVRI ad argentum apud veteres varia fuiſſe deprehenditur analogia. Pollux decuplicem apud Athenienſes fuiſſe docet, ita vt talentum auri decem talenta argenti valeret: quod tamen non de obryzo, ſed de inferioris notæ auro intelligendum eſt.

Apud

Apud Romanos aureus, quẽ didrachmũ fuisse diximus, centum sestertiis nummis permutabatur, id est, vigintiquinque denariis: qua ratione auri drachma duodenis argenteis drachmis & semisse valuit: quam analogiam auri ad argentum fuisse apud Athenienses quoque coniicere possumus: quippe si aureus octodrachmus minam argenti valuit, non dubium est, quin auri ad argentum analogia fuerit, quam vnum habet ad duodecim & semissem; siquidem aureus vncialis mina argenti, hoc est, duodecim vnciis & semisse permutabatur. Itidem mina septuagintaquinque drachmarum videtur fuisse pretium talenti auri sex drachmarum. Si enim pro sex drachmis auri duodecies tantum appendas argẽti, habebis septuaginta duas drachmas; quibus si addas semissem de sex, hoc est, tres drachmas, habebis septuagintaquinque drachmas. Libra autem duodecim vnciarum non ex hac auri ad argentum analogia, sed ex duodecupla vt apparet nata est, nempe cùm aureus vncialis duodecim vnciis argenti permutabatur. Quæ quidem analogia non multum abest ab ea quæ nunc est auri ad argentum proportione.

DE MENSVRIS IVXTA ORDINEM ALPHABETI.

AMPHORA vas pedis quadrati, quam formam tesserariam Græci cubum vocãt.

Qua-

Quadrantem pedis Romani ex Glareano hic apposuimus.

QVADRANS PEDIS ROMANI.

Hæc mensura quadruplicata efficit Romanum pedem, qui idem fuit cum Parisiensi, quo Budæus est vsus, iuxta cuius pedis mensuram & tu faciendam curare poteris amphoram Romanam, ita vt intus quoquo versus sit pedalis. Amphora quadrantal etiam dicitur, & fuit liquidorum & aridorum mensura. Amphora duas vrnas capit. Amphora diuiditur in octo congios, congius in sex sextarios, ita amphora capit quadragintaocto sextarios. Amphora Romana capit mediam baryllam, hoc est, duodecim Cracouiẽses ollas vini. Amphora geminata medimnum constituit. Amphora seu quadrantal tres modios capit, hoc est, Coretum Cracouiensem vulgo dictum, quæ mensura quartario Calisiensi, qui vernaculo sermone *viertel* dicitur, est æqualis, itidem & semicoro Masouitico. Nam corus in Masouia duos coros seu coretos Cracouienses capit, sicut & quartarios Calisienses duos. Amphora Romana ab Atheniensibus peruenit ad Romanos: quandoquidem amphora semimedimnum capit; medimnus autem Romanus idem fuit cum Attico.

Præter hanc autem amphoram fuisse & alteram apud Athenienses discimus ex carmi-

carminibus illius Fannij:

Attica præterea dicenda eſt amphora nobis,
Seu cadus, hanc facies noſtræ ſi adieceris vrnam.

Ex his carminibus conſtat fuiſſe amphoram apud Atheniéſes, quæ tres vrnas, hoc eſt, ſeſquiamphoram Romanam caperet: nempe duodecim congios. Hinc enim & choeus, hoc eſt, congius δωδεκεὺς, dictus eſt, quaſi dicas duodecimarius, quòd duodecima pars amphoræ, ſeu cadi eſſet & ſemicongium ἡμιδωδέκατον, ſicut apud Heſychiū videre eſt. Eſt enim δωδεκεὺς vox planè Attica, ita dicta ſicut τριτεὺς, ἑκτεὺς &c. Apparet enim apud Athenienſes, ſicut pondera, ita & menſuras duplices fuiſſe, nempe maiores & minores, quæ eam proportionem inter ſe haberent, quam habent pondera ad pondera; eam enim proportionem habet amphora duodecim congiorum ad medimnum ſedecim congiorum, quam taléntum ſexaginta minarum habet, ad talentum octoginta minarum: qua de re etiam inferius dicemus, cùm de mēſuris Hebraicis tractabimus.

Achane eſt menſura magna. Achane Perſica capiebat quadragintaquinque medimnos Atticos. Nec Græcis ignota fuit Achane. Nos Achanen habemus ſexaginta medimnorum. *laſt*

Acetabvlvm eſt ſequicyathus heminę quarta pars: idem oxybaphus dicitur.

Arta-

ARTABA apud Barbaros, idem quod medimnus apud Græcos: capiebat autem artaba medimnum Atticum, ſicut Heſychius & Suidas teſtatur. Perſica autem artaba maior fuit medimno Attico tribus Chœnicibus Atticis, Herodoto teſte. Præter has autem fuiſſe artabã, quæ ſemimedimnũ Siculum capiebat, inferius oſtẽdemus, cùm de mẽſuris Hebraicis dicemus.

BROCHVS non eſt certum menſuræ genus, ſed eſt vas fundendo vino accommodatum, implendis deplendiſque culeis, & vino quoquomodo tranſuaſando. Dicitur autem Brochus à βρέχω verbo græco, quod fundo ſignificat. Græci œnophorum ex eo appellant quod cõportando vino aptũ ſit.

CADVS ſeu amphora Attica, ſicuti diximus, ſeſquiamphoram Romanam capiebat. Apud Latinos Cadus & metretes decem congiorũ fuit. Decima cadi pars, hoc eſt, congium, dicitur cadus, vnde & cõgiarius cadus dicitur, hoc eſt, qui congium tantũ capit. Hoc ad intelligendas mẽſuras Hebraicas expedit ſcire. Columella cadum vocat amphorã duarum vrnarum, vt cadus & amphora pro eodem accipiantur.

CONGIVM mẽſura liquidorum, octaua pars amphoræ, ſextarios ſex capiens. Congium, hoc eſt, decimam partem cadi non eiuſdẽ mẽſuræ fuiſſe credo cũ hoc congio.

COTVLA κοτύλη, Latinè hemina, duodecima pars congij, ſextarij dimidium, vide in dictione chœnix.

CYA-

CYATHVS duodecima pars ſextarij, vide inferius in dictione ſextarius.

CHOENIX ἡμερήσιος τροφὴ, id eſt, diurnus cibus, menſura eſt aridorum capiens frumēti quantum vnus homo ſingulis diebus abſumere poteſt. Chœnix tres cotulas capit, ſicut docet Pollux & alij pleriq; : proinde & placentarum genus quoddam cotyliſci dicuntur apud Athenæum, quod ex tertia chœnicis parte ſinguli nempe ex cotula farinæ conficerentur, quare chœnicem tres cotulas capere ſtatuemus. Sed quoniam Budæus chœnicem duos ſextarios capere, hoc eſt, quatuor heminas ſeu cotulas, euidentibus argumentis probat, ne quis argumenta Budæi reiicienda putet, quaſi ſcriptis probatorum auctorum cōtraria, ſcire debet vtrunq; verum eſſe, & quod Budæus aſtruit, & quod prædicti auctores Græci docent. Apud Athenienſes enim, ſicut pōdera, ita & mēſuræ duplices fuerūt, maiores videlicet & minores, vnde maioris menſuræ, hoc eſt, medimni cotula fuit maior & minoris mēſuræ, hoc eſt, cadi, ſeu amphoræ cotula fuit minor : fac enim medimnū chœnices capere quadraginta octo, ſicut Pollux docet, & ſingulos chœn i ces cotulas ternas ; ſic medimnum efficiet centum quadragintaquatuor cotulas, quē numerum cotularum etiam minor menſura, nempe cadus ſeu amphora duodecim congiorum efficit; duodecim enim congij ſeptuagintaduos ſextarios efficiunt, hoc eſt,

eſt, centum quadraginta quatuor cotulas. Cùm ergo maior & minor menſura eundem numerum cotularum efficiant, neceſſe eſt illas cotulas non æquales fuiſſe, ſed maioris menſuræ fuiſſe maiores, minoris autem minores, ita vt cotula maior eam proportionem habeat ad minorem quam medimnum ad cadum ſeu amphoram habet. Conſtat autem tres medimnos tantundem capere quantum capiũt quatuor cadi ſeu amphoræ duodenum congiorum, nempe tres medimni efficiũt ſex amphoras Romanas, ſicut & quatuor cadi; neceſſe eſt ergo & cotulas tres maiores tantundẽ capere, quantum minores quatuor capiũt. Sic igitur chœnix capiet cotulas tres maiores, ſicut auctores Græci docent, & quatuor minores ſicut Budæus aſtruit.

Videtur autem apud Athenienſes maior cotula, id eſt, tertia chœnicis pars magis aridorũ fuiſſe menſura quàm liquidorum: Minor contrà magis liquidorum, quàm aridorum.

CHOEVS Græcè, Latinè congius dicitur.

CHVS interdum ſignificat idem quod choëus. Chus, inquit, Nicandri interpres, ſũt duodecim cotulæ. Interdum chus pro ſexta parte huius accipitur, nẽpe pro ſextario. Vnde Hieronymus duos choas Atticos exponit duos ſextarios Italicos. Et Plinius chun aliquando exponit congium, aliquando ſextarium, quod ad Hebraicas menſuras ſcire expedit. Sicut autem con-

giũm

gium duodecim cotulis, ita ſaxtarius duodecim cyathis conſtat. Cyathus autem & cotula plerunque confundi ſolent. Vnde quod Nicander in Alexipharmacis quatuor cyathos dixit, interpres Græcus quatuor cotulas interpretatur. Rurſus Hieronymus pro cotula exponit Cyathum; ſic ergo congius & ſextarius, chus vno nomine dicitur, & vterque duodecim cotulis ſeu cyathis conſtat. Suidas inter choëa & chun hoc intereſſe dicit, quòd choëus ſex capiat ſextarios, chus autẽ duos ſextarios. Nos autem iam oſtendimus inter chun & choëa interdum nihil intereſſe. Quod autem dicit Suidas chun pro mẽſura duorum ſextariorũ accipi, hoc apud alios fuiſſe arbitror, non apud Athenienſes neque apud Romanos. Nam apud pleroſq; Græcorum ſextarius inter ſex Cyathos diuidebatur, ſicut videre eſt apud Epiphanium; qui ſextarium Alexandrinum dicit in ſex cyathos diuidi, nõ in duodecim, ſicut apud Romanos, etiamſi Alexandrinus ſextarius maior eſſet quàm Romanus. Duo igitur ſextarij qui diuiduntur in duodecim cyathos, non abſurdè dicuntur chus, ſicut Suidas tradit.

Cvlevs viginti amphoras continet, vel vrnas quadraginta; ſed ſæpe hoc vocabulum ad ſpeciem & formã vaſis refertur, non ad certum menſuræ genus.

Dichvs geminatus chus.

Demensvm à mẽſe vel metiẽdo quòd

ſeruis quolibet menſe ſolet admetiri: quatuor autem ferè modij dabantur ſeruis in menſem, ſicut Donatus ſcripſit.

Dolivm non habuit certam menſurã, ventricoſum fuiſſe apparet. Vina in doliis inueteraſcere non ſinebant antiqui, ſed in amphoras & cados diffundebant. Dolium quadragenarium fortaſſe quadraginta amphorarum.

Defrvtarivm ahenum prægrande quo muſtum coquitur.

Fidelia vas famiũ ad plurimos vſus: fidelia cogialis legitur, fidelias vitreas & fictiles legimus apud Columellam.

Hektevs, ἑκτεὺς apud Athenienſes idẽ quod modius Romanus. Dicitur autem Hecteus quaſi dicas ſextarius, quòd ſit ſexta pars medimni.

Hemina dimidium ſextarij, dimidia quarta Cracouienſis.

Hemiectvm ſextæ partis medimni dimidium, id eſt, ſemodius.

Lagena dicitur λαγύνη & λάγυνον, apud Athenæum ita legitur. λάγυνον μέτρον λέγουσιν εἶναι ὄνομα παρὰ τοῖς ἕλλησιν ὡς χοὸς καὶ κοτύλης, χωρεῖν δ' αὐτὸ κοτύλας ἀττικὰς ιβ, id eſt lagena menſuræ nomen dicitur eſſe apud Græcos, ſicut chus & cotula; capere autem lagenam dicunt cotylas Atticas duodecim: ex quibus verbis diſcimus lagenam idem eſſe quod congium. Hinc enim & λαγυνοφορίαι feſtum apud Alexandrinos dictum, quod apud Athenienſes choës vocabatur. Hoc tantũ inter-

intererat, quòd apud Athenienses cùm celebrabantur choes, is qui excipiebat conuiuas, singulis congium apponebat vini. Alexandriæ verò lagenophoriis lageniam seu congium vini quisque secum in cōuiuium afferebat.

Libra mensura fuit apud Romanos, qua oleum metiebatur, & capiebat olei libram, hoc est, pondus decem vnciarum. Diuidebatur autem hæc mensura in duodecim partes, & singulæ partes vocabantur vnciæ. Proinde libra olei mensura, capiebat duodecim vncias mensurales, ponderales autem vncias decem.

Medimnvm seu medimnus mensura est aridorum & liquidorum duas amphoras capiens. Medimnus Romanus duos coretos vulgo dictos Cracouienses capit: Masouiensem autem vnum duos quartarios Callisienses, qui *viertele* vocantur. Medimnus Atticus & Romanus idē fuit. Medimnus Siculus quadrante fuit maior quàm Atticus. Iosephus enim libro antiquitatum tertio, Siculos medimnos triginta vnū & Atticos quadraginta vnum pro eodem accipit. Vnde colligitur Siculum medimnum, cuius mentio fit apud Polybiū & alios auctores, octo modios Romanos capere, ita vt tres Siculi medimni quatuor Romanos efficiant. Medimnus apud Athenienses in tres partes diuiditur: tertia pars medimni vocatur τριτεύς, id est, tertiarius; & huius dimidium dicitur ἑκτεύς,

hoc eſt, ſextarius, quòd ſit ſexta pars medimni, Romani & alij Græci modium vocant. ἡμιεκτὸν autem eſt ſextarij ſeu modij dimidium quatuor chœnices capiens.

Modivs ſexta pars medimni, proinde etiam dicitur ἑκτεὺς, Græci medimnum; alij in quinque, alij in ſex modios partiuntur,etiamſi interdum vnus & idem ſit medimnus, vnde naſcitur diuerſitas modiorum: quēadmodum in Sicilia medimnus Romanus diuidebatur in quinque modios, quem Romani in ſex modios diuidebant. Modius Romanus maior eſt Cracouienſi modio,qui vernaculo ſermone dicitur *matza*. Tres enim modij Romani quatuor Cracouienſes efficiunt.

Metreta idem quod cadus menſura decem congiorum: Congius autem non eiuſdem menſuræ fuit apud omnes. Congius pro magnitudine menſuræ magnæ puta metretæ aut amphoræ fuit.

Oxibaphvs idem quod acetabulum.

Orca vas ad ſimilitudinem belluæ orcæ; ſunt enim teretes atque vniformi ſpecie huiuſmodi vaſa.

Oenophorvm idem quod brochus.

Qvadrantal idem quod amphora à forma nomine facto.

Qvartarivs quarta pars ſextarij, quaterca vulgo dicitur;in ponderibus verò quartarius pro quadrante libræ.

Sextarivs dicitur, quòd ſit ſexta congij pars. Sextarius Romanus duas libras liquo-

liquoris capit. Proinde si aquæ aut vini põdus viginti quatuor vnciarum accipias, habebis sextarium Romanũ. Sextarius Romanus capit quantum Cracouiensis quarta. Sextarij Romani dodrantem capit, *sietl* mensura vulgo dicta Olomucensis, quæ Morauiæ est metropolis, proinde quatuor *sietl* efficiunt tres sextarios Romanos. sextarij Romani mensura in plerisque oppidis Masouiæ etiamnum reperitur. Plotiæ antiquitus fuit mensura, quarta vulgo dicta, sextario Romano par. Nunc verò non ita pridem est diminuta. In nonnullis tamen oppidis ad Plotiam pertinentibus adhuc prisca retinetur Sextarij Romani mensura, nominatim in oppido Mlana, vbi tum agebamus, cùm hæc scriberemus. In quo oppido etiam est mensura congio Romano par, quæ mensura ceruisiæ semigrosso venundari solet. Sextarius apud Romanos in duodecim Cyathos diuiditur. Cyathus duas vncias, hoc est, sedecim drachmas liquoris appendit. Sestans duos cyathos capit, nempe sextam partem sextarij. Triens verò tertia pars sextarij fuit, hoc est, quatuor cyathi. Sic quincunx, septunx, bes, deunx, pro mensura quinque, septem, octo & vndecim cyathorum dicuntur. Romani enim sextarium, quasi legitimam ac quotidianam virilis potus mẽsuram statuentes ab eo, quasi ab asse incipientes, reliqua vocabula partes eius fecerunt, vt sextarius assis & partes eius par-

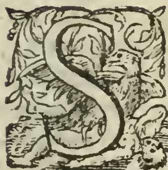
tium aſſis rationem haberent.

SERIA formam certam vaſis denotat, non certam menſuram : erant enim ſeriæ vaſa grandia, vt dolia, variæ capacitatis.

ΤΡΙΤΕΥΣ, id eſt, tertiarius, medimni tertia pars, nempe decem octo chœnices, ſeu quod idẽ eſt, triginta ſex ſextarij. Vide medimnus.

XESTES Græcis, Latinis dicitur ſextarius, etiamſi nonnunquam pro cyatho accipiatur. Sicut enim chus non ſolum pro congio, ſed pro ſexta congij parte, nempe pro ſextario accipitur: itidem cotula pro cyatho, cyathusq; pro cotula, etiamſi cyathus propriè cotulæ ſit ſexta pars, ad eundem modum Xeſtes, non ſolum pro ſextario, ſed & pro ſexta parte ſextarij, hoc eſt, pro cyatho dicitur. Diuidebatur enim Xeſtes apud nonnullos Græcos in ſex cyathos, ſicut cotula ſeu hemina apud Atticos & Romanos.

DE SICLO ET TALENTO HEBRAICO.

Iclvs apud Hebræos idem quod ſtater apud Græcos, genus nũmi & modus ponderis: etiamſi interdum ſiclus pro pondere ſimpliciter accipitur, ſicut ſpecies pro genere.

Dicitur autem ſiclus à verbo ſchacal, quod appẽdere ſignificat, ſicut apud Græcos ſtater ab ἵσταμαι, id eſt, ab appendendo, vnde & στατικὴ, id eſt, ratio pōderandi dicta.

Siclus apud Hebræos didrachmi rationem habet, & ſemiſiclus drachmæ. Sicut enim apud Græcos talentum quoduis prò quantitate ſui drachmas habet ſex millia, & didrachma tria millia; ita apud Hebræos talentum pro magnitudine ſui ſiclos ter mille habet, & ſemiſiclos ſexies mille. Vnde Septuaginta ſiclum ſanctuarij didrachmum transferre ſolent, & ſemiſiclũ drachmam, etiamſi ſanctuarij ſiclus drachmas Atticas quatuor appendat; vt Ioſephus docet, & ſemiſiclus duas drachmas.

Quod verò talentum Hebraicum tria millia ſiclorum habuerit, diſcimus in Exodo, vbi præceptum legimus, vt quando re-

censeretur populus, singuli offerent Domino dimidium siclum. Diues (inquit) nõ addet ad medium siclum, & pauper nihil minuet. Recensiti sunt itaque omnes à viginti annis & supra, & inuentus est numerus illorum sexcenta tria millia virorum, quingenti & quinquaginta viri. Quãtum autem argenti contulerint prædictus numerus, habemus scriptũ cap. XXXVIII, hisce verbis iuxta translationem Septuaginta, καὶ ἀργυρίου ἀφαιρέματα παρὰ τῶν ἐπεσκεμμένων ἀνδρῶν τῆς συναγωγῆς, ἑκατὸν τάλαντα, καὶ χίλιοι ἑπτακόσιοι ἑβδομήκοντα πέντε σίκλοι, δραχμὴ μία τῇ κεφαλῇ τὸ ἥμισυ τοῦ σίκλου κατὰ τὸν σίκλον τὸν ἅγιον. πᾶς ὁ παραπορευόμενος τὴν ἐπίσκεψιν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, εἰς τὰς ἑξήκοντα μυριάδας καὶ τρισχιλίους πεντακοσίους πεντήκοντα. id est, & argenti oblati ab iis qui recensiti sunt synagogæ viris, fuerunt centum talenta & mille septingenti septuaginta quinque sicli, drachma vna in singula capita, hoc est, dimidium sicli, iuxta siclum sanctum, quotquot à viginti annis & supra recensiti sunt in numerum sexcentorum trium millium & quingentorũ quinquaginta virorum. hactenus Septuaginta. Eundem sensum haberi in Hebræo Lyranus docet. Sic enim ex Hebræo legit: Argentum (inquit) numerationis populi fuit centum centenarij & mille septingenti & septuaginta quinque sicli ad pondus sanctuarij, dimidius siclus per singula capita omnium transeuntium ad numerum à viginti annis & supra de sexcentis tribus milli-

millibus, quingentis, quinquaginta viris. Lyranus ſicut & Iudæi non abſurdè talentum Hebraicum propter magnitudinem centenarium interpretatur, Polonicè *centnar*. Et vides eundem haberi ſenſum apud Septuaginta & in Hebræo, nempe argenti collati à ſexcentis tribus millibus & quingentis quinquaginta viris fuiſſe centum talenta & mille ſeptingentos ſeptuaginta quinque ſiclos, ſingulis dimidium ſiclum conferentibus. Noſtra autem tranſlatio hoc loco mutilata eſt, vnde nec ſenſus idẽ ex ea elicitur; quo factum eſt, vt Budæus Hebraici talenti quantitatem, & quot habeat ſiclos, ignorauerit. Quod vtique niſi locus mutilatus fuiſſet, facile deprehendi poterat. Sexcenta enim millia virorum, ſingulis dimidium ſiclum conferentibus, trecenta millia ſiclorum contulerunt, & tria millia quingenti & quinquaginta viri contulerunt mille ſeptingentos ſeptuaginta quinque ſiclos. Pro trecentis millibus ſiclorum ſcriptura centum talenta dixit, tria millia ſiclorum haud dubiè pro ſingulis talentis numerans. Mille autem ſeptingentos & ſeptuaginta quinque ſiclos, quoniam integrum talentum non efficiunt, ita vt erant, reliquit. Ex hoc igitur euidenti ſcripturæ teſtimonio ſatis, vt puto, conſtat Hebraicum talentum ter mille ſiclos continere. Sed adſcribemus Lyrani verba, quæ ex Rabi Salomone ſuper hunc locum annotauit. Dicit Rabi Sa-

lomon (inquit Lyranus) quod centenarius continet ſexaginta mnas : mna autem ſanctuarij duplex erat reſpectu cõmunis, & ſic centenarius continebat centum viginti mnas: & mna viginti quinque ſiclos, & ſic centenarius ſanctuarij continebat tria millia ſiclos. Hactenus Lyranus. De mina ſanctuarij & vulgari, inferius videbimus. Interim autem hoc iam tenere debemus, talentum Hebraicum tria millia ſiclorum continere. Sed & Epiphanius talentum hoc centum viginti quinque librarum pondus habuiſſe dicit. Libras autem Epiphanius Romanas intelligit, nempe duodenum vnciarum & vnciam octonum drachmarum. Si ergo ſiclus ſanctuarij quatuor Atticas drachmas appendit, ſicut Ioſephus & Hieronymus docet, vncia vna duos ſiclos habebit, & duodecim vnciæ, hoc eſt, libra ſiclos viginti quatuor efficiet. Atque ita centum viginti quinque libræ efficient tria millia ſiclorum, ſicut ſupra collegimus. Indubitatum igitur eſſe debet, talẽtum Hebraicum ſiclos ter mille continere, & ſemiſiclos ſexies mille, vt ſemiſiclus drachmæ rationem habeat, & ſiclus didrachmi, ſicut Septuaginta transferre ſolent. Hoc idem fuiſſe deprehendes apud Græcos, qui Hebraicis etiam ponderibus vſi ſunt, ſicut inferius patebit; quippe apud Athenienſes ſicut duplex talentum, ita & ſtater duplex fuit. Legimus ſtaterem apud Pollucem duarum drachmarum,

rum, quod minoris talenti haud dubiè didrachmum fuit, ex eodem ſemiſtaterem, qui & hemiectum dictus fuit, octo obolorum diſcimus. Vnde ſequitur, ſtaterem ſedecim obolorum fuiſſe, quod didrachmũ prorſus fuit maioris talenti; tres enim ſtateres ſenum denum obolorum efficiunt drachmas ſenum obolorum octo; & tria millia ſtaterum huiuſmodi, nempe maioris talenti, efficiunt octo millia drachmas minoris talenti, hoc eſt, octoginta minas Atticas: quod pondus talẽtum maius Atticum habuiſſe conſtat. Sed quoniam præter ea quæ diximus, ſtaterẽ tetradrachmũ conſtat fuiſſe apud Græcos: ſcire debemus & talentũ, cuius ille ſtater fuit, non ignotum Græcis fuiſſe: fac enim talentum habere ſtateres tetradrachmos ter mille, talentum illud habebit centum & viginti minas, mille enim ſtateres tetradrachmi quadraginta minas efficiunt, & tria millia ſtaterum ter quadragenas, hoc eſt, centum & viginti minas. Quod talentum nempe centũ & viginti non ignotũ fuiſſe Græcis, conſtat ex Vitruuio, Heſychio, & Dionyſio Halicarnaſſæo, qui libro nono Romanæ archæologiæ duo millia aſſium efficere dicit ſedecim talenta æris, ἦν δὲ ἀσσάριον, χάλκεον νόμισμα, βάρος λιτραῖον. erat autem (inquit) aſſis, æreum numiſma, pondus libræ habens. Quodſi duo millia aſſium, ſeu librarum, ſedecim talenta efficiunt, neceſſe eſt talẽtum vnum centum viginti quinque librarum

rum, ſeu quod idem eſt, centum & viginti minarum habuiſſe pondus. Tam igitur apud Græcos quàm apud Hebræos ſtater, ſeu ſiclus didrachmi locum obtinet, pro quantitate eius talenti cuius eſt ſtater ſeu ſiclus: ſicut enim talentum maius ter mille ſtateres ſeu ſiclos habet maiores, ita minus talentum totidem habet minores; quo fit, vt cognita quantitate talenti alicuius, facilè & ſtateris, ſeu ſicli eius quantitas cognoſcatur; & contrà, cognita ſicli quantitate, & talenti quantitas cognoſcitur: vt verbi gratia: Siclus ſanctuarij quatuor Atticas drachmas valuit; tria millia igitur ſiclorum, hoc eſt, talentum ſanctuarij, efficiunt duodecim millia Atticarum drachmarum, quæ ſunt centum & viginti minæ Atticæ, ſeu quod idem eſt, duo talenta Attica. Talentum igitur ſanctuarij duo Attica talenta valuit; ſicut & illud, cuius modò ex Dionyſio Halicarnaſſæo & Heſychio mentionem fecimus.

Talentum ſanctuarij marcas aurificum noſtrorum appendit ducentas triginta duas, & decem ſiciliquos.

Siclus autem ſanctuarij pondus habet ſedecim ſemigroſſorum noſtrorum. Poteſt autem æſtimari talentum ſanctuarij, iuxta æſtimationem noſtram, Attici talenti & minæ, mille & octoginta aureis Vngaricis. Siclus autem decem octo groſſis & tredecim minutis. Sicli igitur & talenti ſanctuarij ea quantitas eſt quam diximus.

Nunc

Nunc ad alios ſiclos & talenta veniamus.

DE MINORI TALENTO PVBLICO.

Apud Græcos,qui iiſdem etiam, quibus Hebræi,vſi ſunt ponderibus, legimus maiora & minora fuiſſe pondera. Minus talentum apud Græcos ferè ſemiſſis fuit maioris: vt verbi gratia,Talentũ Atticum ſexaginta minas Atticas valens fuit ſemis talenti centum & viginti minarum , cuius Vitruuius & Dionyſius Halicarnaſſæus meminit; ſimiliter talentũ quod apud Plinium taxatur , ſedecim ſeſtertiis , hoc eſt, quadraginta minis, fuit ſemis talenti octoginta minarum. Ad eundem igitur modũ & apud Hebræos talentum minus publicum fuit ſemis talenti ſanctuarij , vnde & ſiclus huius talenti dimidium pondus habuit ſicli ſanctuarij , nempe duas drachmas, cùm ſiclus ſanctuarij quatuor drachmas valeret. Quod quidem ita eſſe docet nos auctor libri primi Machabæorum,qui capite decimo in Epiſtola Demetrij , pro decem millibus drachmarum (ſic enim Demetrium hominẽ Græcum ſcripſiſſe diſcimus ex Ioſepho) quinque millia ſiclorum Hebraico more dixit , binas drachmas pro ſingulis ſiclis computando , vnde colligitur talentum publicum dimidium pondus talenti ſanctuarii habuiſſe,ſicut & talen-

talentum Atticum ſexagenarium. Atque hinc etiam ſequitur talentum Hebraicũ minus idem fuiſſe cum Attico talẽto, tria enim millia ſiclorum didrachmorum efficiunt ſex millia drachmarum, hoc eſt, ſexaginta minas, ſemiſſem videlicet talenti ſanctuarij, quod duo talenta Attica, ſeu quod idem eſt, centum & viginti minas valuiſſe diximus. Sed & Rabini teſtantur ſiclum & talentum publicum, dimidium pondus ſicli & talenti ſanctuarij habuiſſe. Quin & pondus quantum fuerit huius talenti docent, obolum iuxta doctrinam Cabalæ affirmantes habere pondus ſedecim granorũ hordei, ſex obolos efficere drachmam ſeu denarium, quatuor denarios ſiclum, viginti quinque ſiclos minam, ſexaginta minas talentum. Atque hæc ſunt quæ Rabini tradunt de ponderibus Hebraicis, nempe de talento publico & talẽto ſanctuarij: aliud autem talẽtum præter hæc duo, nullum ſciunt: Nos autem & alia quæ illi ignorant, dicemus. Prius autem monendus eſt lector, vt perpendat pondera Hebraica quæ hucuſque diximus, per omnia cum Græcis conuenire. Nam talentum ſanctuarii idem fuit cum talento Græcorum, quod ex Heſychio & Halicarnaſſæo diximus, centum & viginti minarum fuiſſe. Siclus quoque ſanctuarii eiuſdem ponderis fuit cum ſtatere tetradrachmo Græcorum. Sic talentum publicum idem pondus habuit cum Attico talento

ſexa-

ſexagenario,& ſiclus publicus cum ſtatere didrachmo Attico. Atque hæc magis etiã confirmantur ex iis quæ de numiſmatico talento iam dicturi ſumus.

DE TALENTO NVMISMATICO.

Talentum Numiſmaticum, ſicut apud Athenienſes, ita & apud Hebræos mille Atticas drachmas valuit, hoc eſt, ſextam talenti publici partem, ſanctuarii autem talenti duodecimam. Talia talenta centũ & viginti regina Saba ſcribitur Salomoni donaſſe libro tertio Regũ capite decimo. Ioſephus enim pro centum viginti talentis auri (auro enim potiſſimum deputata fuerunt huiuſmodi talenta parua) viginti talenta ſcripſit, ſena talenta pro ſingulis talentis numerans. Quæ parua talenta apparet Ægyptiis quoque fuiſſe in vſu. Legimus enim apud Cleopatram drachmam fuiſſe Ægyptiam quæ Attici oboli pondus habuit; vnde ſequitur, ſex millia drachmarum huiuſmodi, hoc eſt, talentum paruũ mille drahmas Atticas valuiſſe; ſextam videlicet partem Attici talenti, quod cum Hebraico publico idem fuit. Si autem drachma obolum Atticũ valuit, didrachmum ſeu ſiclus valuit duos Atticos obolos; quod pondus ferè ſemiſſis argentei noſtri habet, quem triplicem vocamus. Et talis ſiclus eſt ſexta pars ſicli didrachmi, te-

tetradrachmi verò duodecima ; eam enim proportionem habet ſiclus ad ſiclũ, quam talẽtum habet ad talentum ; vnde duodecim huiuſmodi ſicli parui valebant ſiclum ſanctuarii, ſicut liber Paralipomenon & Regũ nos docet. Nam ſecundi Regum capite vltimo, Dauid dicitur aream extruendo altari & boues in holocauſtum emiſſe quinquaginta ſiclis : primi autem Paralip. cap. XXI, pro quinquaginta ſiclis ſexcenti leguntur. Cùm enim Dauid ad Ornã veniſſet, dicens, Da mihi locum areæ tuæ vt ædificem in ea altare Domino, ita vt quantum valet argenti, accipias : Orna reſpondit Dauidi ; Tolle, & faciat dominus meus Rex quodcunque ei placet; ſed & boues do in holocauſtum & tribulas in ligna, & triticum in ſacrificium omnia libens præbebo. Cui Dauid, Nequaquam ita fiet, ſed argentum dabo quantum valet; neque enim tibi auferre debeo, & ſic offerre Domino holocauſta gratuita. Poſtea infertur, Dedit ergo Dauid ipſi Ornam pro loco ſiclos põderis auri ſexcentos (ſic enim tranſlatio Septuaginta habet, & Neoterici nonnulli ſimiliter ex Hebræo transferunt) non aureos ſiclos; argentum enim datum eſt non aurum, ſicut Regum liber teſtatur, & hoc loco Dauid argentum promittit; non aurum. Vnde ſexcenti ſicli dati ſunt non aurei, ſed argentei ſicli ponderis aurei, nempe parui & iuxta pondus auri. Hæc enim minuta pondera propter aurum principaliter inſti-

inſtituta fuerunt, nempe vt talẽtum paruum auri valeret; talentum magnum argenti; & ſiclus aureus paruus, valeret ſiclũ argenteum magnum. Hinc enim & nomen talenti & ſicli, accepiſſe videntur hæc parua pondera à valore videlicet: quòd talentum valeret talentum, & ſiclus ſiclum. ſexcenti ergo parui argẽtei ſicli, quinquaginta ſiclos ſanctuarij efficiũt, ſi quis duodecim paruos pro ſingulis tetradrachmis numeret. Vnde ſequitur ter mille ſiclos huiuſmodi: hoc eſt, talentum paruum efficere ducẽtos & quinquaginta ſiclos tetradrachmos; ſeu, quod idem eſt, mille drachmas Atticas, ſicuti diximus, quæ ſunt talẽti ſanctuarii duodecima pars, publici verò talenti ſexta: ſicut Ioſephum etiam diximus computaſſe.

DE TALENTO MAIORI PVBLICO.

Talentum publicum non vnum fuiſſe apud Hebræos probabile eſt, ſicut nec apud alias gentes fuit vnum. Atq; eius rei argumento ſunt etiam menſuræ publicæ tam aridorũ quàm liquidorum, quæ apud Hebræos fuerunt, ſicut & apud alios maiores & minores; vnde & pondera publica maiora & minora fuiſſe, credendũ eſt. Corus maior apud Hebræos decem medimnos Atticos capiebat; minor verò ſex, ſicut inferius oſtendemus, cùm de mẽſuris agemus: eadem proportio fuit maioris bathi ad minorem; vnde colligitur & talentum

fuiſſe maius; eam proportionem habens ad talentum minus, quam habẽt maiores menſuræ ad minores. Antiquitus enim nõ ſolùm apud Hebræos, ſed & apud alias gẽtes eadem in ponderibus & menſuris deprehenditur fuiſſe proportio; vnde ſi talẽtum minus ſex numiſmatica talenta capiebat, ſicut ſupra oſtendimus, maius talentũ capiebat decem: vt maius talẽtum ad minus eam proportionem habeat, quam corus maior ad minorem habet, & bathus maior ad minorem, hoc eſt, quam denarius habet ad ſenarium, quæ proportio ſuperpartiens dicitur. Si ergo talentum publicũ minus apud Hebræos valuit Atticũ talentum, hoc eſt, ſexaginta minas Atticas ſeu Romanas; maius talentum ſimiles minas centum valebit, hoc eſt, talentum Aegineticum. Nam talentum Aegineticum, ſicut ſupra oſtendimus, centum Atticas minas valuit, atque ita ſiclus talenti maioris fuit didrachmum Aegineticum, ſicut ſiclus minoris fuit didrachmum Atticum. Ad hunc igitur modum talentum maius publicum talenti ſanctuarij eſt dextans, eã proportionem habens ad ſanctuarij talentum, quam decem habent ad duodecim, & quinque ad ſex; eadem proportio erit & ſicli ad ſiclum. Hanc proportionem in põderibus fuiſſe apud Babylonios ſupra diximus; quæ quare inſtituta ſit, dicemus inferius, cùm de partibus talenti agemus.

DE TALENTO REGIO.

Poſtquam igitur de ſiclo & talento ſanctuarij & item de publica maiori & minori diximus; ſupereſt, vt de Regio quoq; dicamus. Reges enim apud Hebræos, vt ex Ioſepho colligitur, ſicut menſuris minoribus, ita & taleto minori eodem cum cæteris ſuæ gentis hominibus vſi ſunt. Maius autem talentum peculiare habuerũt, ſicut & menſuras maiores; ſiclus regius dodrans fuit ſicli ſanctuarij, nẽpe tres Atticas drachmas appendens, vt quatuor ſicli regij tres ſiclos ſanctuarij efficerent, & quadraginta ſicli regij triginta ſiclos ſanctuarij, ſicut ex Ioſepho colligitur, qui libro tertio antiquitatum talentum ſanctuarij centum minarum fuiſſe dicit, triginta ſiclos tetradrachmos, haud dubiè pro ſingulis minis computãs. Septimo autem libro eiuſdem operis de Abſalonis coma ſcribens, quam Abſalon ſtatis temporibus tondere conſueuerat ducentos ſiclos appendentem iuxta ſiclum regium (ſic enim in Hebræo & apud Septuaginta legitur) Ioſephus cùm dixiſſet pondus comæ Abſalonis fuiſſe ducẽtos ſiclos addit, quæ ſunt quinque minæ, quadragenos ſiclos regios numerãs pro mina, vt quadraginta ſicli regij efficiant minam triginta ſiclos ſanctuarij appẽdentem, quæ plane eadem fuit cum Babylonica mina, centum & triginta drachmarum Atticarũ pondus habens. Sic igitur ſiclus regius dodrans fuit ſicli ſanctuarii, & per conſequẽs

talentumregium talenti ſanctuarij fuit dodrans, ſeſquiplam habens proportionem ad talentum minus, ſicut ſiclus triũ drachmarum ſeſquiplam proportionem habet ad ſiclum didrachmum. Quæ proportio & in menſuris deprehēditur. Bathus enim regius maior ſeſquibathum minorem capiebat, vt poſtea oſtendemus. De ſiclo igitur & de talento ſanctuarij, & item publico & regio, hæc dicta ſunto.

Nec eſt quod quiſpiam miretur tã multa talenta apud Hebræos fuiſſe; conſtat enim Græciæ ciuitates ſingulas nõ vno talento fuiſſe vſas: quota autem pars ampliſſimi regni Hebræorum fuit vna Græciæ ciuitas? Deinde illud etiam perpendere conuenit ſacris litteris hiſtoriam multorũ millium annorum contineri, tempus autem multa nouare ſolet; vnde nec mirum videri debet, ſi qua tanto tempore varietas ponderum nata eſt. Antiquiſſimum talentum apparet fuiſſe quod ſanctuarij talentum dicitur, idéque perfectiſſimum; quippe reliqua talenta huius partes ſunt, & ex hoc nata videntur. Talentum enim publicum minus eſt ſemis talenti ſanctuarij, ſicut diximus: maius autem dextans, regiũ verò eſt dodrans: vt ſi quis talentum Hebraicum vnum eſſe dicat ſanctuarij talentum, reliqua autem huius partes appellet, is à vero nihil aberrare videatur. Hinc & Septuaginta ſiclum talenti ſanctuarij didrachmum ſæpe trãsferre ſolent: reliquorum

rum autem ſiclos, tanquam huius partes & minutias didrachmi vocabulo non dignãtur: ſed minoris quidem taléti publici ſiclum drachmam, reliquorum autem ſiclos tantum vocant: vnde colligitur antiquiſſimis temporibus, hoc eſt, Abrahæ, Iſaac, & Iacob, talentum quod ſanctuarij dicitur apud Chananæos fuiſſe in vſu, quippe ſiclos temporis illius; Septuaginta interpretantur didrachma & beca, id eſt, ſemiſiclum, drachmam. Reliqua talenta poſterius nata videntur. Regium verò apud Hebræos ſicut & menſuræ regiæ, ſimul cum regibus & orta & extincta videntur, nec illorum ante reges & poſt reges mentio fit vſpiam. Maius talentum publicum idem vſus peperit, qui & talenti partes, nempe decimas & duodecimas, & item quintas & ſextas, de quibus paulò pòſt dicemus. Minus auté talétum, hoc eſt, ſemis ſanctuarij talenti apud Hebræos ita natum videtur, ſicut aliæ quoque gentes ſucceſſu temporis pondera ſua diminuerunt, ita vt pro talento haberent, quæ olim fuerunt ſemiſſes talenti: quemadmodũ apud Siculos talentum fuit antiquum viginti quatuor nummi, poſterius auté duodecim nũmi: et apud Athenienſes talentum fuit olim octoginta minarum, poſterioribus autem temporibus quadraginta minarum, ſicut Plinius teſtis eſt, apud quem talétum Atticum ſedecim ſeſtertiis æſtimatur, ſedecim enim ſeſtertia quadraginta minas efficiunt. Pro-

greſſu verò temporis ſemiſſes rurſus ſunt dimidiatæ, ita vt poſterioribus tēporibus talentum eſſet apud Gręcos ſemiſſis dimidium, hoc eſt, quadrans talenti, vnde apud Suidam talentum dicitur moderna quatuor, & Iulius Pollux, qui libros ſuos Commodo Cæſari dicauit, Syrium talētum dicit mille quingentas Atticas drachmas valere, qui plane eſt quadrans Attici talenti ſexagenarij.

DE TALENTO ÆGYPTIO.

Sed quoniam in ſacris litteris Ægyptij ſicli fit mentio, neceſſe eſt vt de Ægyptio quoque ſiclo & talento nonnihil dicamus. Talentum igitur Ægyptium cōſtat ex Plinio octogenarium fuiſſe; octoginta enim pondo ſeu minas capiebat: quod pondus etiam Attici & Euboici talēti maioris fuit, vnde neceſſe eſt ſiclum talenti huius ſedecim obolorum Atticorum pondus habuiſſe. Tres enim huiuſmodi ſicli efficiunt octo drachmas Atticas, & per conſequens talentum, hoc eſt, tria millia ſiclorū huiuſmodi, efficiunt drachmas Atticas octo millia. Quare apud Athenienſes qui hoc talento pro maiori vſi ſunt, ſtemiſtater fuit, qui & hemiectum dicebatur, octo obolorum; vt ex Iulio Polluce diſcimus. Quod ſi ſemiſtater fuit octo obolorum, neceſſe eſt ſtaterē ſedecim obolorum fuiſſe; vt ſtater Atticus idem habuerit pōdus cum ſiclo Ægyptio, ſicut & talentum Atticum idem cum Ægyptio fuit.

DE DIVISIONE TALENTI.

Talentum apud Hebræos diuiditur in decimas & duodecimas. Decimæ rurſus diuiduntur in alias decimas, hoc eſt, centeſimas, & centeſimæ in milleſimas. Dicitur autem talentum & decima talenti & centeſima & milleſima. De decima exemplũ extat primi libri Paralip. capite vigeſimo ſecundo, vbi Dauid ad Salomonem ita loquitur: Ego in paupertate præparaui impenſas domus Domini, auri talẽta centum millia & argenti mille millia: hoc loco talenta parua intelliguntur, nempe talenti decimæ, ſicut Ioſephus libro antiquitatũ VII. indicat, qui pro centum millibus decẽ millia talẽtorum auri ſcripſit, & pro mille millibus centum millia talentorũ argenti, dena talẽta pro ſingulis numerans. De cẽteſima autẽ habetur quarti Regum capite vigeſimo tertio, vbi rex Ægypti multaſſe terram Iudæorum ſcribitur centum talentis argenti & centum auri. Sic enim trãſlatio Septuaginta habet. Hoc idẽ autẽ ſecundi Paralipomenon vltimo, ita ſcribitur, Et condemnauit terram centum talentis argenti & talento auri. Non igitur dubitare debemus, in ſuperiori exemplo centum talenta auri parua talenta intelligenda eſſe, hoc eſt, centeſimas talenti; quãdoquidem pro illis talentis alio loco talentum vnum ſcribitur. De milleſima ex ſacra ſcriptura teſtimonium proferre nõ poſſumus. Sed Iulius Pollux docet fuiſſe apud

Athenienſes talentum auri tres ſtateres didrachmos; quæ prorſus eſt milleſima pars Attici talenti, quod idem cum Hebræorũ publico talento minori fuit. Idem auctor docet Siculum talentum viginti quatuor nummos fuiſſe, nummum autem valuiſſe ſeſquiobolum, nempe ſeſtertium Romanum, vnde viginti quatuor nummi ſex drachmas efficiunt, milleſimam videlicet talenti Hebraici, ſeu Attici, quod idem eſt. Nec mireris tam multiplicem talenti acceptionem apud Hebræos antiquitus fuiſſe; fuit enim & apud Græcos hoc idem; etiamſi poſterioribus temporibus ſicut & apud Hebræos ambiguitas vocis huius reſtricta ſit. Hac enim de cauſa Ariſtoteles ſcripſit talenti pondus indefinitum antiquitus fuiſſe. Decima talenti ſunt trecenti ſicli. Centeſima verò triginta ſicli. Milleſima autem tres ſicli maiores & minores pro quantitate cuiusque talenti. Quod autem & duodecima talenti dicatur talentum, patet ex eo quod ſuperius de numiſmatico talento diximus, quod minoris quidem talenti eſt ſexta pars, ſanctuarij autem talenti eſt duodecima. Diuiduntur autem duodecimæ in decimas, & decimæ rurſus in alias decimas, quæ ad decimarũ decimas; hoc eſt, ad centeſimas talenti & milleſimas eam proportionem habent, quã ipſæ duodecimę habent ad talenti decimas. Sic igitur talẽtum in decimas & duodecimas diuiditur. Eſt præterea & altera diuiſio talenti

ti in quintas & ſextas. Sexta talenti ſunt duæ duodecimæ: & quinta talenti ſunt duæ decimæ. verbi gratia: Quinta talenti ſanctuarij ſunt ſexcēti ſicli tetradrachmi, & huius decima ſunt ſexaginta ſicli, quæ eſt ſanctuarij mina, triginta vncias Romanas appendens: ſeu quod idem eſt duas libras & ſemiſſem; ſicut Ioſephus ſcribit libro antiquitatū quatuordecimo, & Kimchi apud Hebræos. Decima autem huius ſunt ſex ſicli, qui dicuntur ſiclus, vt inferiùs dicemus. Sexta verò talenti ſanctuarij, eadem eſt cum quinta publici talenti maioris, nempe quingēti ſicli tetradrachmi, & huius decima quinquaginta ſicli, mina videlicet ſanctuarij, ſicut Rabbi Salomon docet, cùm dicit vulgarem minam viginti quinque ſiclos; ſanctuarij autē minam duplo maiorem, nempe quinquaginta ſiclos. Duplex enim fuit mina ſanctuarij, vt apparet: ſicut & publica mina fuit duplex. Decima autē huius ſun t quinque ſicli, qui & ſiclus dicuntur, vt paulò pòſt oſtendemus.

Itidem publici talenti, quod eſt ſemis talenti ſanctuarij quinta pars, ſunt ſexcenti ſicli didrachmi, hoc eſt, trecenti ſicli ſanctuarij; ad hos enim tanquam principales minores ſicli reducendi ſunt. Quinta igitur publici talenti minoris ſunt trecenti ſicli tetradrachmi, quæ planè eſt decima talenti ſanctuarij. Decima enim illius eſt quinta huius: ſicut duodecima illius eſt

huius ſexta. Hac quinta Perſæ vſi ſunt pro talento numiſmatico. Conſtat enim ex primo Anabeſeos Xenophontis, talētum numiſmaticum fuiſſe apud Perſas trecentorum Daricorum. Daricus autem ſicli ſanctuarij pondus habuit, vt videre eſt apud Ioſephum, qui libro antiquitatum tertio decem ſiclos auri iuxta ſiclum ſanctuarij, decem Daricos interpretatus eſt. Quod quidem talentum trecentorum ſiclorum apparet Babylonios ab Hebræis mutuatos eſſe; vna cum talēto minore publico, quod ſemiſſem talenti ſanctuarij eſſe diximus, quod Perſis etiam in vſu fuit; ſicut auctor eſt Herodotus, qui & Euboicum illud vocat, eò quòd cum Euboico minore idem pondus habuit. Quinta pars ergo Hebraici talenti minoris ſunt trecenti ſicli ſanctuarij, talentum paruum Perſis etiam, ſicuti diximus, vſitatum; cuius ſiclus duos obolos Hebraicos appēdebat: quam enim proportionem talentum habet ad talentum, eam & ſiclus ad ſiclum habeat neceſſe eſt. Vnde quoniam hoc talentū eſt quinta pars publici talenti minoris, ſiclus quoque eius quintam partem ſicli didrachmi habebit; hoc eſt, duos obolos Hebraicos. Siclus enim ſanctuarij viginti obolos habuit Hebraicos & ſemis huius, hoc eſt, ſiclus publicus decem obolos; quinta autem pars de decem'ſt duo: duos itaque obolos Hebraicos habuit hic ſiclus. Decima talenti trecentorum ſiclorum tetradrachmo-

morum, ſunt triginta ſicli, quæ fuit mina Hebraica; ſicut Ioſephus indicat, cùm dicit talentum Hebraicum, nempe ſanctuarii, eſſe centum minas, tricenos ſiclos haud dubiè pro ſingulis minis computans. Triginta ſicli tetradrachmi cētũ viginti drachmas Atticas efficiunt; quod pondus etiam Babylonica mina habuit. Hæc antiquitus talentum etiam vocabatur, cùm talenti ſanctuarij eſſet cēteſima. Mina autem ſeu mna, vt Græci dicunt, vox eſt Hebraica, non Græca nec Latina, & ſignificat partem; id quod non ignorant, qui Hebraicas litteras ſaltem à limine ſalutarunt. Decima autem huius ſunt tres ſicli tetradrachmi, ſex videlicet ſicli didrachmi, qui & ſiclus dicti ſunt. Porrò ſexta pars talenti publici minoris ſunt quingenti ſicli didrachmi; tetradrachmi verò ducenti quinquaginta ſicli; talentum illud numiſmaticum, de quo ſupra diximus, aureo numiſmati potiſſimum deputatum, ſicut & illud quo Babylonij vſi ſunt trecentorum ſiclorum, ſeu Daricorum. Vnde & ſicli argētei talenti huius ſicli ponderis auri dicũtur, ſicut ſupra oſtendimus. Hoc talentũ cùm ſit ſexta pars minoris talenti publici, maioris publici eſt decima; ſicut illud trecentorum ſiclorum, eſt ſanctuarij talēti decima. Siclũ huius talenti diximus duos obolos Atticos habuiſſe, ſicut illius trecentorũ ſiclorũ talēti ſiclus duos obolos habuit Hebraicos. Decima autē huius talenti ſunt viginti quinq; ſicli

ſicli tetradrachmi, mina videlicet altera publica eadem cum Attica mina; viginti enim & quinque ſicli tetradrachmi centũ drachmas Atticas efficiunt, hoc eſt, Atticã minam. Hæc talentum antiquitus dicta fuit, cùm ſit maioris talenti publici centeſima pars. has minas auctor libri primi Machabæorum intellexit, capite quatuordecimo, cùm ſcribit Clypeum aureum, quem Simon Hebræorum dux Romanis miſit, fuiſſe minarum mille; ſicut patet ex decreto Romano, quod apud Ioſephũ extat libro antiquitatum quatuordecimo; in quo decreto clypeus ille quinquaginta millium aureorum fuiſſe dicitur.

Quinquaginta enim millia aureorum Romanorum cùm ſinguli duas drachmas appendant, mille Atticas minas centenarũ drachmarum efficiunt, quæ ſunt Hebraicæ minæ vicenum quinum ſiclorum. Decima huius minæ, ſunt duo ſicli tetradrachmi & ſemis, hoc eſt, quinque didrachmi ſicli qui & ſiclus dicuntur primo libro Machabæorum, ſicut inferiùs oſtendemus.

Taletum minus publicum 3000 sicli didrachmi, 1500 tetradracmi, cuius	Decima 300. sicli didrachmi. 150. tetradachmi.	cuius	Decima 30. didrachmi, 15 tetrach.	cuius	Decima tres didrachmi.
	Duodecima 250. didrachmi 125. tetradrachmi.		Decima 25. didrachmi.		Decima duo & semis didrachmi.
	Quinta 600. didrachmi, 300 tetradrachmi		Decima 60. didrachmi, 30 tetradrachmi.		Decima 6. didrachmi.
	Sexta 500. didrach. 250. tetradrachmi		Decima 50. didrachmi, 25. tetradrachmi.		Decima 5. didrachmi.

Taletum sanctuarij ter mille sicli tetradrachmi, cuius	Decima trecenti sicli.	cuius	Decima triginta sicli.	cuius	Decima tres sicli.
	Duodecima ducenti quinquaginta sicli.		Decima viginti quinq; sicli.		Decima duo sicli et semis.
	Quinta sexcenti sicli.		Decima sexaginta sicli.		Decima sex sicli.
	Sexta quingenti sicli.		Decima quinquaginta sicli.		Decima quinque sicli.

Ad eum modum & alia talenta diuidi possunt.

Talis autem diuisio talenti & aliis fortè de causis instituta est,& quòd vnius & eiusdem metalli non eadem cuiuslibet nota sit;vnde institutum videtur, vt auri obryzi sexta, auri non obryzi quintæ responderet æstimatione, & duodecima decimæ, & itẽ decimæ decimis quæ ex iis nascuntur. Et alioqui magnam commoditatem habuit huiusmodi diuisio talenti. Decima enim auri vel duodecima pro qualitate metalli, videlicet valuit talentum argenti, vnde & talenta sunt dictæ decimæ & duodecimæ,quòd videlicet talentum argenti valerent. Itidem parui talenti decima, hoc est, mina auri,valuit paruum talentum argenti, proinde & talentum quoque fuit dicta; quia talentum argenti valuit:Rursus decima minæ,hoc est,quinque sexve sicli auri, minam argenti valuit,&ob hoc millesima talenti dicta fuit talentum, quod videlicet talentum,nempe minam argenti valeret. Siclus autem auri qui fuit dimidio minor quàm argenti decimam minæ, hoc est, quinque sexve argenti siclos valuit. Hinc quinque sexve sicli argenti siclus etiam dicti sunt, quòd siclum auri valerent, sicut inferius ostendemus.

Porrò quintæ & sextæ talenti institutæ videntur, vt eam proportionem ad decimas & duodecimas haberent,quam talentum

tum argenti habet ad talentum auri, vt videlicet decima aut duodecima auri ſexcuplex aut quincuplex, ſit ad quintam ſextamve argenti.

DE SICLO ET TALENTO AVRI.

Siclus aureus apud Chananæos & Hebræos dimidio fuit minor quàm argenteus; ſicut apud Græcos aureus nummus fuit dimidio minor, quàm argenteus, quippe ſtater aureus apud Græcos, fuit didrachmus; argenteus verò, tetradrachmus. Item aureus qui hemiectum dictus eſt, octo obolorum pondus habuit, idem & ſemiſtater fuit dictus, quòd videlicet ſtateris argentei dimidium pondus haberet. Ad eundem igitur modum & apud Hebræos ſiclus aureus dimidio fuit minor quàm argenteus: vnde apud Eſdram aurum non ad ſiclos, ſed ad drachmas iuxta veterem conſuetudinem computatur, quòd videlicet drachma, ſeu ſemiſiclus auro eſſet deputatus, ſicut argento ſiclus. Et Geneſis vigeſimo quarto iuxta tranſlationem Septuaginta ita ſcriptum legimus. *καὶ ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος δύο ἐνώτια χρυσᾶ ἀνὰ δραχμὴν ὁλκῆς, καὶ δύο ψέλλια ἐπὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς. δέκα χρυσῶν ὁλκὴ αὐτῶν.* id eſt, Et accepit homo ille inaures aureas: quæ

quæ ſingulæ drachmam appendebant, & duas armillas, quarum fuit pondus decem aurei. Hactenus Sept. Duę inaures habuerunt pondus duarum drachmarum ſeu ſemiſiclorum; potuit ergo dici inaures aureas, quarum pondus fuit ſiclus. Sed ſcriptura iuxta receptam conſuetudinem aurum ad ſemiſiclos potius quàm ad ſiclos computat. Vt intelligamus etiam in ſequentibus cùm dicit decem auri, ſic enim habetur in Hebræo, pro quo, Septuaginta tranſtulerunt decem aureos, vt, inquam, decem aureos ſeu decem auri intelligamus decem drachmas auri, ſeu decem aureos drachmales; nempe drachmæ, ſeu ſemiſicli pondus ſingulos habentes. Noſtra autem tranſlatio pro drachmis ſeu ſemiſiclis, exponit ſiclos: vnde colligitur auctorem tranſlationis illius nõ ignoraſſe, quòd ſiclus aureus dimidio minore eſſet, quàm argenteus. Neq; enim pro beca, quæ vox ſignificat ſemiſiclum trſtáuliſſet, ſiclum, niſi ſciret ſiclum auri ſemiſicli pondus habuiſſe. Aureus enim nummus quatenus argentei ſicli dimidium pondus habet, ſemiſiclus dicitur; quatenus verò proprium pondus iuſtum ac integrum habet, dicitur ſiclus. Vnde & quinque ſexve argentei ſicli dicuntur, ſiclus à valore, nempe quòd ſiclum auri valerent, valere autem nõ poſſent, niſi duplo eſſent maiores quàm ſiclus auri. Secundi Regũ capite decimo octauo ſcribitur quidã veniſſe ad Ioab dicens: Vidi Ab-

Abſalonem pendêre de quercu. cui Ioab, Si vidiſti, quare non confodiſti eum, & ego tibi dediſſem decem argenti? ſic enim habetur in Hebræo, ſubaudita voce, ſiclos, vt ſit decem argenti ſiclos. Eſt enim huiuſmodi loquutio vſitata, & paſſim obuia in ſcriptura. Septuaginta autem & Ioſephus hoc loco pro decem argenti ſiclis, tranſtulerunt quinquaginta ſiclos, quinque ſiclos pro ſingulis ſiclis computantes, eo quòd quinque ſicli argenti dicuntur ſiclus. Annotauit hoc etiam Suidas, neſcio ex quo auctore, nempe ſiclum argenteos quinque dici apud Moſen. Locus autem, quem deſignaſſe videtur Suidas, extat Geneſis triceſimo ſeptimo, vbi Ioſeph dicitur venditus viginti argenti, hoc eſt, viginti ſiclis argenti, pro quo Septuaginta tranſtulerunt viginti aureis, vt intelligamus viginti argenti ita dictum eſſe ſicut apud nos viginti aurei monetæ dicuntur. Sic enim vernaculo ſermone noſtro dicere conſueuimus, cùm non aureos; ſed aureorum pretium volumus deſignare. Quondam enim aureus Vngaricus apud nos triginta groſſis permutabatur ex Caſimiri etiam conſtitutione, vnde triginta groſſi etiamnum aureus vocantur a valore, quòd videlicet aureum valerent. Ad hunc igitur modum viginti argenti accipiemus hoc loco pecuniam argenteam viginti aureos valentem, nempe centum ſiclos argenteos; viginti enim ſicli centum argenteos efficiunt, ſi

quis ſingulos ſiclos pro pretio aurei accipiat, hoc eſt, pro quinque argenteis ſiclis. Quod ſi quis viginti argenti pro viginti aureis accipiat, ex pretio aureorum aureos ipſos deſignatos credens, cum hoc non contendemus, præſertim cùm apud Græcos qui iiſdem cum Hebræis vſi ſunt ponderibus, exemplum huius rei reperiatur. Aureus enim nummus apud Græcos non nunquam pretij vocabulo deſignabatur, ſicut apud Athenienſes ſemiſtateres aurei vocabantur tetraſtateres, quòd videlicet quatuor ſtateres valerent. Quáquam propriè illi aurei (vt hoc quoque admoneam) à pretio non tetraſtateres, ſed hexaſtateres dici deberēt, ſinguli enim ſemiſtateres aurei octonum obolorum, ſex ſtateres argenteos ſenum denum obolorum valebant, ſicut apud Hebræos ſiclus aureus, quinque ſexve argenteos. Hinc enim hemiecta quoque dicebantur huiuſmodi aurei, ſicut ſupra oſtendimus. Verùm quoniam ſtateres tetradrachmi magis fuerunt in vſu Athenienſibus, & quatuor tetradrachmi tantundem efficiunt quantum ſex ſenum denum obolorum, factum eſt vt tetraſtateres magis dicerentur. Sed viginti ſiclos argenti quibus Ioſeph venditus eſt, ſiue pretium viginti aureorum intelligas, ſiue viginti aureos, parum refert cùm vtrumque idem valeat. Extat alter locus in Geneſi, quem Suidas etiam deſignaſſe videri poſſit, cùm dicit

apud Mosen siclum dici quinque argenteos, nempe quadragesimo quinto capite, vbi Ioseph in Ægypto scribitur donasse fratri suo Beniamin trecentos argenti. Septuaginta enim ad eundem modum transtulerunt, trecentos aureos. Alias autem hoc genus locutionis, Septuaginta variè solent transferre: verbi gratia; si in Hebræo scriptum sit decem argenti; Septuaginta si simplices sicli intelliguntur, transferunt decem argenteos per adiectiuum, vel decem siclos argenti per substãtiuum, addita voce, siclos: si verò sicli pro pretio aureorum accipiuntur; Septuaginta interdum quinquaginta sexagintave siclos prò decem siclis interpretabuntur, nonnunquam ἀργυρίου, id est, argenti siue argenteæ pecuniæ transferent per substantiuum omissa voce, siclos, sicut Iudicum decimo octauo, quæ differentia in Hebræo non reperitur. Hebræi enim semper per substantiuum offerunt, qualescunque sicli intelligantur, decem argenti, viginti argenti, vel addita voce, siclos, viginti siclos argenti &c. Septuaginta autem, vt dixi, discrimen facere solent. Quod & Tzetzes vir multiplicis eruditionis non ignorauit, qui in varia Historia, pro eo quod est Iudicum sedecimo iuxta translationem Septuaginta, mille & centum argenti interpretatus est, χρυσοὺς χιλίους ἑκατόν, id est, mille & cẽtum aureos. Intelligebat Tzetzes aliud esse mille & cẽtũ argẽti, aliud mille & centũ argẽtei.

Quòd autem ſiclus aureus quinque argenteos valeret, in Heſychij quoque collectaneis legimus his fere verbis. Drachma (inquit) auri eſt pondus numiſmatis ad rationem argenti didrachmorum decem, Δραχμὴ χρυσίου, ὁλκὴ νομίσματος εἰς ἀργυρίου λόγον διδράχμων δέκα. Quæ quidem verba, vt apparet, ex ſcriptore quopiam Eccleſiaſtico annotata ſunt, ſicut & alia pleraque multa. Drachma enim Hebraica quæ apud Moſen beca, apud Eſdram verò darcmon, dicitur. Septuaginta autem, ſicuti diximus, drachmam transferre ſolent, eſt ſiclus auri, nempe minoris talenti publici ſiclus, ſemis ſanctuarii ſicli. Hæc, inquam, drachma auri, ad rationem argenti efficit decem didrachma Græca, hoc eſt, quinque ſiclos tetradrachmos. Quod autem & ſex ſiclos argenteos valuerit aureus, poteſt probari ex tranſlatione ſeptuaginta, qui tertii Regum capite decimo, pro ſexcentis argenteis, tranſtulerunt, centum argenti. Egrediebatur Salomoni ex Ægypto ἅρμα ἀντ' ἑκατὸν ἀργυρίου, id eſt, currus pro centum argenti: hic enim centum argenti, hoc eſt, pretium centum aureorum, ſexcenti argẽtei ſunt, non quinquaginta; vnde arguitur aurei pretium fuiſſe ſex argenteos ſiclos, vt proportio auri ad argentum fuerit duodecuplex; ſex enim ſicli argentei cùm ſint aureis duplo maiores, duodecies appendunt aureum: quam auri ad argentum analogiam apud Græcos etiam fuiſſe arguitur

guitur, ex eo quòd ſemiſtater aureus octo obolorum ſex argenteos ſtateres ſenum denum obolorum valebat, hoc eſt, quatuor ſtateres tetradrachmos. Quod autem decuplex quoque fuerit proportio auri ad argentum, docet Pollux ex Menandro: quod tamen non de Obryzo, ſed de inferioris notæ auro intelligendum eſt. Sicut & apud Hebræos non vnius notæ fuit aurum. legimus enim aurum optimum, aurum puriſſimum in ſacris litteris, ad differentiam vtique auri non perinde probati. Item aurum Arabicum, aurum Ophir, ad differentiam auri ex aliis regionibus non perinde boni; vnde ſi auri probatiſſimi ſiclus valuit ſex argenteos ſiclos, iuxta auri ad argentum duodecuplicem proportionẽ, ſiclus auri inferioris notæ potuit quinque ſiclos argenteos valere iuxta decuplicem auri ad argentum analogiam. Sicut autem ſiclus auri ad argentum fuit ſexcuplex & quincuplex, ſex enim & quinque argenteos vnus auri ſiclus valuit; ad eundem modum & talentum auri ad talentum argenti fuit ſexcuplex, ſicut Suidas in dictiõe Obolus annotauit, & quincuplex, ſicut ex Heſychio diſcimus, qui talenti meminit quadringentarum minarum. Quadringentæ enim minæ efficiunt quinque talenta Ægyptia ſeu Attica octogenarum minarum; vnde etiam diſcimus quòd ſicut ſiclus dicitur & argenteus vnus, & quinque ſexve argentei, hoc eſt, ſicli auri

pretium. Ita talentum dicitur non ſolum vnum ſimplex talentum, ſed & quinque ſexve talenta, nempe talẽti auri pretium. Quoniam ergo ſiclus auri ad argenteum ſiclum, ſexcuplex & quincuplex eſt, & itẽ talentum auri ad talentũ argenti eſt quincuplex & ſexcuplex, neceſſe eſt ſiclum & talentum auri dimidium pondus ſicli & talenti argenti habuiſſe, vt auri ad argentum ſit proportio decuplex & duodecuplex. Præter decuplicem autem & duodecuplicem proportionem inuenitur & tertia, medium inter has duas locum obtinens; nempe quæ eſt vnius ad vndecim. Id ita eſſe docet nos liber Iudicum capite decimo ſeptimo, vbi filius promittit ſe matri pecuniam reſtituere velle, mille videlicet & centum argenteos, χιλίους καὶ ἑκατὸν ἀργυρίους, ita enim Septuaginta trãſtulerunt per adiectiuum, quòd ſimplices ibi ſicli intelligantur. Ceterùm ne promiſſæ tãtum putetur additur, καὶ ἀπέδωκε τοὺς χιλίους καὶ ἑκατὸν ἀργυρίους τῇ μητρὶ αὐτοῦ, id eſt, Et reddidit mille & centũ argenteos matri ſuæ. Et rurſus idem ita vt mos eſt ſcripturæ repetitur, καὶ ἀπέδωκε τὸ ἀργύριον τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ ἔλαβεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ διακοσίους ἀργυρίου; id eſt, & reddidit pecuniam illam matri ſuæ, & accepit mater eius ducentos argenti. Hic ducentos argenti per ſubſtãtiuum ſeptuaginta tranſtulerunt, non ducentos argenteos, propterea quòd ducenti argenti, pro mille & centum argenteis ſiclis accipiantur: eadem enim ſumma quæ

prius

prius mille & centum argentei vocabatur, nunc ducenti argenti dicuntur. faciunt autem ducenti argenti mille & centum argenteos : si quis singulos siclos non pro quinque siclis, nec pro sex siclis, sed pro quinque & semisse accipiat, in vndecupla auri ad argentum proportione, quam mediam inter decuplicem & duodecuplicem esse diximus. Ita intelligendum est, quod eodem libro scriptum est, capite sedecimo de pecunia quam Philistinorum Satrapæ promiserunt Dalilæ meretrici, quã Samson amauit. Decipe, inquiũt, eum, nempe Samsonem, & disce ab illo in quo habeat tantam fortitudinem, & quomodo eum superare valeamus, & vinctum affligere: quod si feceris, dabimus tibi singuli mille, & centum argenteos. Lyranus admonet Satrapas Philistinorum fuisse quinque, & singulos mille & cẽtum argenteos promisisse. Proinde summam promissæ pecuniæ dicit esse quinque millia & quingentos siclos, quæ summa χιλίους ἀργυρίου, id est, mille argenti efficit in vndecupla proportione, vel χιλίους ἀργυρίου, id est, mille & centum argenti in decupla, sicut Septuaginta transtulerũt, καὶ ἡμεῖς δώσομεν σοὶ χιλίους καὶ ἑκατὸν ἀργυρίου, Et nos dabimus tibi mille & centum argenti: sed hæc hactenus.

Antiquissimis ergo temporibus siclus argenti & talentum argenti fuit, quem siclum sanctuarij & talentũ sanctuarij scriptura vocat; auri verò siclus & talentum

fuit ſemis ſicli & talenti ſanctuarij. Poſterioribus verò temporibus, qui fuit ſiclus auri, cœpit eſſe & argēti ſiclus; & quod fuit talentum auri, cœpit eſſe & argenti: quo factum eſt rurſus, vt poſtquā ſiclus argenti didrachmus cœpit eſſe, ſiclus etiam auri dimidio minor, id eſt, drachmalis factus ſit, vnde centum aurei drachmales minam efficiebant centum drachmarum, ſicut hiſtoria ſacra teſtatur. Nam ſecundi Paralipomenon capite nono ſcribitur Salomon feciſſe trecenta ſcuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur ſingula ſcuta. Tertij autē Regum capite decimo pro trecētis aureis, legimus tres minas in Hebræo & in trāſlatione Septuaginta & apud Ioſephum. Quod ſi trecenti aurei drachmales eſſent, Ioſephus Græcè loquendi obſeruatiſſimus non tres, ſed ſex minas dixiſſet, aut ſaltem minæ interpretationem addidiſſet. Tempore igitur Salomonis ſiclus auri præter didrachmum fuit etiam drachmalis: non enim propter minorem maioris vſum penitus abolitum fuiſſe arbitrari debemus, ſed præter minora pondera etiam maiora in vſu fuiſſe credēdum eſt. Talē autem ponderum diminutionem etiam apud alias gentes fuiſſe diximus. Siculum enim talentum antiquum quidem fuit viginti quatuor nummorum, poſterius verò duodecim nummorum, & apud Athenienſes talentum octogenarium poſterioribus temporibus dimidio minus factum

ctum eſt, nempe quadraginta minarum. Progreſſu autem temporis, & hoc rurſus eſt dimidiatum, vt quadrans talenti eſſet talentum. Hinc enim apud Suidam talentum dicitur moderna quatuor, & apud Pollucem legimus Syrium talentum fuiſſe mille & quingentarum drachmarum qui eſt planè quadrans Attici talenti. Sed locum Suidæ, cuius iam aliquoties fecimus mentionem, adſcribemus: τάλαντον (inquit Suidas) τοῦ ἀργυρίου τῶν νῦν τέσσαρα. καὶ νομίσματος ή καὶ ς. ἡ δὲ μνᾶ ἑξηκοστόν ἐστι τοῦ ταλάντου, τοῦ χρυσίου ἑξαπλάσιον ἐστί. id eſt talentũ argenti, ſunt moderna quatuor & numiſmatica octo & ſex, mina verò ſexageſima pars talenti, auri autem talentum eſt ſexcuplex. Siclus ergo antiquiſſimis temporibus argenteus quidem fuit tetradrachmus, aureus verò didrachmus. Poſterioribus verò temporibus argẽteus etiam didrachmus & aureus drachmalis etiam fuit: vnde quod ſcribitur Geneſis XXXVII, Ioſeph venditus eſſe viginti ſiclis argenti, intelligemus vel viginti aureos didrachmos, vel pretium viginti aureorum didrachmorũ, nempe centum ſiclos tetradrachmos. Machabæorum autem libri primi cap. X. quindecim millia ſiclorum argenti accipiemus, pro pretio quindecim millium ſiclorum auri drachmalium. Ioſephus enim pro quindecim millibus ſiclorum ſcripſit quindecim Myriadas, hoc eſt, centum & quinquaginta millia drachmarum, decem drachmis, quæ

 quin-

quinque ſiclos efficiunt, pro ſingulis ſiclis computatis. Ad eundem modum Geneſis XLV. vbi Ioſeph ſcribitur fratri ſuo Beniamin donaſſe trecentos argenti, intelligemus vel trecentos aureos octonum obolorum; vel trecentorum huiuſmodi aureorum pretium, nempe mille & quingentos ſiclos Ægyptios ſenum denum obolorum. Tertij autem Regum cap. X. vbi pretium equorum legitur, qui Salomoni ex Ægypto adducebantur, currus pro centum argenti, & equus pro quinquaginta argenti, ſic enim tranſtulerunt ſeptuaginta, intelligere debemus centum argenti pretium centum aureorum quaternorum obolorum, nempe ſexcentos ſiclos argenti Ægyptios octonum obolorum, non quòd Ægyptium numiſma apud Hebræos cuderetur, ſed quòd importato numiſmate Ægyptio Hebræi vterentur, & in contractibus cum Ægyptiis, rationibus & ponderibus vterentur Ægyptiorũ. Probabile eſt enim hæc Hebræis vſitatiſſima fuiſſe propter vicinitatem vtriuſque regni, & contractus qui inter finitimos frequentes fiunt, præſertim cùm neceſſitudo etiam ex connubio regum Hebræis tũc interceſſerit cum Ægyptiis. Ægyptius ſiclus habuit pondus, ſicut diximus, ſedecim obolorum Atticorum; aureus autem ſiclus dimidio minor fuit, nempe octo obolorum: qualem fuiſſe apud Athenienſes oſtendimus, qui talento Ægyptio nempe octogenario etiam vſi ſunt.

ſunt. Poſterioribus autem temporibus ſiclus, vt apparet, apud Ægyptios dimidio minor factus eſt, ſicut & apud Hebræos, vt argenteus eſſet etiam octo obolorum; aureus verò etiam quatuor obolorum, noſtri ferè argentei quẽ triplicem vocamus pondus habens: quod pondus etiam habuit ſiclus talenti parui, nempe ſextæ partis talenti ſanctuarij. Tales autem aureos fuiſſe apud Atheniẽſes probabile eſt. Hinc enim videtur tetraobolum pro pretioſo accipi. τετρώβολον Suidas interpretatur πολυτίμητον, id eſt, magni pretij. Alioqui quatuor oboli pro vili pretio accipiuntur, vt videre eſt apud Eraſmum in Chiliadibus: fuiſſe autem ſiclum quatuor obolorum etiam Phauorinus Camertes neſcio ex quo auctore annotauit. Cùm igitur dicitur currus pro centum argenti, pretium centum aureorum quaternorum oboloru͂ intelligemus, hoc eſt, ſexcentos ſiclos argenteos octonu͂ obolorum, quos Ioſephus propter paruitatem drachmas vocauit. Sunt enim huiuſmodi ſicli drachmæ talenti Ægyptij octogenarij Atticis drachmis maiores, Ægineticis verò minores. Sic enim legitur apud Ioſephum. Conſtituit autem Salomon (inquit) & mercatoribus Ægyptiis, vt adducẽtes venderent ſibi currum cum duobus equis ſexcentis drachmis argenti. Septuaginta autem, ſicuti diximus, tranſtulerunt: Egrediebatur ex Ægypto ἅρμα ἀνθ' ἑκατὸν ἀργυρίου καὶ ἵππος ἀντὶ πεντήκοντα ἀργυρίου, id eſt,

cur-

currus pro centum argenti, & equus pro quinquaginta argenti. Centum argenti igitur pretium centum aureorum quaternorum obolorum intelligemus ſexcentos videlicet argenteos ſiclos octonum obolorum. Alioqui ſi centum argenti hoc loco accipias pro pretio centũ aureorum Hebraicorum, qui drachmæ Atticæ pondus habuerunt, aut Ægyptiorum, qui octonos obolos appendunt, reclamabit Ioſephus: non enim centum huiuſmodi aureorum pretium eſſent ſexcentæ drachmæ, ſed mille & ducentæ. Notabis autem hoc loco apud Septuaginta currum pro biga accipi, ſicut & apud Ioſephum. Si enim currus pro centum argenti, & equus vnus dimidio huius, hoc eſt, pro quinquaginta argenti, neceſſe eſt currum intelligamus bigam, non quadrigam. Secundo autem Paralipomenon capite primo, currus non pro biga accipitur, ſed pro quadriga, etiam iuxta tranſlationem Septuaginta, quamuis illo in loco tranſlatio Septuaginta non ſatis integra ſit; ſic enim legitur: καὶ ἐξῆγον ἐξ αἰγύπτου ἅρμα ἐν χιλίοις (lego ἐν χ σίκλοις) ἀργυρίου, καὶ ἵππον ν καὶ ρ ἀργυρίου, id eſt, Et educebant ex Ægypto currum ſexcentis ſiclis argenti, & equum centum & quinquaginta argenti, repetito ex ſuperiori, ſiclis, quare ſexcentos ſiclos quibus quadriga emebatur, duplo maiores intelligemus, nempe ſenum denum obolorum; ſexcentos autem ſiclos, quibus emebatur biga dimidio minores, nempe octo-

octonum obolorum, quos Iosephus, sicuti dixi mus, drachmas vocat; sic enim sexcenti sicli maiores efficient mille & ducentos siclos minores, nempe pretium duarum bigarum, vnius videlicet quadrigæ, & centum quinquaginta sicli maiores, efficient trecẽtos minores, quod est pretium vnius equi. Ad hunc igitur modum vterque locus de equis Salomonis consonus sibi inuicem esse reperitur, quod vel Scriba vel Rabini apud Hebræos non intelligentes, alterum locum ex altero castigauerunt; videbantur enim isti duo loci inter se pugnare, nec simul stare posse. Proinde nũc vterque locus in Hebræo eodem modo legitur, nec potest vterque nisi de quadriga intelligi, cùm tamen ex translatione Septuaginta & Iosépho constet alterum de biga scriptum fuisse. Quod igitur siclus & talentum auri dimidium pondus sicli & talenti argenti habuerit, satis, vt puto, ostensum est. Sciendum tamen quòd aurum interdum ad pondus argenti computatur, præsertim quando post summam argenti summa auri describitur: cuius rei exemplum est, quod superiùs citauimus, vbi rex Ægypti dicitur à Iudæis exegisse centum talenta argenti & talentũ auri; & in Moysi libris, aurum frequenter ad siclum & talentum sanctuarij, sicut & argentum computatur. Sic apud Pollucem talentum auri dicitur decem talenta argenti, non quinq; aut sex. Quin & argenti summa nonnunquam

quam numeratur ad pondus auri. Sicut lib. primo Paralip.cap. XXII, vbi Dauid dicit se præparasse impẽsas domus Domini., auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum; hoc loco enim argenti talenta, sicut & auri parua intelliguntur, quemadmodum ex Iosepho ostendimus; & cap. XXI eiusdem libri argentum numeratur ad siclos paruos nempe ponderis auri. Maiora tamen pondera principaliter argento fuerunt deputata, & minora auro, sicut supra ostendimus.

Præter aureos verò, de quibus iam diximus, fuerũt & alij maiores apud antiquos: Pollux docet apud Athenienses fuisse staterem, qui minam valuit, & minam stateram vocatam esse.

Budæus ex pretio coniicit staterẽ huiusmodi fuisse vncialem, id est, octodrachmum, quales etiam aureos credo fuisse apud Romanos, qui Atheniensium ponderibus & mensuris vsi sunt. vidimus multos tales, adulterinos quidem illos, non enim aurei fuerunt. sed aurum imitabatur elegãtissimè ad exemplar, vt apparet, proborum aureorum facti, quorum ea magnitudo fuit, vt si auri essent, vnciam possent appendere. Sed & aureum huiusmodi extare audio apud Magnificum Dominum Ioannem Christophorum Castellanum Voinicensem Comitem à Tarnou, cum inscriptione Græca ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ, cuius magnitudo citra vltra decem aureorum esse

esse dicitur. Si igitur octo drachmarum aureus fuit apud Athenienses, sex aureis constabat octonum obolorum, quemadmodum pretium aurei octo obolorum, sex argenteis cōstabat senum denum obolorum, quod pretium Hebraicè siclus dicitur. Sicut autem argentei stateris dimidium pondus habuit aureus; ita sicli, hoc est, sex argenteorum, aureus stater magnus dimidium pondus videtur habuisse. Sex enim aurei octonum obolorum, quibus constabat, semissem appendunt sicli sex argenteorum, nempe tres stateres senum denum obolorum, quæ fuit millesima talenti maioris Attici, quod idem cum Ægyptio fuit. Sicut talentum illud auri sex drachmarum, cuius supra mentionem fecimus ex Polluce, fuit millesima minoris talenti Attici, quod idem cum Hebraico talento fuit. Similes igitur aureos fuisse apud Hebræos & Ægyptios, quibus Athenienses sua pondera debent, probabile est, & siclos ita vocatos, sicut stateres apud Græcos, non solum ipsos aureos, sed & pretia eorum, hoc est, minas seu stateras. Hinc enim Iudicum nono septuaginta argenti (ita enim in Hebræo & apud Septuaginta legitur, subaudita voce, siclos, vt sit septuaginta argenti siclos) nostra trāslatio exponit septuaginta pondo argenti, & certè locus ille requirit hoc, vt septuaginta argenti maiorem summam intelligamus, quàm septuaginta aureorū didrachmorum pretium.

tium. Similiter Iosephus in antiquitatibus Ioseph venditum scribit viginti minis, viginti enim argenti, quod habetur in Hebræo, intellexit. Iosephus pretium viginti aureorum non minorum, sicut nos interpretati sumus ex Suida, sed grandiorum, qui scilicet singuli minam valerent. Sic igitur siclus aureus fuit non solum paruus nempe argentei sicli dimidium pondus habens, sed & grandior, nempe quinque sexve minores aureos appendens; & item pretium sicli aurei, quod etiam siclus dicitur, non solum quinque sexve argentei, sed & mina grandioris aurei pretium. Notabis etiam in talentis, quæ quinquies sexiesve talentum capiunt, quantum simplex continet talentum, siclum etiã quinquies sexiesve tantum esse, quantum simplex continet siclus, vt quod in simplici talento est argenteus vnus, hoc in huiusmodi talento sit auri vnius dimidio minoris pretium, & quod in simplici talento est pretium aurei sicli, hoc in huiusmodi talento sit pretium quinque sexve aureorum siclorum, hoc est, vnius grandioris aurei. His ita expositis, priusquam ad alia trãseamus, nõ inutile fortasse fuerit, & locum Matthæi expendere de pecunia, qua conductus Iudas Dominum prodidit. Apud Zachariam triginta argenti legimus, apud Matthæum τριάκοντα ἀργύρια. Est autẽ ἀργύριον Græcis pecunia argentea, sicut χρύσιον pecunia aurea. Et si quidem τριάκοντα ἀργυρίους scriptum

ptum haberemus, neceſſariò intelligeremus triginta argenteos. Verùm cùm τριάκοντα ἀργύρια ſcriptum ſit, poſſumus intelligere triginta ſummulas, vt ita dicam, hoc eſt, triginta ſiclorum auri pretia. Nam quò d non triginta denarios hic intelligere debeamus, res ipſa arguit. Conſtat enim pecunia illa agrum emptum eſſe, in ſepulturam peregrinorum. Triginta autem denariis emi nō poterat: Quid enim tantillo pecuniæ emas? nam triginta denarij non multo plus valent quatuor taleris: quapropter hic triginta ἀργύρεια accipiemus, pro pretio triginta ſiclorum auri. Vtebantur autem tunc Iudæi, vt conſtat ex Euangeliis, Romana moneta. Romanis autem aurei didrachmales erant; quapropter x x x, aureorum huiuſmodi pretium trecentos ſuperat denarios. Quod ſi non numiſmatici, ſed rudis, & inferioris notæ auri pretium intelligere volumus, x x x. ſicli huiuſmodi auri efficiunt in decupla proportione, trecentos denarios: æſtimabatur autem vnguentum, quod in caput Domini effuſum eſt, pluſquam trecentis denariis. Iudas autem, ſicut Ioannes ſcribit, indignabatur, quòd non eſſet trecentis denariis venditum; vnde probabile eſt, Iudam tantum à Iudæis poſtulaſſe, & accepiſſe quanti vnguentum valere putabat, vel quanti non eſſe venditum indignabatur.

DE SICLO ÆRIS ET FERRI.

Siclum æris & ferri eundem fuiſſe, probabile eſt; quantus autem fuerit hic ſiclus, non ſatis conſtat: Siclum tamen æris omnino non minorem fuiſſe argenti ſiclo, credere debemus, ſed aut maiorem, aut certè parem; neque enim probabile eſt, vilioris metalli minorem fuiſſe ſiclum. Secundi Regum cap. XXI. Philiſtæi cuiuſdam de genere Gigantum pondus haſtæ ſcribitur fuiſſe, iuxta tranſlationem Septuaginta, trecentorum ſiclorum ponderis æris, vnde diſcimus fuiſſe ſiclum, qui peculiariter ſiclus ponderis æris vocabatur: nempe, diuerſus à ſiclo argenti. quod ſi diuerſus fuit, maior fuit; non enim quòd minor, ſed quòd maior eſſet diuerſus erat: comprobat hoc & noſtra tranſlatio, quæ pro trecentis ſiclis, habet trecẽtas vncias. Cuius (inquit) haſta, trecentas vncias appendebat. Vt ſit ſiclus æris duplo maior ſiclo argenti, ſicut argẽti ſiclus, duplo fuit maior quàm ſiclus auri. & primi Regum cap. XIII. ſcribitur in vniuerſa terra Iſraël non fuiſſe fabrum ferrarium, quod Philiſtini cauiſſent ne Hebræi gladium facerent, aut haſtam. Vnde vniuerſus Iſraël, deſcendebat in terram Philiſtinorum ad fabricanda inſtrumenta, agriculturæ neceſſaria. Inſtrumẽta autem fuerunt, iuxta tranſlationem Septuaginta, tres ſicli in dentem, ſeu vomerem, & ſecuri

atque

atque falci idem fuit pondus, ſeu,vt verbis Septuaginta vtar, eadem hypoſtaſis, ſeu ſubſtantia. Quod &ſi videtur dictum ad oſtendendam paruitatem inſtrumentorum; ſiclum tamen ferri, arguit maiorem fuiſſe argenti ſiclo, nempe, tetradrachmo. Atque hæc cauſſa videtur eſſe, quòd æris & ferri ſumma nunquam recenſetur in ſcriptura,ad ſiclum ſanctuarij,ſicut argentum & aurum, nimirum quòd ſiclus hic, diuerſus & maior ſit tetradrachmo, & ſemivnciali ſiclo. Sic igitur ſiclus æris & ferri, videtur fuiſſe maior ſiclo argenti. At ſi pondus armorum Goliath expendamus, diuerſum reperiemus, nempe ſiclum æris & ferri, ſemivncialem fuiſſe. Lorica Goliath, habuit pondus quinque millia ſiclorum, æris & ferri; haſta autem eius, immò non haſta ſed ferrum haſtæ, ſexcentos ſiclos ferri habuit. fac ſiclum æris & ferri ſemivncialem fuiſſe, quinque millia ſiclorum efficient ducentas minas, & ſexcenti ſicli, viginti quatuor minas; quibus addatur pondus conti, ſeu haſtilis, quod erat quaſi liciatorium texentium, & item gladij, galeæ, ocrearum ærearum, & clypei ærei qui humeros eius tegebat. Hæc enim ſingula,pro magnitudine prædictorum iuxta proportionem competentem, magnitudinem ſuam habuerunt,vnde coniuncta ſimul omnia arbitror plus habuiſſe ponderis quàm thoracem cum ferro haſtæ. Atq; ita pondus vniuerſorum armorum Go-

liath aſcendet vltra quadringentas minas. Budæus iuſtum pondus baiularij dicit eſſe centum ſexaginta libras zygoſtaticas Pariſienſes quæ ducentas ferè minas efficiũt, ſeu duos centenarios. Arma igitur Goliath pluſquam duorum baiulariorum eſt iuſtum pondus, habuerunt. Si autem ſiclum æris & ferri vncialem intelligemus, duplo maius pondus armorum ipſius ſtatuamus neceſſe eſt, vt arma Goliath, plus quàm quatuor baiulariorum habuerint pōdus, quod videtur eſſe impoſſibile, præſertim cùm armatum, non ita oneratum eſſe armis conueniat, vt tantum ea ferat, ſed vt armatus expeditè & pugnare, & currere, & alia id genus facere, quoties opus eſt, valeat: quod viro dimidium iuſti oneris, vt puto, adimet. Plutarchus in Demetrij exercitu ſcribit fuiſſe Alcimum quendam Epirotam, qui ſolus panoplia duorum talentorum vtebatur, cùm alij panopliam dimidio minorem geſtarent, nempe vnius talenti. Alcimus igitur, duorum virorum geſtabat arma, nempe, duorum centenariorum, vt iam concedamus ibi talenta cẽtenarum minarum eſſe intelligenda. Goliath autem, pluſquam quatuor virorum, ſi, inquam, ſiclum æris & ferri, ſemivncialem intelligamus; alioqui ſi vncialem accipias ſiclum, bis tantum erit pondus armorum Goliath, quod fidem excedere videtur. Ex prædictis igitur apparet quòd ſiclus æris & ferri inſtitutus ſit duplo maior

quàm

quàm argenti, nempe vncialis. Ceterùm ſicut argenti ſiclus, quamuis tetradrachmus eſſet inſtitutus, cœpit eſſe & didrachmus: ita ſiclus æris & ferri, vt apparet, cœpit eſſe & ſemivncialis, etiamſi propriè ſiclus æris & ferri diceretur, qui vnciam appenderet: ſic igitur quinque millia ſiclorũ thoracis Goliath & ſexcentos ſiclos, quos ferrum haſtæ ipſius appendebat, ſemivnciales ſiclos intelligemus. Trecentos autẽ illos ſiclos haſtæ alterius Philiſtini vnciales intelligemus ſiclos, qui proprie ſicli æris dicuntur, vt haſta trecentorum ſiclorum, idẽ pondus haberet cum ferro haſtæ Goliath, pro miraculo enim & illa haſta refertur, vnde & pondus eius ingens fuiſſe credendum eſt. An autem, ſicut argenti ſiclus dicitur & vnus tetradrachmus ſiclus, & quinque ſexve tetradrachmi ſicli & mina argẽti; ita etiam æris ferrive ſiclus, dicatur & vnus vncialis ſiclus, & quinque ſexve vnciales ſicli, & libra ſeu mina ferri, non conſtat, niſi quod locus ille, quem ex tranſlatione Septuaginta de inſtrumẽtis ruſticorum adduximus, tale aliquid innuere videtur: qualis enim ſecuris, ex tribus ferri vnciis eſſe poteſt? quare ſicli ferri illo in loco videntur eſſe accipiendi, pro libralibus, aut quincuncialibus ſexũcialibuſve ſiclis, quod quidem non in ponderibus tantum, ſed & in menſuris tam aridorum, quàm liquidorũ fuiſſe obſeruauimus. Quin & in Geometricis menſuris hoc idem deprehẽ-

ditur, cubitus enim antiquitus apud Geometras fuit, qui in ſex cubitos ſimplices diducitur, ſicut Origenes & Auguſtinus annotarunt, ſuper Geneſim, vbi Noë dicitur feciſſe arcam trecentorũ cubitorum. Hæc habuimus de ſiclo æris & ferri, de ſiclo argenti & auri, de talento ſanctuarij, de talento publico, maiori & minori, & item de regio, & Ægyptio talento: ſupereſt iam vt ad menſuras Hebraicas veniamus, quod & faciemus, deo fauente, ſi prius paucis dixerimus vnde põdera Hebraica ad Babylonios & Græcos peruenerint. Ad Babylonios igitur perueniſſe videntur, cùm Hebræi latè in Syria imperarent, à mediterraneo mari, ad Meſopotamiam vſque; aut certè, cùm Chaldæi Hebræos Phœnicas & alias gentes, in Syria armis ſubegiſſent. Ad Græcos autem tranſmarinos homines perueniſſe videntur pondera Hebraica, non ab Hebræis mediterraneã incolẽtibus, ſed vel ab Ægyptiis vel à Phœnicibus Hebræis vicinis, quod & probabilius eſt. Phœnicũ enim cum Græcis antiquiſſima cõmertia fuiſſe, ex Homero & Herodoto diſcimus. Quod autem Phœnices iiſdem põderibus vterẽtur, quibus Hebræi, colligitur etiam ex Ioſepho qui libro ſecundo de bello Iudaico, Tyrij numiſmatis meminit, quod quatuor Atticas drachmas valuit, ſicut & ſiclus Hebraicus, vt Tyrium numiſma idem fuerit cum ſiclo Hebraico: ſed de his, lectorem paucis admonuiſſe ſufficiat.

DE

NOMINA MENSVRARVM QVÆ HIC EXPLICANTVR.

ARIDORVM.

Gomor, ſiue Homer,
Corus,
Lethek,
Epha,
Satum,
Aſſaron, ſeu Gomor,
Cabus.

LIQVIDORVM.

Bathus,
Hin,
Log,
Corus,
Homer, ſeu Gomor,
Schalis & ſatum.

DE MENSVRIS ARIDORVM.

Corvs aridorum maxima menſura.

Corus & Gomor idem, ſicut Rabini docent, & tranſlatio Septuaginta, quæ pro Gomor ſæpe corum interpretatur. Hoc tamen intereſt, quòd Gomor eſt vox antiquior, & Hebræis vſitatior, & vt ita dicam, magis vernacula. Corus autem, quem Hebræi Cor dicunt, vox non perinde antiqua videtur, nec ita Hebræis vſitata. Non enim vel in Moſi libris, vel apud prophetas, vſquam reperitur, præterquam apud Ezechielem, Eſdram, & in libris Regum, ac Paralipomenon, & videtur ad Hebræos ab externis perueniſſe; quibus, vt apparet, magis vſitata quàm Hebræis fuit: id quod ex ſcriptis Ioſephi, & Septuagintā trāſlatione colligi poteſt. Ioſephus enim Græcè ſcribens, cori voce ſæpe vtitur. Gomor autē, vox nuſquam in ſcriptis eius reperitur. Septuaginta verò pro Gomor, ſicut diximus, ſæpe corum interpretantur, quod ſatis arguit, externis vocem hanc magis notam, & vſitatam fuiſſe, contrà quàm Hebræis, quibus vocem Gomor, magis vſitatam & vernaculam fuiſſe conſtat.

Corus igitur, vt Epiphanius, epiſcopus Salaminis eius, quæ in Cypro eſt, ſcribit, triginta modios capit, hoc eſt, ſex medimnos. Nam Salaminius medimnus in quinque modios diuidebatur, vt Epiphanius do-

docet. Probabile autem eſt, Salaminios medimnum Romanum habuiſſe : quandoquidem etiam pondera habuerunt Romana, vt ex eodem Epiphanio diſcimus. Libra enim apud Salaminios, fuit duodecim vnciarũ, & vncia, octo drachmarum. Sed quòd medimnus Salaminius idem eſſet cum medimno Romano, ex eodem Epiphanio poteſt euidentius probari. Satum enim, quod Ioſephus dicit capere ſeſquimodium Italicum, Epiphanius dicit capere modium Salaminium, & quadrantem, vt quatuor ſata, quæ ſex modios Italicos conſtituunt, hoc eſt, medimnum Romanum, quinque Salaminios modios efficiãt, nempe, medimnum Salaminium. Si igitur quatuor ſata conſtituunt medimnum Salaminium, & medimnum Romanum; neceſſe eſt, Salaminium medimnum, cum Romano æquales eſſe. Nec mouere quenquam debet, quòd apud Romanos medimnus, ſex modiis conſtat : Salaminius verò, quinque modiis. Sic enim medimnum antiquitus, alij in quinque, alij in ſex modios partiebantur, etiamſi interdum vnus & idem eſſet medimnus. Vnde Budæus ex Cicerone annotauit medimnũ Romanũ, Ciceronis tempore, Siculis in vſu fuiſſe, quem tamen illi in quinque, non ſicut Romani in ſex, diuidebant modios. Quòd autem corus, ſeu gomor, ſex caperet medimnos, teſtis eſt Eupolemus, ſcriptor Græcus, qui dicit corum Hebraicum, ſex artabas

capere, vt videre eſt, apud Euſebium libro nono de præparatione Euangelica. Et Septuaginta Eſaiæ quinto, eorum eodẽ modo interpretati ſunt ſex artabas. Artaba autem, vt videre eſt, apud Heſychium & Suidam, capiebat Atticum medimnum: eſt & menſura Perſica Artaba, quæ, vt Herodotus ſcribit, Atticum medimnum ſuperabat, tribus chœnicibus Atticis, vt artaba Perſica chœnices Atticos quinquaginta & vnum caperet: Atticus autem medimnus, quadraginta octo. Hic autem ſex artabas, non Perſicas mẽſuras, ſed Hebraicas, ſex Atticis medimnis pares, intelligere debemus. Nam Athenienſes, ſicut ponderibus, ita & menſuris iiſdem, quibus Hebræi, vſi ſunt: id quod inferius magis apparebit. Similis coro Hebraico fuit Cypſele, menſura apud Athenienſes, ſex medimnos capiens, cuius etiam fit mentio apud Ariſtophanem in Pace, κἀμοῦ λίθον ἐμβαλόντες ἑξμέδιμνον κυψέλην ἀπώλεσαν, id eſt, Ac meã iniecto lapide, ſex medimnos capientem Cypſelem confregerunt. Sed quantitas cori manifeſtius etiam eſt oſtendenda. Sciendum itaque, quòd decima cori pars, dicitur corus, ſicut decima talenti talentum. Vnde quod tertij libri Regum cap. quinto legitur, Salomonem Tyriorum regi quotannis præbuiſſe viginti millia coros tritici: Ioſephus pro viginti millibus, ſcripſit duo millia, decem coros, pro ſingulis coris cõputans: quod cùm ita ſit, videamus alterũ Ioſe-

Ioſephi locum, qui libro antiquitatum tertio, ſub finē, hiſce verbis legitur. ἀλλὰ καὶ τοῦδε τοῦ πολέμου μικρὸν ἔμπροσθεν κλαυδίου ῥωμαίων ἄρχοντος, ἰσμαήλου δὲ παρ' ἡμῖν ἀρχιερέως ὄντος, καὶ λιμοῦ τὴν χώραν ἡμῶν καταλαβόντος, ὡς τεσσάρων δραχμῶν πωλεῖσθαι τὸ ἀσσαρῶνα, κομισθέντος ἀλεύρου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζυμῶν ἐς κόρους ἑβδομήκοντα (μέδιμνοι δὲ οὗτοι σικελικοὶ μὲν εἰσὶν εἷς καὶ τριάκοντα, ἀττικοὶ δὲ τεσσαράκοντα εἷς) οὐδεὶς ἐτόλμησε τῶν ἱερέων κρίμνον ἓν φαγεῖν. id eſt, Quin & paulo ante Iudaicum hoc bellū, principatu Claudij, pontificatum apud nos Iſmaële obtinente, cùm tam valida fames regionem noſtram premeret, vt aſſaron quatuor drachmis veniret, & in feſtiuitate azymorum, allati eſſent farinæ cori ſeptuaginta (qui ſunt medimni, Siculi quidem vnus, & triginta; Attici verò, quadraginta vnus) nemo tamen ſacerdotum auſus eſt micam vnam inde comedere. hactenus Ioſephus. Septuaginta cori parui, id eſt, decimæ, efficiunt integros coros ſeptem. Si autem ſeptem cori, quadraginta & vnum medimnum Atticum efficiunt; neceſſe eſt corum vnum capere ſex Atticos medimnos, modio ferme vno, id eſt, ſexta medimni parte minus. Atque ita artaba Hebraica, ſexta pars cori, Attico medimno minor erit, ferè chœnice & triente, vt inter Hebraicas, & Atticas menſuras, ea ſit differentia, quæ eſt inter raſas & cumulatas menſuras; facilè enim medimnus, pro auctuario chœnicem, & trientem, atque adeò etiam amplius admittit. Iam igitur iuxta hanc ſupputa-

putationem, corus Hebraicus pauxillo minus, quàm ſex Atticos medimnos capiebat, quod tamen de minori coro intelligendum eſt. Fuit enim præter hunc, alius maior, qui, vt Ioſephus libro antiquitatum quindecimo ſcribit, capiebat Atticos medimnos decem. ὁ δὲ κόρος δύναται μεδίμνους ἀττικοὺς δέκα. valet autẽ (inquit) corus Atticos medimnos decem. Vnde oritur dubium, ſi maior corus decem Atticos medimnos capit, quomodo minor non integros Atticos ſex capiebat; neceſſe eſt enim, ſi maior decem Atticos medimnos capit, minorem Atticos etiam ſex capere; aut ſi minor non integros ſex Atticos capit, maiorem quoq; non integros decem capere, vt proportio inter corum, & corum, conſeruetur; alioqui nulla proportio ratiocinabilis eſſet inter has mẽſuras, quod eſt abſurdum. Quare dicendum, aut Ioſephum diſcrimen, quod eſt inter medimnos Atticos, & corũ maiorem Hebraicum, propter exiguitatem neglexiſſe, ſicut Herodotus, & Iulius Pollux talentum Babylonium ſeptuaginta Euboicarum, ſeu Atticarum minarum põdus habere dixerunt; & tamen, ex ipſius etiã Herodoti ſupputatione, paulo maius eſſe conſtat ſeptuaginta minis Euboicis. Et Ælianus manifeſte docet, Babylonium ſeptuaginta duas minas Atticas appendere. Sic igitur, & hic tenue diſcrimen, quod eſt inter decem Atticos medimnos, & Corum Hebraicum potuit neglexiſſe Ioſephus.

phus. Aut inter ſacras menſuras, & publicas fuit aliquid diſcriminis, fortaſſe quòd publicas cum auctuario metiendi eſſet cõſuetudo, aut confertas & coagitatas, nam & hanc conſuetudinem metiendi fuiſſe antiquitus, ex euangelio diſcimus. In ſacris autem, non licuit quicquam addere, ſicut nec minuere: vnde ſi ſeptuaginta cori ſacri, de ſacris enim locus ille Ioſephi intelligitur, efficiunt quadraginta vnum medimnum Atticum, totidem publicæ menſuræ, ſi aliquanto plenius admetiebantur, facilè quadraginta duos Atticos medimnos efficere poſſunt, ita vt in ſingulos decem coros, qui vnum integrum efficiunt, ſex integri Attici medimni cedant. Sed hæc lectoris iudicio permittimus. Corum itaque ſtatuemus, maiorem quidem decem Atticos medimnos, minorem verò ſex capere; aut ſi quod diſcrimen fuit, non tale tamen putandum eſt fuiſſe, vt ob hoc, aut ille decem Attici medimni, aut hic ſex dici non poſſit.

Quod cùm ita ſit, ſupereſt, vt de regio dicamus coro, quod & facturi ſumus, vbi prius de partibus, in quas diuiditur corus, dixerimus.

DE DIVISIONE CORI.

Corus in decimas, & duodecimas diuiditur, ſicut annus etiam antiquitus diuidebatur. Non enim ſine reſpectu temporis

antiqui mensurarum suarum, & ponderũ modos instituisse videtur. Hinc illi Fannij versus, de scrupulis, quæ grammata dicuntur Græcis:

vnde putandum
Grammata dicta, quod hæc viginti quatuor in se
Vncia habet; tot enim notis vox nostra notatur,
Horis quot mundus peragit, noctemque diemque.

Et de vncia.

Vncia in libra pars est, quæ mensis in anno.

Decima anni annus dicitur, secundi Regum quindecimo: post quadraginta autem annos dixit Absalon ad regem Dauid. Similiter apud Septuaginta, & in Hebræo legitur. Iosephus autem pro quadraginta dixit quatuor. Transactis (inquit) postquam reconciliatus est patri quatuor annis, μετὰ δὲ τὴν τοῦ πατρὸς καταλλαγὴν τεσσάρων ἐτῶν ἤδη παρεληλυθότων. vides vt hic denos annos, Iosephus pro singulis annis computat. Quod autem duodecima anni quoque, hoc est mensis, ipse dicatur annus, testis est Plinius qui annum Ægyptiis senio lunæ determinari dicit. Hinc & apud Romanos annus ab initio in decem partes diuisus fuit; postea ve-

rò

rò in duodecim. Sed ad corum redeamus. Decima cori dicitur corus, ſicut oſtendimus ex Ioſepho, & tales coros intelligere debemus Numeri vndecimo, vbi de coturnicibus ſcribitur. Sed præſtat integrum locum hic adſcribere. Dixit Dominus ad Moſen: Populo quoque dices, ſanctificamini, cras comedetis carnes; ego enim audiui vos dicere: Quis dabit nobis eſcas carnium? bene nobis erat in Ægypto. vt det vobis Dominus carnes, & comedatis non vno die, nec duobus, vel quinque, aut decem, nec viginti quidem, ſed vſque ad mẽſem dierum, donec exeat per nares veſtras. & infra. Surgens ergo populus, toto die illo, & nocte, ac die altera, congregauit coturnices, qui parum decem coros. Hactenus verba Scripturæ. Decem cori parui, id eſt, decimæ efficiunt vnum corum integrum, ſex aut decem medimnorum: ſed eſto efficiant ſex medimnos, decem parui cori: Sex medimni frumenti ſufficere poſſunt in menſem alicui cum familia, quatuor enim modij apud Romanos, antiquitus dabantur in menſem ſeruis, vt ſcribit Donatus, & militibus, vt Polybius teſtatur de Romana militia, vnde ſex medimni qui modios triginta ſex efficiunt, ſufficere poſſunt in menſem nouẽ hominibus. Quod ſi frumẽti ſex medimni ſufficiunt nouem hominibus in menſem; multo magis, ſex medimni carnis, poſſunt ſufficere. Nec enim homo, quotidie tantum carnis come-

medere poteſt quantum panis. Quod ſi quis hoc loco decem coros, non decimas cori, ſed integros coros velit intelligere, vide quàm ſenſus non quadrabit cum verbis ſcripturæ. Decem cori ſenum medimnorum, ſexaginta medimnos Atticos efficiunt; quæ ſumma, non in menſem, ſicut ſcriptura dicit, ſed in annum ſufficeret alicui cum familia. Multo magis autem, ſi coros maiores intelligamus. Hanc igitur abſurditatem Hebræi vitare volentes, ignari corum decimam cori quoque dici, pro decem gomor, decem cumulos interpretantur, nihilominus abſurde: quid enim certi hæc expoſitio affert? Omnino enim ſcriptura, cùm dicit decem coros, certum aliquid his verbis indicare voluit, quare cùm dicitur, qui parum decem coros, decem coros, intelligemus paruos, nempe decimas; quæ ſex medimnos Atticos efficiunt. Decima cori ſex medimnorum, ferè tres modios Atticos, quos illi hecteas vocant, & ſemiſſem capit. Maioris autem cori decima eſt medimnus Atticus, duo Cracouienſes coreti. Sed de cori decima hactenus.

Duodecima cori, Hebræis dicitur epha, Ægyptiis autem œphi, ſicut Septuaginta transferre ſolent. Ægyptia enim videtur hæc vox, non Hebraica. Sic enim vt plurimum Ægyptiorum vocabula, deſinunt in i. ſicut videre eſt in iis quæ apud auctores leguntur voces Ægyptiæ, quas proinde Græci

Græci in is vel in forma Græca, efferre ſolent, vnde Heſychius quoque œphin, iuxta formam Græcam dixit. œphin, inquit, eſt mẽſura Ægyptia, quatuor chœnicum. Hinc diſcimus Ægyptiis hanc vocem fuiſſe in vſu, à quibus, vt puto, ad Hebræos peruenit. Porrò chœnices quatuor, ſunt duodecima pars medimni. Medimnus enim, pro quantitate ſui, quadraginta octo chœnices continet. Sed ad Hebraicam epham redeamus. Epha, vt Hieronymus teſtis eſt, tres capit modios, id eſt, ſemimedimnum, quod quidem ex Ioſepho videtur hauſiſſe Hieronymus. Ioſephus enim aſſaron menſuram, hoc eſt, decimam partem ephi, ſeptem cotulas Atticas capere teſtatur, libro Antiquitatum tertio, hoc eſt, duos chœnices Atticos, & trientem; vnde decem aſſarones, ſeu epha, ſeptuaginta cotulas Atticas, hoc eſt, viginti tres chœnices, & trientem efficiunt, quæ menſura ſemimedimno Attico, duobus tantum cotulis eſt minor; nam viginti quatuor chœnices, ſemimedimnum efficiunt; & XLVIII, medimnum. Duæ igitur ephæ, Attico medimno, quatuor cotulis tantum, hoc eſt, chœnice, & triente minores erunt. Atque ita duodecim ephæ, efficient corum, ſex medimnos Atticos capientem, modio tãtum vno deficiente: quæ ſupputatio, vt vides, ad vnguem conuenit cum illa ſuperiori, de ſeptuaginta coris. Quod igitur epha, ſit duodecima pars cori, ſatis, vt puto, euidenter

ostendimus. Epham Septuaginta interdũ exponunt œphi, interdum, τρία μέτρα, id est, tres mensuras: vnde quod habetur Exodi XVI. Gomor autem est decima pars ephi, Septuaginta transtulerunt· τὸ δὲ γομὸρ τὸ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων ἦν. hoc est, Gomor autem, decima pars trium mensurarum erat. Et Esaiæ quinto, pro eo quod in Hebræo legitur, Sementis homer faciet epham: Septuaginta transtulerunt, Qui seminat artabas sex, faciet mensuras tres: ὁ σπείρων ἀρτάβας ἕξ, ποιήσει μέτρα τρία. Gomor seu corum exponunt sex artabas· Epham verò tres mensuras. Sic igitur & nostra translatio, pro epha, frequẽter tres modios habet, translationem Septuaginta in hoc sequuta. Septuaginta enim, pro modio, mensuram dicunt, propterea, quòd modius Hebræis mensuram sonat; non enim modius Græca vox est, sicut nec mina, nec cadus, nec lagynum seu lagena. Sed hæc, & similia à barbaris peruenerunt ad Græcos. Quærendum autem est hoc loco, quo nomine istæ tres mensuræ, seu modij epham constituentes vocentur apud Hebræos. Chaldaica igitur paraphrasis docet, sata vocari tres huiusmodi mensuras, seu modios. Nam Exodi sedecimo, quod Septuaginta transtulerunt; Gomor autem, decima pars trium mensurarum fuit; Chaldaica paraphrasis ita habet: Gomor autem (inquit) est vnum de decẽ, in tribus satis. quorum verborum sensus est; Gomor esse vnam de decem mensuris,

quæ tribus continentur ſatis. Hoc loco paraphraſtes Chaldæus, vt vides, epham, ſeu tres menſuras, vocat tria ſata. Quin & Septuaginta paſſim ſatum interpretari ſolẽt, μέτρον, id eſt, menſuram ſeu modium, & tria ſata. Gen. XVIII, τρία μέτρα interpretati ſunt, eodem modo, quo epham ſolent interpretari, vt iam nemini dubium eſſe poſſit, epham tria ſata efficere, ita vt ſatum ſit tertia pars ephæ, id eſt, modius Atticus, ſeu Romanus. Si igitur corus, vt iam probauimus, duodecim capit ephas, & epha tria ſata; ſequitur corum triginta ſex continere ſata. Atque, vt in cõpendium reducamus ea quæ diximus, Decima cori dicitur corus, & duodecima cori dicitur epha. Epha diuiditur in tria ſata, & decima pars ephæ, dicitur Gomor, ſeu aſſaron. Gomor autem, id eſt, decima ephæ, apud Hebræos non iiſdem litteris, quibus Gomor, hoc eſt, corus ſcribitur. Nam Gomor pro coro, per aſpirationem ſcribitur homer: Gomor autem, id eſt, aſſaron, ſine aſpiratione per litteram ain. Epha ad corum paruum, qui eſt decima cori, eam proportionem habet, quam habent decem ad duodecim: vnde ſi epha decem aſſarones continet, corus, hoc eſt, decima cori, cõtinebit duodecim. Diuiſionem in minutiora perſequi non poſſumus. Interim autem monendus eſt lector, quòd pro magnitudine cori, eſt partium cori magnitudo: vt exempli cauſa, Corus ſex medimnorum, decimã habet,

tres modios Romanos ferme, & ſemiſſem, nempe duodecim aſſarones continentem. Corus autem maior, decimam habet ſex modios Romanos, hoc eſt, medimnum capientem. Eadem ratione corus ſex medimnorum ſatum habet modium Romanum capiens. Corus autem decem medimnorũ ſatum, hoc eſt, triceſimam ſextam partem habebit, aliquáto maiorem ſeſquimodio: &c. Sciendum item eſt, quod ſicut talentum diximus, diuidi non ſolum in decimas & duodecimas, ſed etiam in quintas, & ſextas: ita Corus, præter prædictá diuiſionem, etiam in ſextas diuiditur. Nam ſextas in menſuris Hebraicis annotare potuimus, quintas non item. Sexta minoris cori eſt artaba Hebraica, nempe medimnus Atticus, eadem cum decima cori maioris: vnde ſi decima cori dicitur corus; ſequitur, & ſextam quoque dici corum, cùm ſexta minoris cori eadem ſit cum decima maioris. Sic igitur, & artaba, ſeu medimnum, dicitur corus. Maioris autem cori ſexta, ſunt decẽ modij Romani. Maior enim corus, decem Atticos, ſeu Romanos medimnos capit, qui ſunt ſexaginta modij. De ſexaginta igitur ſexta pars ſunt decem modij, quæ menſura eadem ratione, corus ſeu homer dicitur. Huius menſuræ decima, erit modius Ezech. XLV, iuxta tranſlationem Septuaginta: ita legimus; Decima pars Gomor menſura. Menſuram autem Septuaginta, ſicuti diximus, ſolent vocare mo-

modiũ. Sic igitur intelligemus, decimam Gomor ſeu cori eſſe modium. In Hebræo autem habetur decima pars Gomor epha. Sciendum igitur eſt, quòd Septuaginta epham interdum transferunt ephi, interdum tres menſuras, ſicuti diximus; interdum etiam, vt hic menſuram, hoc eſt, modium, quos ſecutus auctor tranſlationis noſtræ epham interdum ephi interpretatur, interdum tres modios, interdum etiá modium, vt Leuitici XIX. quod habetur in Hebræo epha iuſta, & hin iuſtus, noſtra tranſlatio habet modius iuſtus, & ſextarius iuſtus. videtur enim corus antiquiſſimus, fuiſſe duodecim medimnorum, qui ad minorem duplam haberet proportionem, ſicut talentum ſanctuarij, quod antiquiſſimum conſtat fuiſſe, duplam habuit proportionem ad talentum minus publicum. Huius autem cori ſexta fuerit duo medimni, id eſt, duodecim modij. Atque ex eo modius, ſeu ſatum ephæ nomen accepiſſe videtur, quòd ſcilicet eſſet duodecima pars Gomor, ſeu cori duos medimnos capientis, & poſtea etiam idem nomen retinuiſſe, etiam ſi poſtea decima Gomor non duodecima eſſet. Atque ex hoc loco Ezechielis non intellecto, Iudæorũ Rabini dicunt epham decimam partem cori eſſe menſuræ magnæ, neſcientes vocem Gomor, & ephæ variè in ſcriptura accipi. Sed & locus ille Ezechielis, non alium ſenſum requirit, quàm quem habet tranſlatio Septuagin-

ta. Præcipitur enim illic de menſuris & ponderibus, quibus pauperes circumueniebantur à diuitibus, nempe de paruis, id quod ſatis arguunt & pondera, quæ illic nominantur, nempe x x oboli, x v ſicli, x x ſicli, x x v ſicli. Vides hic nullam mentionem fieri magnorum ponderum, ſed tantum paruorum, quibus tenues quotidie circumueniebantur. Sed locum illum Ezechielis hîc apponemus, iuxta tranſlationem Septuaginta. *ζυγὸς δίκαιος καὶ μέτρον δίκαιον καὶ χοῖνιξ δίκαια ἔστω ὑμῖν τοῦ μέτρου, καὶ χοῖνιξ ὁμοίως. καὶ ἔσται τοῦ λαμβάνειν τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ χοῖνιξ, καὶ τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ τὸ μέτρον. πρὸς τὸ γομὸρ ἔσται ἴσον. καὶ στάθμιον εἴκοσιν ὄβολοι, εἴκοσι σίκλοι, πέντε καὶ εἴκοσι σίκλοι, δέκα καὶ πέντε σίκλοι ἔσται ὑμῖν.* id eſt, ſtatera iuſta, & menſura iuſta, & chœnix iuſtus ſit vobis mēſuræ & chœnix ſimiliter: & erit vt accipiat decimā Gomor chœnix, & decimā Gomor mēſura, ad Gomor erit æqualis, & appēdiculū (*στάθμιον* ſignificat autē pondusculum, quod lancibus imponitur, *gvuicht*) viginti oboli, viginti ſicli, quinq; & viginti ſicli, decē & quinq; ſicli erit vobis. Sic legitur hic locus apud Septuaginta, in exemplaribus vulgatis Græcis. Apud Hieronymū autem, ita legitur tranſlatio Septuaginta: Statera iuſta, & mēſura iuſta, & chœnix iuſtus erit vobis ad menſuram, & chœnix ſimiliter, vnus erit ad accipiendum. Decima pars Gomor chœnix, & decima pars Gomor ephi. Gomor erit æquum, ad pondus viginti oboli, viginti ſicli, quinque & viginti ſicli

ſicli, & quindecim ſicli mina erit vobis. Tranſlationem igitur Septuaginta, & Græcam poſuimus, & ex Hieronymo Latiná, vt altera lectio poſſit ex altera emendari. In Hebræo itaque quod Septuaginta tranſtulerunt, menſura habetur epha: vnde epham accipiemus hoc loco, pro modio, nempe, pro decima parte Gomor, ſeu cori decem modiorum. pro chœnice autem in Hebræo legitur bath, quæ vox de menſuris liquidorum tantum dicitur. Neq; enim vel in ſcriptura, vel apud auctorem quenquam extat mentio bathi aridorum menſuræ. Sed & locus Ezechielis poſtulat, vt bath intelligamus hoc loco menſuram liquidorum: præcipitur enim hic de ponderibus, & menſuris, quibus pauperes circũueniebantur: circumueniuntur autẽ menſuris, non ſolum aridorum, ſed & liquidorum, puta olei, mellis, vini. &c. quapropter alterum Gomor hic intelligemus menſuram liquidorum, cuius decima eſt bath, ſeu chœnix menſura parua liquidorum, etiáſi chœnix apud Græcos de aridis ferè dicitur. Sed Septuaginta abuſi ſunt hac voce, certa de cauſſa, vt poſtea dicemus. Quod autẽ Gomor fuiſſet menſura liquidorum, & bath decima ipſius, eodem capite apud Ezechielem legitur, iuxta tranſlationem Septuaginta. καὶ αὕτη ἡ ἀπαρχὴ ἣν ἀφοριεῖτε ἕκτον τοῦ ὕφι ἀπὸ τοῦ κόρου τοῦ πυροῦ καὶ ἕκτον τοῦ ὕφι ἀπὸ τοῦ κόρου τῶν κριθῶν. καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἐλαίου ἀπὸ δέκα κοτυλῶν. ὅτι αἱ δέκα κοτύλαι εἰσὶ γομός. id eſt, & hæ ſunt primi-

tiæ,quas separabitis, sextam partem ephi de coro tritici, & sextam partem ephi de coro hordei, & præceptum olei de decem cotulis, quia decem cotulæ sunt Gomor. Quod hic dicitur decem cotulas esse Gomor,in Hebræo habetur,decem bath sunt homer seu Gomor: vnde homer seu Gomor fuisse etiam mensuram liquidorum, decē bath seu cotulas capientē, ex hoc loco manifestè discimus, etiãsi Rabini multiplicem acceptionem bath & Gomor ignorãtes, longe secus hæc intelligant, quorum errorem etiam nostri sunt imitati: qua de re plura dicemus,cùm de mensuris liquidorum tractabimus. Nunc autem postquam de maiori & minori coro diximus, & item de cori partibus, superest vt de regio quoque dicamus coro: apparet enim reges antiquitus pondera & mensuras suas habuisse, quæ peculiari nomine Regiæ dicebantur,nec id apud Hebræos solum, sed & apud alias gentes regibus vsu venisse credendum est. Nam & Herodotus scribens de rebus Persicis cubiti quoque regij meminit,quem vulgari cubito dicit maiorem tribus digitis fuisse. Maiores mensuræ apud Hebræos regiæ peculiariter dictæ, sicut & pondera, sesquiplam habuerũt proportionem ad minores mensuras,quas minores communes cum aliis suæ gentis hominibus habuerunt. Batus regius maior, sequibatum minorem capiebat,sicut ostēdimus inferius. Sic igitur & de aridorum men-

mensuris sentiendum est. Corus maior regius sesquicorũ capiebat minorem. Vnde corus maior nouem medimnorum erit. Quam autem proportionem corus ad corum, eam & partes cori vnius ad partes alterius habuerunt, verbi gratia: Satum minoris cori capiebat modium, ergo satum maioris cori sesquimodius fuit. Quod autem fuisset satum sesquimodium capiens Italicum seu Romanum, testatur Iosephus libro Antiquitatum nono. Ex parte autem totum cognoscitur, & ex toto pars, sicut de ponderibus quoque diximus.

DE CORO ÆGYPTIO.

SICVT talentum Ægyptium, ad talentum minus Hebraicum, eam proportionem habuit, quam habent octo ad sex; ita & corum Ægyptium, eandem proportionem habuisse ad minorẽ corum Hebraicum, credere debemus: colligitur id ex mẽsuris Græcorum, qui sicut ponderibus, ita & mẽsuris Ægyptiorum vsi sunt. fac enim corum Ægyptium, octo medimnos Atticos capere; sexta pars eius erit mensura modiorum octo, sicut Hebraici cori sexta pars fuit sex modij. Octo enim medimni Attici efficiunt modios quadraginta octo, quorũ sexta pars sunt octo modij, Siculus medimnus videlicet, qui Atticũ medimnum duobus modiis superabat, sicut patet ex illo Iosephi loco quem superius citauimus,

vbi triginta Siculi medimni & quadraginta Attici pro eodem numerantur. Si enim triginta Siculi quadraginta Atticos valét, ſequitur Siculos tres valere quatuor Atticos. Atque ita Siculus medimnus capiet Atticum medimnum & trientem, hoc eſt, hecteas Atticos ſeu modios Romanos octo, qualem medimnum Athenienſibus etiam in vſu fuiſſe teſtatur Cornelius Nepos, cùm ſcribit à Pomponio Attico frumentum Athenienſibus fuiſſe donatum, ita vt ſingulis V I I I modij darentur: V I I I enim, non V I I, in emendatioribus exemplaribus legitur nominatim, quæ Venetiis apud Paulum Manutium ſunt excuſa. Et addit Nepos, qui modus menſuræ medimnus Athenis appellatur. Sed & Ariſtophanes cùm introducit quendam, dicentem, quod ſibi cypſele ſex medimnorum iniecto lapide fracta eſſet, videtur cypſelen ſex medimnorum dixiſſe ad differentiam alterius, nempe, quæ eſſet octo medimnorum. Athenienſes enim vſi ſunt Ægyptiis ponderibus, & menſuris liquidorum, vt inferius docebimus: proinde non mirum quod & aridorum Ægyptias menſuras habuerint in vſu. Hieronymus ſuper Eſaiam, menſuram ſex artabas Ægyptias capientem, dicit viginti modios eſſe, quod vtique Hieronymus, vt ſolet, ex Græco quopiam accepit auctore, qui hoc ita docuit modios accipiens eos, qui quinque medimnum efficiunt, & tales viginti efficiunt quatuor me-

medimnos, corum videlicet minorē Ægyptiorum, eam proportionem habentem ad corum maiorem, quam talentum minus habuit ad talentum maius. Diximus enim talentum minus Ægyptium semissem fuisse talenti maioris, vnde & corus minor erit semis maioris cori.

Ita & apud Hebræos fuit semissis cori lethec dicta, cuius mentio fit apud Oseam prophetam cap. tertio, quam mensuram Epiphanius etiam Gomor vocatam tradit. Rabini lethec, sicut & Epiphanius, dimidium corum interpretantur, sed cuius cori dimidium sit lethec, nec ex translatione Septuaginta, nec ex Iosepho constat. Probabile tamen est, maiorem corum propter magnitudinem dimidiatum fuisse, ita vt lethec quinque medimnos caperet Atticos, seu quod idem est, decem ephas ternorum modiorum. Atque ita epha esset decima pars Gomor seu cori, qui dicitur lethec, sed hæc affirmare omnino non possumus.

Cabus mensura fuit quatuor sextarios capiens; quartam enim partem cabi, cuius fit mentio quarti Reg. cap. VI. Iosephus xestem, hoc est, sextarium interpretatur. Hanc ego mensuram puto, cuius Xenophon libro primo Anabaseos meminit, cùm dicit capithen farinæ binis siclis venalem fuisse. Capithe autem (inquit Xenophon) duos chœnices Atticos capiebat. Sicli vox arguit, & capithen vocem Hebræá

Chal-

Chaldeamve esse, etiamsi detorta sit ad Græcam formam, sicut schecel forma Græca dicitur siclus, seu vt Xenophon dicit siglus. Porrò duo chœnices quatuor xestas, id est, sextarios efficiunt. Sed hæc hactenus.

Diximus superius antiquos mẽsurarum suarum modos, non sine respectu temporis instituisse. Corus Ægyptius quem diximus octo medimnos capere, præter alia etiam in hoc videtur institutus, vt esset cibus vnius hominis in annum integrum. quatuor enim modij Attici sufficiunt vni in mensem: vnde quadraginta octo modij, corus videlicet Ægyptius, in duodecim menses sufficient vni. Habet sua commoda & corus sex medimnorũ. Satum quod diximus esse modium Romanum, sufficere potest hominibus octo in vnum diem. Modius enim octo chœnices continet, & chœnix frumenti est diurnus hominis cibus: ita satum sufficere potest homini cum familia non magna in vnum diem. Cui autem satum in diem sufficit, huic corus in annum, hoc est, decimam anni sufficiet. Annus enim, id est, decima anni, sicut inferius ostendemus, sunt triginta sex dies, quot sata corum diximus cõtinere. Quod si quis frumenti non trientem ephæ, hoc est, satum, sed trientem cori parui, hoc est, quatuor assarones singulis diebus cum familia absumat, hic corum, hoc est, sex medimnos in annum, id est, mẽsem absumet: corus

corus enim,ſicuti diximus,diuiditur in decem coros paruos : quos rurſus ſi in trientes diuidas,erunt triginta trientes,quot videlicet dies menſis habet. Ægyptij enim, ſicut Herodotus tradit, omnes menſes tricenum dierum faciunt, vnde ſequitur annum illis eſſe trecentorum ſexaginta dierum. Duodecim enim menſes ſi per triginta multiplicentur,efficiunt CCCLX,& tot gradus ſunt Zodiaci, quē ſol peragrans annum conficit. Verum quoniam ſol intra trecentos ſexaginta dies , curſum ſuum nō cōſumat, ideo adiiciūt Ægyptij alios quinque dies extraordinarios , qui & intercalares ab illis vocantur , vt idem Herodotus ſcribit, Diodorus Siculus, Dion & Gaza. Quòd verò extraordinarij eſſent hi quinque dies, nec in annum , partesve anni cōputarentur ab Ægyptiis,docet Plutarchus etiam in libello quem de Iſide & Oſiride ſcripſit, fabulā quandam ſuper ea re referens, nempe Solem imprecatū eſſe Rheæ: μήτε μηνὶ μήτε ἐνιαύτῳ τεκεῖν, hoc eſt, vt nec menſe nec anno pareret. atque Mercurium ea de cauſa Lunæ hos quinque dies taxillorū luſu ademiſſe , & Rheam ita in iis peperiſſe : quos dies , inquit Plutarchus , nunc Ægyptij intercalares vocant , & natalitios deorum celebrant. Quod autem Hebræi in ciuilibus negotiis rationem menſium Ægyptiorum obſeruaſſent,docet Ioſephus in antiquitatibus. Annus igitur,id eſt,duodecima anni pats,triginta dies ſunt. Annus

verò

verò,hoc eſt,decima anni, ſunt triginta ſex dies;de trecentis enim & ſexaginta decima pars eſt triginta ſex, duodecima autē pars triginta. Qui ergo ſicuti diximus tertiam partem cori parui, hoc eſt, quatuor aſſarones ſingulis diebus abſumebat, hic duodecim coros ſenum medimnorum abſumebat per annum integrum. Cui autem ſatum, hoc eſt, modius in ſingulos dies ſufficiebat,huic corus ſex medimnorum in decimam anni partem quoque ſufficiebat, & decem huiuſmodi cori in annum integrum. Decem autem cori efficiunt *laſt* noſtrum, hoc eſt, ſexaginta medimnos ſeu coretos Maſouiticos, qui ſinguli Cracouienſes duos capiunt : vnde noſtrates quoque videntur inſtituiſſe ſuum *laſt*, vt eſſet annuus cibus hominis cū familia mediocri. Porrò menſuras magnas noſtris *laſt* non diſſimiles apud antiquos fuiſſe oſtēdemus inferiùs. Quod ergo de coro ſex medimnorum iam diximus, ſimilia de aliis coris intelligi poſſunt. Poterit autē aliquis præter hæc, & alia eodem pertinentia, per ſe inueſtigare. Nos autem poſtquam de his quoque lectorē admonuimus,ad alia tranſibimus.

DE MENSVRIS LIQVIDORVM.

BATHVS inter liquidorū mēſuras, quarum in ſacris libris fit mētio, maxima fuit.

Ba-

Bathus apud Hebræos, ſicut & corus, fuit maior & minor, & præter hos etiam bathus regius, eam proportionem inter ſe habentes, quam pondera & menſuras aridorum habuiſſe diximus. Paralipomenon li. II. cap. IIII, vas quoddam à Salomone rege factum, quod & mare propter capacitatem dictum eſt, ſcribitur ter mille bathos capere. Regum autem hiſtoria idem vas, bis mille bathos capere tradit: vnde manifeſtè bathi ad bathum ſeſquiplam fuiſſe proportionē diſcimus. Septuaginta, quos & noſtra tranſlatio ſequitur, in Regum libris bis mille bathos tranſtulerunt; in libris verò Paralip. ter mille metretas, minorem bathum metretam exponentes. Ioſephus autem ter mille bados ſcribit æneum mare capere, lib. VIII, cap. II. paulo autem ſuperiùs eodem capite docet, badum menſuram eſſe ſeptuaginta duorum ſextariorum, cùm ſcribit Salomonē Regem quotannis Tyriorum Regi miſiſſe bis mille coros tritici, & totidem bados olei & vini. Badus autem (inquit Ioſephus) poteſt capere ſextarios duos & ſeptuaginta. Et ſi quidem Ioſephus poſt hanc interpretationem bathi, dixiſſet mare æneum bis mille bathos capere, ſicut in libris Regum ſcriptum eſt; intelligeremus bathum Regium maiorem fuiſſe ſeptuaginta duorum ſextariorum. Nunc autem non duo millia, ſed tria millia dixit, ſicut liber Paralip. habet. neceſſe eſt ergò, vt intelligamus bathum mino-

minorem; ſeptuaginta duos ſextarios capere,& per conſequens maiorem bathum; quandoquidem ſeſquiplam habet proportionem, ad minorem, centum & octo ſextariorum eſſe. Nam centum & octo ſeſquiplam habent proportionem ad ſeptuaginta duo. Quod verò minor bathus ſeptuaginta duorum ſextariorum fuerit, poteſt etiam probari ex menſuris Athenienſium; quibus talentum minus Hebraicum, & menſuræ aridorum minores in vſu fuerũt: Apud Athenienſes ergo,ſicut pondera duplicia, ita & menſuræ duplices fuerunt. Attica amphora capiebat amphoram Romanam, & ſemiſſem, ſicut manifeſtè illa carmina docent.

Attica præterea dicenda eſt amphora nobis

Seu cadus, hanc facies noſtræ ſi adieceris vrnam.

Amphora Romana, ſicut ſupra ex Budæo docuimus, capiebat ſextarios XLVIII: vrna autem viginti quatuor. Si ergo quadraginta octo addas ad viginti quatuor,habebis ſeptuaginta duos ſextarios: Atticam videlicet amphoram,eandem, vt vides, cũ batho Hebraico. Ac ne quid dubites à barbaris ad Græcos hanc menſuram perueniſſe,cadi vox te admonet. Cadus enim ſicut & bathus Hebraica vox eſt, cad, & ſignificat interdum hydriam,id eſt,vas quo aqua è pu-

è puteo hauritur, Genesis XXIIII, in qua significatione apud Græcos nonnunquam vsurpatur: vnde apud Plutarchum περὶ ἀδολεσχίας legimus Socratem post exercitium corporis, quando maximè sitire solet homo, cadum aquæ quem primum hauriret, effundere in terram solitum, vt hoc modo appetitum assuesceret rationi obtemperare. Cadum Iosephus nonnunquam interpretatur amphoram. Sic hydria apud Græcos, quamuis propriè significat vas quo hauritur aqua; vnde & nomen ab aqua habet. Sæpe tamen accipitur pro mensura vini, sicut ex Polluce, & aliis auctoribus notum est. Attica igitur amphora, sicuti ostendimus, Romanam amphorã & semissem, hoc est, tres vrnas capiebat. Medimnum autẽ capiebat quatuor vrnas, hoc est, duas amphoras Romanas, eam proportionem habens ad amphoram trium vrnarũ, quam talentum maius ad talentũ minus habuit, hoc est, quam tria ad quatuor, & sex ad octo habent. Sic ergo Athenienses habuerunt amphoram seu cadum, qui responderet talento minori; & medimnum, quod responderet talento maiori: vnde colligitur quòd sicut talentum minus Atticum, idem fuit cum talento minori Hebraico; ita & mensura liquidorum minor Attica, respondens talento minori, eadẽ fuit cum mensura liquidorum Hebraica, minori itidem talento respondente. Quod igitur bathus septuaginta duorum sextariorũ fue-

rit, & quod is bathus minor fuerit, ſatis, vt puto, liquet. Notandum autem eſt quod Bathus Ægyptius, ſi quis eum ſtatuat (ſicut certè ſtatuere debet) eam proportionem habere ad bathum Hebraicũ, quam pondera ad pondera, & aridorum menſuræ ad aridorum menſuras habuerũt: quod, inquam, bathus is erit æqualis menſuræ aridorũ, quæ eſt apud Hebræos ſexta pars cori minoris. Talentum enim Ægyptium continet Hebraicum talentum ſemel, & trientẽ inſuper ipſius, & corus Ægyptius, quem octo medimnos Atticos capere diximus, continet corum Hebraicum minorem itidem ſemel & trientem ipſius: fac igitur & bathum Ægyptium, qui bathum minorem Hebraicũ capiat ſemel, & trientem, hoc eſt, ſeptuaginta duos ſextarios, & item ſextarios viginti quatuor. Nam viginti quatuor, ſunt tertia pars de ſeptuaginta duobus: Septuaginta duo, inquam, cum viginti quatuor efficiunt nonaginta ſex ſextarios, medimnum videlicet Romanum & Atticum, qui idem fuit cum ſexta parte cori Hebraici minoris. Sic ergo bathus Æ-gyptius, cum ſexta parte cori minoris Hebraici coincidit: vnde Athenienſes medimnum aridorum Hebræis debent ſeu Phœnicibus: Medimnum autem liquidorum Ægyptiis, etiamſi eæ menſuræ æquales inter ſe reperiantur. Bathus minor Hebraicus, ſicuti diximus, ſeptuaginta duos ſextarios capiebat, & regibus etiam in vſu fuit.

ſicut locus Ioſephi, quem paulo ante citauimus, arguit: alter autem bathus regius peculiariter dictus, qui ſeſquiplam ad hũc proportionem habuit, centum & octo fuit ſextariorum. Publicus autem bathus maior, ſi eum ſtatuemus proportionem eam habere ad bathum minorem, quam corus maior habuit ad corum minorem, centum & viginti ſextariorum haud dubiè fuit. Sic enim decima huius erit ſexta illius, duodecim videlicet ſextarij, ſicut decima cori maioris eſt ſexta pars minoris. Quod autẽ bathus centum viginti ſextariorũ fuiſſet, apud Hebræos colligitur ex Ioſepho, qui in vita ſua ſcribit de Ioanne quodã veteratore homine, qui a Ioſepho res Galileæ tunc adminiſtrante, petiit vt oleum ſibi extra fines liceret exportare, propter Iudæos, quibus oleo a gẽtibus facto vti nefas eſſet. Hæc autem (inquit Ioſephus) non religionis, ſed turpis lucri gratia faciebat; ſciebat enim Cæſareæ Philippi duos ſextarios olei drachma vna venire: Giſchalis autem, quæ patria Ioannis fuit, octoginta ſextarios drachmis quatuor. Rurſus de bello Iudaico Ioſephus eadem de re ita ſcribit: Coëmens (inquit) Ioannes Tyrio numiſmate, quod quatuor drachmas Atticas valet amphoras olei quatuor, eodem pretio amphoræ dimidium venundabat. Quòd ibi dixit octoginta ſextarios, quatuor drachmis, hic, Tyrio numiſmate, quod quatuor Atticas drachmas valet amphoras quatuor,

tuor efficiant amphoras vicenum ſextariorum: vnde diſcimus amphorá Hebræis in vſu fuiſſe viginti ſextariorum, ſi quidem octoginta ſextarij quatuor amphoras vicenum ſextariorum efficiunt. Ioannes ergo quatuor drachmis in patria quatuor amphoras vicenum ſextariorum emebat. Cæſareæ autem dimidiá amphoram, hoc eſt, decem ſextarios eodem pretio vendebat, quamuis oleum Cæſareæ carius veniret, prius quàm à Ioanne importatú eſſet: & Ioannes, vt puto, iis vendebat oleum, qui quæſtú ex ea re quoque facturi erant. Nec enim probabile eſt, Ioannem oleum cotulatim diuendidiſſe. Sit ergo amphora viginti ſextariorum Hebræis vſitata: quærendú cuius bathi pars illa amphora fuit. Minor bathus qui ſeptuaginta duos ſextarios capiebat, non poteſt in huiuſmodi amphoras diuidi. Sed nec regius bathus, hoc eſt, centú & octo ſextarij diuiſionem huiuſmodi admittit. Supereſt igitur, vt amphoram illam maioris bathi partem eſſe dicamus; is enim ſolus in huiuſmodi amphoras diuidi poteſt, népe viginti ſextarij, ſunt ſexta pars de centú viginti ſextariis. Nam quòd menſuræ liquidorum antiquitus in ſextas diuiderentur, ex Hieronymo etiam diſcimus, qui ſuper caput quintum Eſaiæ ſcribens, batum (quem ex ſententia Rabinorum æqualem ephæ autumat) interpretatus eſt tres amphoras, amphoram haud dubiè ſedecim ſextariorum menſurá vocans,

cans,quæ plane eſt ſexta pars medimni Attici,hoc eſt, bathi Ægyptij. Quod autem fuerit bathus ſeu metretes in Syria qui cẽtũ & viginti ſextarios caperet,docet etiam Cleopatra, & Nicandri interpres. Cleopatræ verba ſunt. Apud Syrios metretes eſt ſextariorum Italicorum centum viginti. Huius igitur bathi ſexta pars, nempe amphora viginti ſextariorũ, vocatur Gomor Ezechielis capite XLV. vbi dicitur iuxta tranſlationem Septuaginta, Decima pars Gomor chœnix; in Hebræo autem legitur, decima pars Gomor bath.

Si enim decimam Gomor, hoc eſt, bath ſtatuamus tantum capere, quantum chœnix capit, nẽpe duos ſextarios; neceſſe eſt, vt Gomor,qui in huiuſmodi menſuras decẽ diuiditur,viginti ſextarios capiat. Ideo enim Septuaginta abuſi videntur chœnicis voce de bath, liquidorũ menſura; quòd hæ duæ menſuræ æquales inter ſe eſſent; & ob hoc altera alteri nomen facile communicaret. Deinde quia amphora hæc viginti ſextarios capiens, quamuis liquidorum ſit menſura, nomen tamen aridorum menſuræ habet: nam Gomor & corus de aridis potius dicuntur, ideo & decima eius chœnix aridorum menſuræ nomine vocatur. Gomor autem hæc menſura dicta eſt, ex eo quòd bathus etiam cori nomine appellatur,ſicut videre eſt apud Ezechielem, & in libris Regum, & apud Eupolemum Græcum ſcriptorem: proinde nec mirum,

quod pars eius Gomor ſeu corus etiam dicatur. Non ſolum autem ſexta bathi, ſeu cori liquidorum vocatur Gomor, ſed & duodecima eodem nomine appellatur, ſicut inferius dicemus. Quemadmodum enim de ponderibus diximus, quod ſexta pars talenti & duodecima vocatur talentum; quin & decimæ eorum, talenta quoq; dicuntur: Ita & bathi ſeu cori ſexta & duodecima vocantur Gomor ſeu corus; & horum decimæ bathi quoque dicuntur.

DE BATHI PARTIBVS.

BATHVS diuiditur in ſextas, ſicut iam diximus; & præterea diuiditur in decimas, & duodecimas, ſicut apud Græcos & Latinos cadus in decem congios, & amphora Attica ſeu cadus, qui idem fuit cum batho minore Hebraico, in duodecim congios: vnde corus, hoc eſt, congius dictus eſt δωδεκεύς, id eſt, duodecimarius; ſicut Heſychius teſtatur, & ſemicongium ἡμιδωδέκατον. Eſt autē δωδεκεύς, ſicut τριτεὺς, ἑκτεὺς vox Attica: vnde liquet Athenienſium hanc diuiſionem amphoræ fuiſſe, à quibus etiam Romani congij ſui modum habuerunt, amphoram, id eſt, ſemimedimnum in octo congios diuidentes, & duas amphoras, hoc eſt, medimnum in ſedecim congios, non ſuæ amphoræ medimnive proprios, ſed alterius amphoræ, quam diximus eandem fuiſſe cum batho minore Hebraico. Sicut enim talen-

talentum Atticum maius octoginta minas continere dicitur, non suas vtique proprias, sed minoris talenti minas; suas enim minas sexaginta haud dubiè habuit, ita & medimnum cùm dicitur sedecim congiorum esse, intelligemus non proprios ipsius congios, sed minoris mensuræ cōgios; suos enim congios duodecim aut decem habuit, si quidem in decimas & duodecimas, & item in sextas mensuræ antiquitus diuidebantur. Decima cadi, hoc est, congius apud Græcos & Latinos dicebatur cadus, vnde congiarius cadus dictus est, qui congium capiebat. Sic apud Hebræos decima bathi dicitur bathus, sicut ex Iosepho discimus, qui quod in Regum libris & Paralip. scriptum est de Salomone, quòd scilicet Tyriorum regi quotannis mitteret tritici coros viginti millia, & olei bathos viginti millia, & vini bathos, itidem viginti millia transtulit, sicut diximus, bis mille coros & totidem bados olei & vini: denos coros pro singulis coris, & denos bathos pro singulis bathis accipiens. Ita tertij Regum cap. septimo, vbi scriptum est, quadraginta bathos capiebat luter vnus: Septuaginta interpretati sunt quadraginta congios, & Iosephus similiter libro octauo; vnde bathos ibi decimas bathi intelligemus, vt quadraginta bathi parui quatuor valeant bathos, quos metretas Septuaginta vocant: & Ioannes Euangelista cùm dicit hydrias capientes binas aut ter-

nas metretas, per metretas designans bathos minores, qui singuli septuaginta duos sextarios capiebant. Conuenienter igitur decima bathi minoris choëus, seu congius dicitur, cùm sit decima eius mensuræ, quæ metreta, seu cadus, seu amphora dicitur. Metreta enim & cadus, pro eodem accipiuntur: itidem amphoram & metretam, pro eodem interdum accipi docet Iulius Pollux. Eupolemus apud Eusebium bathũ Hebraicum vocat corum; & addit: Corus autem vini sunt mẽsuræ decem, ὁ δὲ κόρος τοῦ οἴνου ἐστὶ μέτρα δέκα. Decem mensuras Eupolemus vocat decem paruos bathos, hoc est, decimas bathi, qui dicuntur congij. Diximus bathum quoque dici, sextæ partis bathi decimam, mensuram videlicet duorũ sextariorũ, quam Septuaginta chœnicem interpretati sunt Ezechielis XLV. eodem capite Septuaginta duodecimæ partis bathi nempe Gomor decimam exponunt cotulam. Atque ita sane cadus apud Græcos nonnunquam accipitur pro paruo vasculo, nempe pro cyatho, seu poculo, sicut Athenæus docet libro vndecimo, adducens etiam hos versiculos de quodam Pasisocle.

Cadus

Ἐξ ἠοῦς εἰς νύκτα καὶ ἐκ νυκτῶν πασισοκλῆς
Εἰς ἠοῦν πίνει τετρακοσίοισι κάδοις.

id est, de luce in noctem, & de nocte in lucem, Pasisocles quadringentis bibit cadis. Ex prædicto autem loco Ezechielis malè intellecto, Hebræorũ Rabini, quos etiam

Lati-

Latini ſcriptores ſequuntur, ſtatuunt bathum decimá partem eſſe Gomor, id eſt, cori menſuræ magnæ aridorum, cùm bathus cori ſit octaua pars, non decima; ſicut ex iis, quæ ſuperius diximus, conſtat. Sed is error Hebræis euenit, ex eo quòd bathi & Gomor, multiplicem acceptionem in ſcriptura ignorarent.

Hin menſuram, cuius mentio fit frequens in libris Moſi; Septuaginta χοῦν interpretantur, Leuitici XIX. vbi præcipitur vt ſint ſtateræ iuſtæ, epha iuſta, & hin iuſtus. ſic enim habetur in Hebræo. Septuaginta autem tranſtulerunt, ζύγα δίκαια καὶ μέτρα δίκαια καὶ χοῦς δίκαιος, id eſt, ſtateræ iuſtæ, mẽſuræ iuſtæ, & chus iuſtus. Noſtra tranſlatio habet, modius iuſtus æquuſque ſextarius. Hieronymus ſuper Ezechielem cap. IIII, Hin, inquit, duos choas Atticos facit, quos nos appellare poſſumus duos ſextarios Italicos, ita vt hin mẽſura ſit Iudaici ſextarij, noſtriq; caſtrenſis. hactenus Hieronymus. Hinc igitur diſcimus, quòd hin, id eſt, chus Hebraicus, ſicut Septuaginta tranſtulerũt, duplo maior fuit quàm Atticus, ſicut didrachmum Hebraicum (ſic enim ſiclum ſanctuarij ſolẽt interpretari Septuaginta) duplo maius fuit, quàm didrachmum Atticum. Si quidem chus Atticus, ſicut hic Hieronymus docet, ſextarium Romanum capiebat. Hebraicus autem bis tantum, hoc eſt, duos choas Atticos, ſeu quod idem eſt, duos ſextarios Romanos. Qualem etiã

chun, nempe duorum ſextariorum, fuiſſe apud nõnullos Græcos, ex Suida diſcimus. Accipitur autem chus interdum pro menſura duodecim cotularum, ſicut ſupra ex Nicandri interprete oſtẽdimus; vnde chus interdum congium ſignificat, interdum etiam ſextam congij partem, hoc eſt ſextarium. Ad eundem modũ apud Hebræos Hin interdum ſignificat menſuram paruã, nempe duorum ſextariorum, interdum etiam magnã, & quæ paruum hin aliquoties capit. Vnde Epiphanius hin capere dicit ſextarios Alexandrinos, ſi rectè vulgata exemplaria habent, nouem. Sextarius autem Alexandrinus maior fuit, quàm Romanus, vt ex eodem Epiphanio colligitur. Rabi autem Salomõ menſuram Log (quæ vox in plurali facit login, vnde lagynon & lagena apud Græcos nomen accepit) capere dicit ſex oua; & duodecim login efficere menſuram hin. Ouum autem genus minutæ menſuræ antiquitus fuit, vt apparet, dictum à forma oui. Vnde apud Athenæum etiam ouum inter pocula recenſetur, & ex Heſychio colligimus, cyathũ formã oui habuiſſe: quare quod legitur apud Rabinos log capere ſex oua, ego intelligo cyathos duplo maiores Romanis, vt log ſit, ſicut Latina tranſlatio habet Leuitici XIIII, ſextarius, qui ſex oua, id eſt, cyathos capit. Antiquitus enim ſextarius, apud alios in duodecim, apud alios in ſex cyathos diuidebatur. Arbitror enim Rabinos

nos antiquos ita ſenſiſſe, etiamſi poſteriores Iudæi hoc à maioribus acceptum, de gallinaceis ouis perperam intellexerunt, amphibologia vocis decepti: nec ſcripto à quoquam hoc traditum habent, quod dicunt de ouis gallinaceis, ſed coniectura tátum vtuntur. Ego verò, quod dicitur log, capere ſex oua, de ouis ipſis intelligi poſſe conceſſero, ſi quis oua grandiuſcula intelligat, qualia ſunt anſerum: teſtula enim anſerini oui, ſextam ferè partem ſextarij Romani capit, & ſex teſtulæ ſextarium Romanum. Quod autem antiqui Rabini, ſex oua ſeu log, pro ſextario acceperint, argumento eſt, quòd Cabum menſuram continere dicunt, quatuor login; legerunt enim apud Ioſephum, pro quarta parte cabi ſextarium, vnde cabum ipſum quatuor login, hoc eſt, quatuor ſextarios interpretati ſunt. Nam quod ex Ioſepho hoc deſumpſerint Rabini, apparet etiam ex interpretatione ſati; ſatum enim capere dicunt, ſex cabos; Ioſephum haud dubie ſecuti, qui ſcripſit ſatum ſeſquimodium Italicum capere: ſi quidem ſex cabi, viginti quatuor ſextarios efficiunt; ſeu, quod idem eſt, ſeſquimodium Italicum. Quod igitur ſex oua ſeu log pro ſextario Rabini acceperũt, ſatis iam, vt puto, liquet. Septuaginta autẽ log interpretati ſunt cotulam à proportione, ſicut & ſiclum interpretari ſolent didrachmum, etiáſi duplo maior ſit didrachmo Attico. Sic igitur & log interpretati

ſunt

ſunt cotulam, quod eſſet Hebraici congij,
hoc eſt, mẽſuræ hin pars duodecima; ſicut
cotula apud Athenienſes, eſt Attici congij
duodecima pars. Apparet autem log di-
ctum eſſe quoque bath. Nam Septuaginta
apud Ezechielem bath decimam partem
Gomor cotulam ſimiliter interpretantur,
vt intelligamus eo in loco Gomor menſu-
ram liquidorum, duodecimam partem ba-
thi maioris fuiſſe, capientem decem cotu-
las Hebraicas, qui ſunt decem ſextarij Ro-
mani. Sic enim & apud Epiphanium legi-
mus Gomor eſſe duodecimam partem ba-
thi: ſed ad hin redeamus. Sicut apud Græ-
cos chus pro congio, & pro ſexta congij
parte, hoc eſt, pro ſextario accipitur: ita
hin apud Hebræos, ſtatuemus interdum
pro duobus congiis accipi, interdum pro
ſexta parte duorum congiorum, id eſt, pro
duobus ſextariis. Id ita eſſe, ex Ioſepho
etiam probari poteſt: is enim libro tertio
ἀρχαιολογίας de oleo vnctionis ſcribens, hin
menſuram hunc in modum definit. Eſt
autem (inquit) hæc menſura vernacula,
duos choas Atticos capiens: μέτρον δ' ἐστιν τοῦτο
ἐπιχώριον δύο χόας ἀττικοὺς δεχόμενον. Et paulo poſt
de ſacrificiis. ὁ δὲ ἶν μέτρον ἀρχαῖον ἑβραίων. δύναται
δὲ δύο χόας ἀττικούς. Id eſt, Hin autem eſt men-
ſura antiqua Hebræorum, & poteſt duos
choas Atticos efficere. Bis eandem vo-
cem interpretatur, vt intelligamus duo
ſignificata ipſius, quemadmodum choos
apud Græcos duo ſignificata ſunt. Alio-
qui

qui quorſum attinebat in vna propemodum charta, bis eandem vocem interpretari, præſertim cùm in omnibus ſuis ſcriptis Ioſephus vnam menſuram bis non ſit interpretatus? Quod igitur dicit Ioſephus, duos choas poteſt accipi pro duobus congiis, & pro duobus ſextariis; ſed in ſuperiori loco, duos choas neceſſe eſt vt intelligamus magnos, nempe congios; in poſteriori verò paruos, hoc eſt, ſextarios. Sic enim Exodi XXX, de oleo vnctionis ſcribitur: Sume tibi aromata primæ myrrhæ, & electæ quingentos ſiclos, & cinamomi medium, id eſt ducentos quinquaginta ſiclos: caſiæ autem quingentos ſiclos in pondere ſanctuarij, olei de oliuetis menſuram hin, facieſque vnctionis oleum ſanctum vnguentum compoſitum opere vnguentarij, & vnges ex eo tabernaculum teſtimonij, & arcam teſtamenti, menſam cum vniuerſis vaſis ſuis, candelabra & vtenſilia eius, altaria thymiamatis & holocauſti, & vniuerſa ſupellectilia, quæ ad cultũ eorum pertinent &c. Pondus aromatum quæ hic recenſentur, ſunt mille quingenti ſicli ſanctuarij, id eſt, talentum Atticum ſexaginta duas libras Romanas efficiens & ſemiſſem. Ad tãtum igitur põdus aromatum non conuenit, vt intelligamus additos eſſe duos choas, id eſt, duos ſextarios: ſed potius duos cõgios intelligemus, præſertim cùm totũ illud confectũ dicatur oleũ ex quo tã multa vngenda erant.

In

In ſacrificiis autem offerendis præceptum eſt, vt cum agno offeratur ſimilæ aſſaron, & olei quarta pars hin, cum ariete ſimilæ duo aſſarones, & olei tertia pars hin, cum boue aſſarones ſimilæ tres, & olei medium hin. Hoc loco hin paruum, id eſt, duorum ſextariorum intelligere debemus, vt videlicet ſimilæ reſpondeat oleũ, alioqui quartam partem hin, id eſt, duorum cõgiorum tres videlicet ſextarios olei cum aſſarone ſimilæ offerri non eſt probabile. Probabilius enim eſt cum aſſarone ſimilę quartam partem hin, id eſt, heminã olei offerri &c. Hæc igitur eſt cauſſa, quod Ioſephus vocem hin, bis in vna ferè charta interpretatur, nempe quod duo ſignificata eius ſint. Alioqui ſi in poſteriori loco acciperetur, ſicut in ſuperiori; quid attinebat ſtatim eadem repetere, præſertim cùm id Ioſephus alias nunquam faciat?

Hin duodecim ſextariorum, tres congios, ſeu tres ollas Cracouienſes efficit.

Hin menſura duorum congiorum tantum ferè capit, quantum ceruiſiæ groſſo in Maſouia venditur.

Hin duorum ſextariorum ſemicõgium, ſeu dimidiám ollam Cracouienſem capit, in Pruſſia *ſtoff* germanicè vocatur.

Eſt autem hin menſura duorum congiorum, gnomon menſurarum magnarum, nempe minoris & maioris bathi, & item regij. Atque adeò etiam Ægyptij bathi. Minoris enim bathi, eſt ſexta pars, maioris

au-

autem decima, Regij verò nona, Ægyptij autem octaua. Quemadmodum artaba Hebraica medimnum Atticum valens, minoris cori est sexta pars, maioris decima, regij nona, Ægyptij octaua. Sic etiam talentum numismaticũ mille Atticas drachmas valens, minoris talenti publici est sexta pars, maioris decima, regij nona, Ægyptij octaua.

Sed de sextario Hebraico, nempe de paruo hin, & item de cotula Hebraica, quæ ad explicandum Ezechielis locum facere videntur, adiiciemus.

Diximus superius eandem mensuram apud Hebræos interdum diuersis nominibus vocari, alio atque alio respectu: satum enim quod modium Romanũ capit, quatenus est triens ephæ, vocatur satum; quatenus autem sextæ partis cori est pars, vocatur epha: ad eundem igitur modum in liquidis, mensura duorum sextariorum, quatenus est sexta pars hin cõgij Hebraici, vocatur hin, hoc est, Chus, siue sextarius Hebraicus, duplo maior quàm Atticus chus, seu Romanus sextarius: quatenus verò est decima sextæ partis bathi, vocatur bathus. Itidem de mensura vnius sextarij sentiendum est: quatenus enim congij Hebraici est duodecima pars, & choos seu sextarij Hebraici semissis, vocatur log, hoc est, cotula seu hemina Hebraica, duas cotulas Atticas seu heminas Romanas capiens: quatenus verò duodecimæ partis

bathi eſt pars, vocatur bathus. Nec illud prætereundum, quòd antiqui menſuras ſuas ita inſtituerunt, vt aridorum menſuræ haberent octuplicem proportionem ad liquidorum menſuras. Corus minor ſex medimnos capiens bathum minorem ſeptuaginta duorum ſextariorum octies capit; & maior corus decem medimnorum, bathum maiorem centum & viginti ſextariorum capit itidem octies: idem ſentiẽdum de aliis coris & bathis, idem de partibus cororum & bathorum.. Hæc proportio antiquitus conuenientiſſima eſt iudicata, inter menſuras aridorum & liquidorum. Proinde Salomon totidem bathos olei, itemque vini Tyriorum Regi donat, quot & coros tritici: quo loco Ioſephus, ſicut diximus, coros intellexit, nõ integros, ſed decimas cori; quapropter bathos quoque pro decimis bathi accipit: bathus enim coro & decima bathi, decimæ cori conuenienti, hoc eſt, octuplici proportione reſpondet: hinc eſt quod in ſcriptura hin & epha coniunguntur. Leuitici XIX epha iuſta & hin iuſtus. Septuaginta autem epham interpretati ſunt μέτρον, id eſt, modium, & hin chun, ſeu ſextarium. Sciebant enim Septuaginta, quod menſura ephæ trium modiorum non reſpondet, neque magno hin neque paruo; ideò ephã modium & hin ſextarium expoſuerunt. Chus enim ſeu ſextarius Hebraicus reſpõdet modio in octuplici proportione, in mo
dio

dio enim ſunt octo chœnices, chœnix autem tantundem capit quantum chus, ſeu ſextarius Hebraicus. Sic & apud Ezechielem loco ſuperius allegato, epham aridorum exponūt, μέτρον, id eſt, modium, & bath liquidorum menſuram chœnica, proportionem liquidorum ad arida, hac voce ſignificantius exprimere volentes. Eodem capite Ezechielis, vbi præcipitur, vt primitiæ dentur è coro frumenti, ſexta pars ephæ, id eſt, ſemodius, ex batho autem olei decima pars Gomor, hoc eſt, bath menſura. Septuaginta bath interpretati ſunt cotulam. Atqui bath accipitur etiam pro ſextario Hebraico: cur igitur cotulam potius quàm chœnicem hoc loco interpretati ſunt? nimirum quia cotula Hebraica ſextarium Romanum capiens, reſpondet ſextæ parti ephæ, id eſt ſemimodio, in octuplici proportione; modius enim capit ſedecim ſextarios; huius igitur octauam partem capit Hebraica cotula. Quot autem ſunt modij in coro, tot ſunt ſextarij Hebraici in batho; & quot ſemodij, tot cotulæ. Verbi gratia: in batho maiori ſunt centum & viginti Hebraicæ cotulæ, hoc eſt, ſextarij Romani, totidem & ſemodij ſunt in coro maiori decem medimnorum; nam decem medimni ſexaginta modios efficiunt, & ſemodios bis tantum, hoc eſt, centum viginti. Idem de batho minori, & coro minori dicendum eſt. Sicut enim in batho minori cotulæ Hebraicæ ſeu ſextarij

Romani ſunt ſeptuaginta duo, ita in coro ſex medimnorum, modij ſunt triginta ſex, ſemodij verò ſeptuaginta duo. In ſacrificiis tamen apud Moſen non eadem proportio ſeruatur. Sed quoniam locus Ezechielis vbi de oleo ſcribitur, non eſt integer in tranſlatione Septuaginta; ideo adſcribemus integrum ex Hebræo. Sic enim in Hebræo legitur. Statutum verò olei, bathus olei, decimarius bathus de coro, decem bathis Gomor explentibus, quia decem bathi ſunt Gomor. Corum vocat bathum integrum, homer duodecimá huius partem; bathum autem, hoc eſt, cotulam vocat decimá partem homer ſeu Gomor. Proinde cùm dicit ſtatutum olei, bathus olei, velut exponens addit decimarius bathus, vt intelligamus eum bathum qui eſt decima pars Gomor decem cotularum, nempe cotula Hebraica. Septuaginta autem pro decimario batho tranſtulerunt, de decem cotulis ſeu bathis: & certè ex Hebræo poteſt ita legi, vocalibus punctis mutatis; quæ puncta tépore Septuaginta nondum fuerunt, ſed poſtea addita ſunt à Rabinis. Similis apud Græcos proportio fuit menſurarum: cadus ſeu amphora Attica duodecim congiorum reſpondebat cypſelæ ſex medimnorum in octuplici proportione, & bicongium medimno, &c. Atque hæc videtur eſſe cauſa, quòd Romani cùm accepiſſent menſuras ſuas ab Athenienſibus, nempe medimnum, qui Atticus medim-

dimnus dicitur aridorum, & ſemimedimnum liquidorum, hoc eſt, amphoram diuiſerunt in alterius amphoræ congios liquidorum menſuram, ſicut ſupra admonuimus, vt videlicet cõgij reſpondere poſſint medimnis aridorum, ſicut apud Atheniẽſes. Siculis autem medimnis qui Atticis maiores ſunt quadrante, non hæc diuiſio amphoræ, ſed alia congruebat. Diuidebatur enim amphora Romana præter cõgios ſenum ſextariorum, etiam in amphoras ſedecim ſextariorum, ſicut ex Hieronymo annotauimus ſuperius, ita vt ãphora tres, & duæ amphoræ, hoc eſt, medimnum liquidorum ſex huiuſmodi amphoras minores caperet. Talis igitur amphora ſedecim ſextariorum reſpondebat medimno Siculo in octuplici proportione, ſicut bicongiũ medimno Attico ſeu Romano eadem analogia reſpondebat.

Quod verò Siculus medimnus Italis fuerit in vſu, colligitur ex Polybio, qui libro ſecundo tantam fertilitatem Italiæ dicit eſſe, vt temporibus Polybij in Italia ſæpe venderetur Siculus medimnus tritici, quatuor obolis; & hordei, duobus obolis. ſed hæc hactenus.

SHALISH menſura liquidorum. Pſal. LXXX. potaſti eos lachrymis ſhaliſh, id eſt, menſura magna, ſhaliſh dicta. Eſa. XL pro menſura aridorum dicitur, Quis menſus eſt pugillo aquas, & cælum ſpitama, & totum puluerem terræ menſura ſhaliſh.

Septuaginta pſalmo ſupradicto, ſhaliſh interpretati ſunt μέτρον, ſicut ſatum, id eſt, modium interpretari ſolent: eodem modo & alterũ ſatum, quod Ioſephus ſeſquimodiũ dixit, interpretati ſunt quarti Reg. ſeptimo. Iudæi menſurá hanc ſhaliſh dictá putant quaſi dicas tertiariam; quòd ſit tertia pars menſuræ magnæ. fac trienté nenſuræ magnæ, hoc eſt, bathi, tertia pars de ſeptuaginta duobus ſextariis, ſunt viginti quatuor ſextarij, nempe menſura duos hin capiens: fac menſuram aridorum tátundem capienté, viginti quatuor ſextarij efficiunt ſeſquimodium Romanum, nempe ſatum cuius Ioſephus meminit. Quod auté ſatũ poſſit dici ſhaliſh, quaſi dicas triens, cõſtat ex iis, quæ ſuperius de ſato diximus; ná ſatum diximus tertiá parté eſſe duodecimæ partis cori. Probabile igitur eſt, vtranque menſurá cùm eiuſdem quantitatis eſſet & vtraque maioris menſuræ eſſet triens, nomina inuicé ſibi cõmunicaſſe, ita vt aridorum menſura ſhaliſh, & liquidorũ mẽſura ſatũ diceretur. Hæc ſi cui parum probátur, ſuſpendat ſententiá quo ad certius aliquid inuenerit de illa mẽſura. Eſt & alius locus, ex quo colligi poteſt, ſatum fuiſſe menſurá liquidorum, licet non eiuſdem magnitudinis cum hac menſura, de qua modò diximus. Tertij Reg. cap. XVIII hæc fere verba leguntur: Et fecit ſulcum duorum ſatorũ (ſic enim Lyranus tráſtulit.) alij autem, Fecitque aquæ ductum ſpatio duorum ſatorum

torum ſementis in circuitu altaris. Septuaginta autẽ tranſtulerũt, Fecit mare quod caperet duas metretas ſementis in circuitu altaris: ἐποίησε θάλασσαν χωροῦσαν δύο μετρητὰς σπέρματος κύκλοθεν τοῦ θυσιαστηρίου. Hic Septuag. ſatũ interpretati ſunt metretam, quo nomine alias bathum, ſicuti diximus, expoſuerunt. Hinc auctor tranſlationis noſtræ bathum nonnunquam ſolet interpretari ſatum, quaſi ſatum ſit idem quod bathus, quamuis hoc loco non ſimpliciter pro ſato metreta dicitur, ſed pro ſato ſementis metreta ſementis. Quod ſi ſatum ſementis menſura aridorum intelligenda eſt, metreta quoque ſementis, neceſſe eſt, vt aridorum mẽſura intelligatur, etiamſi metreta Græcis, quod equidem ſciam, non niſi de liquidis dicatur. Sed arbitror Septuaginta abuſos hac voce certa quapiam de cauſſa, fortè quòd ſatũ eſſet menſura quædam aridorum æqualis batho ſeu metretæ menſuræ liquidorum: vnde probabile eſſet vtramque menſuram cõmune nomen habuiſſe: quod Septuag. forte indicare volentes tranſtulerunt pro ſato ſementis, metretam ſementis, vt intelligamus hác menſuram liquidorum & aridorum fuiſſe. Nam ex hoc quod metreta dicitur, liquidorum menſura intelligitur: ex eo verò quod additur, ſementis; intelligitur etiam aridorum menſura eſſe. Bathus quem Septuaginta metretam interpretati ſunt, capiebat ſeptuaginta duos ſextarios Ro-

manos: fac igitur aridorum mensurā quæ tantundem capiat: septuaginta duo sextarij efficiunt modios quatuor & semissem, quæ est planè duodecima pars cori Regij nouem medimnorum, ephæ rationē obtinens, quē corū in Samaria quæ Regū Israël regia fuit, colligimus in vsu fuisse ex Iosepho, qui libro nono satū, cuius vsus in Samaria fuit, sesquimodiū Italicū interpretatus est. sed hic fortasse aliquis obiiciat: Si satū de quo in præsentia agimus, æquale metretæ seu batho fuit, quatuor modios, & semissem capiens; cur satū & nō potiùs epha dicitur, cum non tricesima sexta sed duodecima sit cori pars? Arbitror igitur, sicut supra ostendimus, tertiam partem ephæ, nempe modium Romanum, vnam & eandem mensuram iuxta aliam atque aliam rationem interdum satum, interdum ephā dici: ita & hanc mensuram certa de caussa etiam satum dictā esse. Credo enim fuisse apud Hebræos & alias mensuras iis quas diximus maiores; quemadmodum apud Persas fuit Achane, quadraginta quinque medimnos Atticos capiens, sicut Aristophanis interpres ex Aristotele annotauit. Nec Græcis ignota fuit Achane, vt apparet ex Aristophane & Arato Plutarchi. Talis apud nos etiam Achane est, *last*, nostro sermone vernaculo dicta, sexaginta medimnos capiens. His igitur non dissimiles fuisse apud Hebræos credo, alioqui mensuræ liquidorum hoc ipsum satis arguunt. Quis enim

enim credat bathũ, hoc eſt, baryllam, maximá fuiſſe menſurá liquidorũ, ipſa etiam voce refragãte? bath enim Hebræis filiam ſignificat, vnde barylla dicta eſt bath, quod eſſet velut proles magnorũ vaſorũ, in quibus liquida aſſeruari ſolent. Sicut igitur de talento diximus, talentum non ſolum ſexaginta minas, ſed & quinquies ſexieſue tantum pondus talentum dici; ita & mẽſuras arbitror fuiſſe maiores tam aridorũ quàm liquidorum, quæ coros & bathos, de quibus ſupra diximus, caperent aliquoties: vt verbi gratia, in Samaria quæ fuit regia Regũ Iſrael, ſtatuamus fuiſſe corum nouẽ medimnorũ, & minorẽ corũ, ſemiſſem huius, hoc eſt, quatuor medimnorũ cum ſemiſſe. fac igitur mẽſurã, quæ minorẽ hũc corum ſexies capiat, nempe viginti ſeptẽ medimnos, huius inquam mẽſuræ triceſima ſexta pars, hoc eſt, ſatũ erit quatuor modij & ſemis, metreta ſemẽtis, vt Septuaginta interpretati ſunt. Sed de his ſentiat, vt quiſquis vult, ſi hæc quæ attulimus parũ probabilia videntur. Quod autẽ de talẽto, coro & batho diximus, fuiſſe videlicet maiora põdera, quàm ſimplex talẽtũ eſt, & maiores mẽſuras quàm cor⁹ & bathus eſt, idẽ de anno dicere poſſumus. Annus qui Hebræis ſhana dicitur, nõ ſolũ de ſpatio duodecim mẽſiũ ſed de lõge maiori tẽpore dicitur. Sicut γένεα apud Græcos ſignificat ſeptẽ annorũ ſignificat & triginta ãnorũ ſpatiũ: ita apud Hebræos ſhana de lõgo tẽpore etiam dici-

Annus.

tur,

tur, primi Reg. XIII, filius vnius anni erat Saul cùm regnare cœpisset. Cõstat autem Saulem adultum fuisse, cùm factus esset Rex: quomodo igitur fuit vnius anni, nisi annum accipiamus pro spatio multorum annorum? Et Iudicum decimo: Iudæi hostibus suis dicuntur esse traditi illo anno per decem octo annos, vbi ãnum intelligemus spatium maius aut certè non minus, quàm decem octo sunt anni. Iosephus libro primo ἀρχαιολογίας, annum magnum dicit esse sexcentorum annorum, quæ planè est decima de sex millibus annorum, quibus duraturum mundum credunt Iudæi ex sententia Heliæ, quisquis tãdem fuit ille Helias, cuius feruntur esse illa verba: Sex millia annorum mundus & postea destructio: Decima pars de sex millibus sunt sexcenti anni, & de sexcentis decima sunt sexaginta ãni, cuius semissis sunt triginta anni; γένεα Græcis dicta, tempus quo peruenit ad perfectionem homo.

PLVRA DE ANNO.

SED non abs re fortasse fuerit de anno plura etiam addere; præsertim cùm multa, quæ sumus hic dicturi, nõdum à quoquam, quod equidem sciam, obseruata sint.

Annus apud Hebræos duplex fuit, Solaris & Lunaris. Solaris ãnus est tempus quo sol totum peragrat Zodiacum. Lunaris annus, duodecim lunationibus cõstat. Solaris

annus

annus ſunt trecenti ſexaginta quinq; dies, & quadrans diei, hoc eſt, ſex horæ.

Lunaris autem ānus, ſunt trecenti quinquaginta quatuor dies.

Sicut autem duplex eſt annus, ita & menſis eſt duplex. Solaris mēſis eſt, dū ſol in Zodiaco vnumquodq; ſignū percurrit, quod fit triginta ferè diebus. Tales Ægyptij mēſes obſeruabāt, apud quos ānus fuit CCCLX. dierū, propterea quod Zodiacus in totidē gradus ſit ſectus. Sed quia per CCCLX dies ſol nō cōſumat curſum ſuum, ideo ſingulis annis poſt duodecim menſes tricenum dierum adiiciebant quinque extraordinarios dies & quadrantem.

Menſis du

Lunaris autem menſis eſt tempus à nouilunio ad nouiluniū XXIX dies continens, & ſemiſſem diei. Hos menſes Græci quoq; obſeruabāt, apud quos menſes erant tricenum & alternatim XXIX dierum.

Tales menſes duodecim efficiunt lunarem annum, trecentorum quadraginta quinq; dierum, qui anno ſolari minor eſt vndecim diebus & quadrāte, & hac de cauſa Græci vt ānus lunaris adęquaretur ſolari anno, intercalabant nō quidem ſingulis annis vndecim dies, ſed tertio anno menſem triginta dierum; nam per tres annos colliguntur, intercalares dies XXXIII, ex quibus intercalabant XXX, & reſiduos tres dies addebant ad intercalares ſequentium annorum, quoad rurſus excreſceret numerus epactarum ad XXX.

Hoc autẽ ideo faciebant, vt lunaris annus iiſdẽ finibus quibus & ſolaris coërceretur. Bifariã enim annum cõſiderabant Græci, præſertim Athenienſes, ſicut Gaza de mẽſibus docet. Nã & ſolarem annum CCCLX dierum, obſeruabant, & lunarẽ CCCLIIII dierũ, poſt ſolares duodecim mẽſes quinq; dies, & ſi quid amplius opus erat intercalãtes, poſt lunares verò xxx dies. Quod autem ſolaris lunariſque annus & menſis cõmunis fuerit Atheniẽſibus cũ Hebræis, ſicut põdera, & mẽſuras eis cõmunes eſſe docuimus, ex iis quæ deinde ſumus dicturi de partibus anni, & multiplici apud Hebræos acceptione anni, manifeſtum fiet. Primò autem ex profanis auctoribus de varietate anni dicam, ne quis noua & inaudita me tradere putet, cùm apud Hebræos tale aliquid fuiſſe docebimus.

Plinius libro ſeptimo cap. XLVIII de anno ita ſcribit. Annum alij æſtate vnum determinabant, & alterum hieme, alij quadripartitis temporibus, ſicut Arcades, quorum anni trimeſtres fuere: quidam lunæ ſenio, vt Ægyptij. Sed & Solini verba quæ capite tertio leguntur, adſcribemus. Annus, inquit, apud Ægyptios quatuor menſibus terminabatur, apud Arcades tribus, apud Acarnanes ſex, in Italia apud Lauinios tredecim, quorum annus trecentis ſeptuaginta quatuor diebus ferebatur. Romani initio annum decẽ menſibus cõputauerunt. hactenus Solinus. Xenophon

autem

autem in æquiuocis ita ſcribit: Annus etiã diuerſus eſt; etenim Ægyptij vtuntur anno quandoq; menſtruo, ſæpe bimeſtri, non raro trimeſtri; ſæpe quadrimeſtri, nõnunquam ſolari. Quæ varietas etiã ex noſtris, qui ab eis litteras habuerunt, ſapientes coegit aberrare. Iberis annus quadrimeſtris, vt plurimum, eſt, rariſſime ſolaris. E contra Chaldæi quum in antiquitate diſciplinarum ſuarum vtantur menſtruo, in ceteris ſemper ſolarem ſe intelligere fatentur. Hactenus Xenophontis verba. Ex his ergo & ſimilibus auctorum teſtimoniis diſcimus, quod ſemiſſis anni, & triens anni, & quadrans anni, & ſexta duodecimaque pars anni, antiquitus vocabatur annus non ſolum apud alios atque alios, ſed & apud eoſdem interdum, ſicut apud Ægyptios anni multiplicem acceptionem fuiſſe Xenophon hoc loco teſtatur.

De maioribus autem annis Cenſorinus ſcribit, magnitudinem eorum diuerſam inquiens, & à gentibus obſeruatam, & ab auctoribus traditam, vt alij vnum annum magnum eſſe in annis vertentibus duobus, alij in multis millibus annorum arbitrati ſint. Huiuſmodi autem anni Cenſorinus proprium eſſe vult, vt ex annis vertentibus ſolidis conſtet. Sed ad Hebraicum annum redeamus.

Annus apud Hebræos, ſicut pondera & menſuræ, diuiditur in decimas & duodecimas, & item in quintas & ſextas. Solaris

anni

anni decima ſunt xxxvi dies: Duodecima xxx. dies, ſicut ſupra oſtendimus, cùm de menſuris ageremus.

Quinta LXXII dies, quæ quidem Atheniẽſibus etiam fuit vſitata, ſicut Gaza ex Ariſtotele annotauit.

Sexta autem ſunt LX. dies, Ægyptiis non ignota. Vltimo lib. Reg. cap. xv. Phaceias dicitur ſuſcepiſſe regnum quinquageſimo anno Azariæ Regis Iuda, & regnaſſe in Samaria duodecim annos, iuxta tranſlationem Septuaginta: quo loco XII annos intelligere debemus paruos annos, nempe ſextas partes anni. Nam paulo poſt Phaceæ ſcribitur occiſo Phaceia regnum occupaſſe, quinquageſimo ſecundo anno Azariæ Regis Iuda: vt dubium non ſit, duodecim annos, pro duobus annis accipi debere.

Lunaris autem anni partes, præter lunationes, de quibus diximus, decimas etiam & quintas obſeruauimus.

Decima lunaris anni ſunt XXXV dies. Quinta autem ſeptuaginta dies.

Sicut enim ſolaris annus non poterat cõmode in ſuas partes diuidi, niſi quinque diebus amotis, ita lunarem quoq; annum Hebræi remotis prius quatuor diebus diuiſerunt in decimas & quintas, ita vt lunaris annus apud Hebræos, præter intercalares dies, fuerit trecentorum quinquaginta dierum; qualem annum Herodotus quoque non ignorauit, apud quem Solon cùm

eſſet

eſſet apud Crœſum, vitæ humanæ ſpatium dixit eſſe ſeptuaginta annos; qui, inquit, efficiunt dies viginti quinque millia, & ducentos, non computatis intercalaribus diebus. ſi quis autem velit alterum quemque annum, menſe vno longiorem fieri, vt ſingulæ partes anni in tempus ſibi congruum incidant, menſes intercalares per annos ſeptuaginta fiunt triginta quinque, ex quibus menſibus dies ſunt mille & quinquaginta. Ex quo loco Herodoti intelligimus annum antiquitus apud nonnullos fuiſſe dimidio menſe, id eſt, quindecim diebus minorem quàm eſt iuſtus annus, ita vt alternis annis menſem triginta dierum neceſſe fuerit intercalare: talis autem annus eſt CCCL. dies, de quo in præſentia agimus.

Nec illud quenquam mouere debet quod numerus dierum quem in vulgatis Herodoti exemplaribus legimus, non lunaribus ſed ſolaribus annis cõgruat. Nã quod Herodotus lunares intellexerit annos, manifeſtius eſt quàm vt probatione indigeat: alioqui ſi quis ſolarem annum ſemimenſe lõgiorem faciat, ita vt altero quoque anno, intercalaris menſis integer excreſcat; fieri non poteſt quin horæ, id eſt, quatuor partes anni varient, & tempus hiemis incidat in ver, veris tempus in æſtatem &c. quod eſt contra Herodotum, qui intercalationẽ ideo fieri debere ſcribit, vt ne quippiam tale accidat. Non dubium eſt igitur nume-

numerum dierum deprauatum esse à sciolo quopiam,& harum rerum imperito, qui cùm ignoraret annum CCCL dierum, septuaginta annos intellexit solares annos CCCLX, dierum. Atq; ita pro viginti quatuor millibus & quingentis diebus substituit viginti quinq; millia & ducentos dies, ex quo errore secutus est & alter error, quẽ ibidẽ videre licet apud Herodotum. sed ad institutum redeamus. Partes, quas dixi, lunaris anni, Hebræis propter septenarium numerum quem in se cõplectuntur in magno fuerunt vsu. Decima enim, hoc est, XXXV dies sunt hebdomades quinque, & quinta, hoc est, LXX dies sunt hebdomades decem. Primi Reg. cap. XXVII, Dauid dicitur in terra Philistæorum egisse dies & quatuor menses. Iosephus interpretatus est viginti dies, & quatuor menses. Nam huiusmodi locutione Hebræi decimas anni partes designabant. Nihil enim aliud est decima anni, nisi mensis & dies aliquot, nempe quinque aut sex. Non immerito igitur Iosephus quod in scriptura dicitur, dies & quatuor menses, transtulit viginti dies & quatuor menses: quatuor enim decimæ tricenum quinum dierum efficiunt viginti dies, & quatuor menses. Hac de re etiam cap. XXIX eiusdem libri Lachis Philistæorum Rex, ad Satrapas dicit: Nunquid non iste est Dauid seruus Saul Regis Israel, qui istis diebus aut annis fuit mecum? Ita enim in Hebræo legitur.

Se-

Septuaginta autem ſecus legiſſe videntur. ſic enim tranſtulerunt : γέγονε μεθ' ἡμῶν ἡμέραις τοῦτο δεύτερον ἔτος, id eſt, fuit nobiſcum dies ſecundum hunc annum: hoc eſt, egit apud nos tempus alterum hunc videlicet annum. videntur Septuaginta coniunctionem diſiunctiuam non legiſſe, quanquam & alias huiuſmodi locutionem non diſſimili modo trãſtulerunt, Geneſis XXIIII. vbi in Hebræo legitur, maneat puella nobiſcum dies vel decem : Septuaginta habent, ὡσεὶ δέκα ἡμέραις, id eſt, circiter decem dies. Sic & nos vernaculo ſermone noſtro dicere ſolemus, manſiſſe aliquem in oppido per diem aut decem, id eſt, decem circiter dies. Præterea videntur Septuaginta duali numero legiſſe dies pro plurali. Sed ſiue ſecus legerunt Septuaginta quàm nunc in Hebræo legitur, ſiue explicandi gratia ita transferre voluerunt, omnino ex auctoritate illorum poſſumus intelligere hoc loco duos annos paruos, nempe duas anni quintas, quæ quatuor decimis conſtant. Nam ſi decima anni dicitur annus, ſicut ſupra oſtendimus, & hoc loco Hebraica docent; multo magis quinta pars anni, quæ duas decimas valet, poteſt annus dici. Adeo autem decima pars Lunaris anni vſitata fuit Hebræis, vt annum etiam haberent, qui duodecim huiuſmodi cõſtabat decimis, ſicut Solaris annus conſtabat duodecim menſibus tricenum dierum, ita vt annus apud Hebræos

præ-

præter ſolarem, & quem modò dixi lunarem annum, fuerit CCCCXX dierum: qui quidem annus cum ſolari eam proportionem inter ſe habent, quam & partes eorum, nempe quæ eſt ſeptenarij ad ſenarium: hanc enim proportionem habent XXXV ad XXX. Quo fit vt iſti anni in hebdomade annorum coincidant. Septẽ enim ſolares CCCLX dierum tot habent dies, quot & ſex anni CCCCXX dierum. Septem igitur anni duodenum menſium valent ſex annos duodenum decimarum. Proinde quod Solomon iuxta tranſlationem Septuaginta duodecim annorum dicitur fuiſſe, cum regnum ſuſcepiſſet, Ioſephus quatuordecim annos eum vixiſſe ante ſuſceptum regnum dicit, ſeptenos annos pro ſenis numerans. Nec illud mouere quenquam debet, quod in Hebræo de ætate Solomonis ante ſuſceptum regnum nihil legatur. Nam Septuaginta quæ tranſtulerunt, ex Hebræo haud dubiè tranſtulerũt. nec de fide exemplariorum Græcorum, quod ad hunc attinet locum, dubitare poſſumus, cùm à Clemente, qui fuit Petri diſcipulus, hoc ipſum in Conſtitutionibus Apoſtolicis libro ſecundo citetur hiſce verbis, καὶ γὰρ Σολομὼν δωδεκαετὴς τοῦ ἰσραὴλ ἐβασίλευσεν. etenim Solomon (inquit) duodecim natus annos factus eſt Rex Iſrael. Probabile eſt igitur Hebræos locum illum omiſiſſe, quod cum aliis ſcripturæ locis diſſidere videretur. Scribitur enim Solomon ſenex

factus

factus esse. Si autem senex fuit, nō est probabile eum duodecim annos vixisse ante regnum, quandoquidem quadraginta annos tantum regnasse scribitur. Deinde si quadraginta annos regnauit Solomon, & duodecim annorum fuit cùm suscepit regnum; quomodo filium Roboamum quadraginta vnius anni relinquere successorem potuit? Solomon enim decem annos natus, non potuit Roboamum procreare, vt vndecimo Solomonis anno nasceretur. Propter vitanda igitur huiusmodi absurda, videtur locus ille, de duodecim annis omissus esse. Atqui in scriptura nihil est absurdi, si modò quis eam recte intelligat, sicut Septuaginta intellexerunt & Iosephus, qui nihil contrarium veritati in scriptura videntes locum hunc integrum seruauerunt. Porrò quadraginta annos Iosephus, quibus Solomon regnauit, duplicatos intellexit annos, cùm dixit, Solomonem octoginta annos regnasse, & nonaginta quatuor vixisse. Nec dubium quin solares annos Iosephus intellexerit, Græcis videlicet & Romanis, quibus suam historiā scripsit, vsitatos: vnde colligimus quod apud Hebræos, sicut & apud alias gentes, duo solares anni vocabantur annus. De anno autem duodecim decimarum duplicato, extat testimonium libro primo Paralipomenon, vbi Dauidi optio proponitur à Deo, vt eligat sibi, aut famem tribus annis, aut hostium persecutionem tribus

 mensi-

mensibus, aut pestem tribus diebus. Hoc loco annos duplicatos intelligere debemus, ita vt tres anni valeant sex annos duodenum decimarum. Nam sex huiusmodi anni constituunt septem solares annos: & ideo secundus liber Regum pro tribus annis habet septem annos, & Iosephus septem annos quoque interpretatur. Septuaginta tamen secus intellexisse videntur illum locum quàm Iosephus, nam vtrobique tres annos interpretati sunt. Itaque in lib. Regum septem annos accepisse videntur, pro septem semissibus anni solaris. Nam septem semisses anni solaris efficiunt tres annos duodenum decimarum. Sicut enim semissis talenti dicitur talentum; ita & semissis anni annus, non solum apud Hebræos, sed & apud alias plerasque gentes, sicut supra ostendimus. Hinc est quod decimæ quoq; anni partes dimidiatæ fuerunt; nam dimidiato anno dimidiatæ competũt partes. Dimidiatæ decimæ vocantur menses primi Reg. sexto, vbi dicitur arca apud Palæstinos fuisse septem mensibus. Iosephus enim pro septem mensibus, quatuor menses interpretatus est. Nam septem semisses decimarum, seu, quòd idem est, tres decimæ & semis efficiunt dies integros CXXII, quatuor videlicet menses Romanos, qui tempore Iosephi Græcis etiam fuerunt in vsu.

Sicut autem sex talenta dicuntur talentum, ita & sex anni dicuntur annus apud He-

Hebræos: proinde quod in Genesi Sem dicitur genuisse Arphaxatem, biennio post diluuium; Iosephus duodecim annos interpretatus est, senos annos pro singulis numerans.

Sed de anno Hebraico in præsentia hæc dicta sufficiant. Neque enim ex professo de anno hic tractare instituimus, sed gustum tantum studiosis voluimus dare, & occasionem exactius hac de re commentandi: fortasse autem & nos plura de anno scribemus, si otium ad eam rem fuerimus nacti. Nam in plerisque nondum ipsi nobis satis fecimus, quod genus est de annis Adami & qui Adamum secuti sunt. Constat enim Adamum, & plerosque alios post Adamum plusquam noningentos annos vixisse. Sed illud quærendum est cùm in Hebræo legatur Adam vixisse cxxx annos antequã genuisset Setum, post natum autẽ Setum octingentos annos; cur Septuaginta pro annis cxxx, transtulerunt ducentos & triginta (sic enim habent emendatiora exemplaria) & pro octingentis annis septingentos. Hæc & similia non defuturos spero qui explicabunt.

FINIS.

τῷ δὲ θεῷ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

SVMMA PRIVILEGII.

CAVTVM *eſt Regio priuilegio, ne quis alius præter Chriſtophorum Plantinum, librũ, cui titulus eſt*: Staniſlai Grſepſij, De multiplici ſiclo, & talento Hebraico, &c. *imprimat, vel alibi impreſſum vendat hinc ad trienniũ, ſub pœna confiſcationis librorum, vt latiùs patet in literis, datis Bruxellæ* M.D.LXVIII.

Subſignat.

I. de Witte.

PRIVILEGII CÆSAREI SVMMA.

MAXIMILIANI II. Romanorum Imperatoris ſemp. Auguſti, publico edicto cautum & ſancitum eſt, ne quis cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, aut cõditionis fuerit, quacunque ſacri Romani imperij, & ditionis eius fines patent, quæcunque probatorum auctorum opera, quotquot vel hactenus nondum impreſſa, vel ab alijs quidẽ impreſſa, nouis autem deinceps ſcholijs, annotationibus aut commentarijs aucta & illuſtrata, Chriſtophorus Plantinus typographus Antuerpienſis primus typis procuderit, intra proximum ſexennium à prima cuiuſque operis aut voluminis editione, vllo pacto eiuſdem vel diuerſi characteris forma excudat, aut excuſa ab alijs, intra eiuſdem Maximiliani & Imperij fines vendenda importet, ſeu quouis modo diſtrahat manifeſtè vel occultè, ſub pœna decem Marcharum auri puri, quarum dimidia fiſco Imperiali fraudis vindici, reſidua verò pars prænominato Plantino cedat, præter librorum ad imitationem impreſſorum amiſſionẽ, quos idem Plantinus vbicunque locorum nactus fuerit per ſe, vel ſuos, adiumento Magiſtratus loci, vel citra, propria auctoritate ſibi vendicare, inq́; ſuam poteſtatem redigere poterit. In cuius rei fidem ipſi Edicto manu ſubſcripſit, & ſigillum apponi iuſsit Cæſarea Maieſtas. Datum in ciuitate Viennæ Auſtriæ, die vigeſima prima menſis Februarij, Anno Domini cIↃ. IↃ. LXV.

Subſign.

Maximilianus.

Ad mandatum ſacrę
Cæſ. M. proprium
Haller.

EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS
PLANTINVS, ANTVERPIÆ.
XXIIII. MARTII.
M.D.LXVIII.